विषय सूची

परिच्छेद १ः पृष्ठभूमि.. १

१.१ भू-उपयोग योजना अद्यावधिक कार्यक्रमको महत्व.. १

१.२ भू-उपयोग योजना अद्यावधिक कार्यक्रमको उद्धेश्य... २

१.३ भू-उपयोग ऐन २०७६ .... २

१. ४ भू-उपयोग अद्यावधिकको महत्व.. ८

परिच्छेद २ः परिचय ९

२.१ परिचय ९

२.२ भौगोलिक अवस्थिती... ९

२.२.१ अवस्थिति.. ९

२. ३ जातजाती १२

२. ४ वन र जैविक विविधता १२

२. ५ वातावरण.. १६

२. ६ जनसंख्या वितरण र घनत्व... १८

२. ७ साक्षरता स्थिति २०

परिच्छेद ३ः वर्तमान भू-उपयोग वर्गीकरणको अवस्था.. २१

३.१ आर्थिक स्थिति... २३

३.१.१ कृषि अवस्था २३

३.१.३ वन क्षेत्र कभरेज.. २६

३.१.४ वाणिज्य क्षेत्र २६

३.१.५ सार्वजनिक सेवा क्षेत्र.. २६

३.१.६ उद्योग... २७

३.१.७ रोजगार / पेशा २८
३.२ पूर्वाधार र सेवाहरू ३०
३.२.१ सडक ३०
३.२.२ स्वास्थ्य ३३
३.२.३ पिउने पानी ३५
३.२.४ बिजुली र उर्जा ३६
३.२.५ सञ्चार ३६
३.२.६ शैक्षिक संस्थाहरू ३६
३.२.७ वित्तीय संस्थाहरु ३८
३.३ सम्पदा, संस्कृति र पर्यटन ३८
३.३.१ सम्पदा ३८
३.३.२ संस्कृति ४३
३.३.३ पर्यटन ४३
परिच्छेद ४: कार्यविधि ४५
४.१ सन्दर्भ सामाग्रीको अध्ययन ४५
४.२ प्रारम्भिक कार्यशाला ४५
४.३ वडागत कार्यशाला तथा तथ्यांक संकलन ४५
४.४ संकलित तथ्याँकको विश्लेषण तथा भू-उपयोग वर्गीकरण ४५
४.५ प्रतिवेदनको अन्तिम प्रस्तुति ४६
परिच्छेद ५ : अद्यावधिक पश्चात भू-उपयोग क्षेत्र वर्गीकरण ४७
परिच्छेद ६ : निष्कर्ष ४९
अनुसूचीहरु ५०

अनुसूची : १ .... ५१

(विरुवा गाउँपालिकाको भू-उपयोग मापदण्ड, २०८०).. ५१

अनुसूची : २ (भू-उपयोग नक्सा) ५९

अनुसूची : ३ (माईन्युट्स).. ६९

अनुसूची : ४ (फोटोहरु) ७९

<u>चित्रहरुको सूची</u>

चित्र २.१ : विरुवा गाउँपालिकाको अवस्थिति नक्सा

चित्र ३.१ : नापी विभाग बाट प्राप्त भू-उपयोग क्षेत्रको विवरण

चित्र ३.२ : नापी विभागबाट प्राप्त भू-उपयोग नक्सा

चित्र ३.३ : नापी विभागबाट प्राप्त औद्योगिक जोखिम नक्सा

<u>तालिकाहरुको सूची</u>

तालिका २.१ : जातीयताको आधारमा जनसंख्याको विवरण

तालिका २.२ : विरुवा गाउँपालिकाको वन क्षेत्र सम्बन्धी विवरण

तालिका २.३ : विरुवा गाउँपालिकाको जनसंख्या विवरण

तालिका २.४ : विरुवा गाउँपालिकाको विवरण तथा जन घनत्व

तालिका ३.१ : वर्तमान भू-उपयोग प्रकार त्यसले ओगटेको क्षेत्रफल र त्यसको प्रतिशत

तालिका ३.२ : कृषि अवस्था

तालिका ३.३ : वन भूमि प्रयोग अवस्था

तालिका ३.४ : पेशा र आय स्रोतहरू

तालिका ३.५ : विरुवा गाउँपालिकाको सडक संजालको अवस्था

तालिका ३.६ : गाउँपालिकामा स्वास्थ्य सम्बन्धी समस्या

तालिका ३.७ : गाउँपालिकामा स्वास्थ्य सम्बन्धी सेवाहरूको अवस्था

तालिका ३.८ : पिउने पानीको स्रोतको आधारमा घरधुरी वितरण

तालिका ३.९ : ऊर्जा स्रोत र यसको प्रयोग

तालिका ३.१० : शैक्षिक संस्थाहरूको सूची

तालिका ३.११ : विरुवा गाउँपालिकाको सम्पदा सूची

तालिका ५.१ : भू-उपयोग क्षेत्र वर्गीकरण पछिको क्षेत्रफल

तालिका ५.२ : भू-उपयोग क्षेत्र वर्गीकरण पश्चात भू-उपयोग क्षेत्रको वडागत विवरण

परिच्छेद १ः पृष्ठभूमि

भूमिको गुण, क्षमता र वनावटको आधारमा त्यसका समूचित उपयोगका लागि नेपाल सरकारले विगत लामो समयदेखि भू-उपयोग सम्बन्धी नीति नियम तथा कार्यक्रमहरु संचालन गर्दै आइरहेको छ । यस्ता समग्र भू-उपयोग कार्यक्रमको मुख्य उद्देश्य भनेको जमिनको भौगोलिक स्वरुप, बनौट, गुण, र क्षमताका आधारमा जमिनलाई वर्गीकरण गरी सो अनुरुप भू-उपयोग नक्सा तथा तथ्याङ्क तयार गर्ने हो । नेपालको संविधान २०७२ ले “राज्यका निर्देशक सिद्धान्त, नीति तथा दायित्व” अन्तर्गत धारा ५१ ङ (३) मा “किसानको हक हित संरक्षण र सम्वर्द्धन गर्दै कृषिको उत्पादन, तथा उत्पादकत्व बढाउन भू-उपयोग नीतिको अवलम्बन गरी भूमिको व्यवस्थापन र कृषिको व्यवसायीकरण, औद्योगीकरण, विविधीकरण र आधुनिकरण गर्ने” भन्ने कुरा लाई निर्दिष्ट गरेको छ । त्यसैगरी धारा ५१ ङ (४) मा भूमिको उत्पादनशीलता, प्रकृति तथा वातावरणीय सन्तुलन समेतका आधारमा भू-उपयोग नियमन र व्यवस्थापन गर्दै त्यसको समुचित उपयोग गर्ने भन्ने उल्लेख गरिएको छ । त्यसगरी संविधानको धारा ५७ को उपधारा (१) र धारा १०९ मा भू-उपयोग नीति, वस्ती विकास नीति, पर्यटन नीति र वातावरण अनुकूल नीति लाई संघको अधिकार क्षेत्रभित्र राखिएको छ ।

भूमि सम्बन्धी ऐन २०२१ को दफा ५१ ङ बमोजिम भू-उपयोग कार्यक्रम संचालन गर्ने सम्बन्धमा जग्गाको वर्गीकरण गर्दा माटोको प्रकृति, उर्वराशक्ति, भौगोलिक स्थिति, वातावरण तथा जलवायु समेतको आधारमा गरिनेछ भन्ने कुरा उल्लेख गरिएको छ । यसरी भू-उपयोग कार्यक्रम संञ्चालन गर्दा दफा ५१ (च) बमोजिम गठित भू-उपयोग परिषदबाट निर्धारित नीतिको अधिनमा रही तोकिए बमोजिम सञ्चालन गर्नु पर्नेछ भन्ने प्रावधान गरिएको छ । हाल कार्यान्वयनमा रहेको भू-उपयोग ऐन २०७६ को दफा ५ (२) मा मन्त्रालयले प्रत्येक स्थानीय तहको भू-उपयोग नक्सा तयार गर्नु, गराउनु पर्ने र स्थानीय तहमा हस्तान्तरण गर्नुपर्ने भन्ने कुरा उल्लेख गरिएको छ । यस ऐनको दफा ५ (३) मा त्यसरी तयार गरिएको भू-उपयोग नक्सालाई स्थानीय भू-उपयोग परिषदले आवश्यकता अनुसार अद्यावधिक गरी लागु गर्नु पर्नेछ भन्ने उल्लेख गरिएको छ । त्यसैगरी, दफा ५ (४) मा स्थानीय तहको आवश्यकता अनुसार भू-उपयोग क्षेत्र नक्सा अद्यावधिक गर्न विभागले आवश्यक सहयोग गर्ने भन्न कुरा उल्लेख गरिएको छ ।

१.१ भू-उपयोग योजना अद्यावधिक कार्यक्रमको महत्व

बढ्दो जनसंख्या र अव्यवस्थित शहरीकरणले गर्दा खेतियोग्य जमिनको खण्डिकरण अत्याधिक रुपमा बढ्दै गइरहेको छ । यस किसिमको खेतीयोग्य जग्गाको खण्डिकरण शहरी क्षेत्रमा बढ्दो रुपमा देखिन्छ । दिगो विकास अहिलेको आवश्यकता भएकोले खेतीयोग्य जग्गाको संरक्षण गरी उत्पादन बढाउनु आजको आवश्यकता हो । अर्को शब्दमा भन्नुपर्दा खाद्य सुरक्षा अहिलेको प्रमुख आवश्यकता हो । यस आवश्यकतालाई सम्बोधन गर्ने पहिलो खुडकिला भनेको खेतीयोग्य जमिनको संरक्षण गर्नु

हो । खेतीयोग्य जमिनलाई थप खण्डिकरण हुन बाट जोगाउन कम्तिमा कृषि क्षेत्रको पहिचान गरी त्यसलाई थप खण्डिकरण हुन बाट बचाउनु पर्दछ । त्यस अनुरुप यस अद्यावधिक कार्यक्रम अगाडी बढाइएको छ ।

यस सन्दर्भमा भू-उपयोग ऐन २०७६ ले समग्र जमिनको प्रयोगलाई १० क्षेत्रमा वर्गीकरण गर्नु भनेर निर्दिष्ट गरेको छ । त्यस अनुरुप नापी विभागले देशभरीको सम्पूर्ण नगरपालिका तथा गाउँपालिकाहरुको भू-उपयोग नक्सा तयार गरी स्थानीय तहहरु लाई हस्तान्तरण गरिसकेको अवस्था छ । यसरी तयार पारेको भू-उपयोग नक्सालाई तत्काल लागू गर्ने भनेर भू-उपयोग नियमावली २०७९ ले स्थानीय तहलाई निर्दिष्ट गरेको छ । यदि नापी विभागले प्रदान गरेको भू-उपयोग नक्सामा परिवर्तित भू-उपयोग र स्थानीय आवश्यकतालाई सम्बोधन गर्नुपर्ने भएमा स्थानीय तहले अद्यावधिक गर्न पाउने भन्ने कुरा भू-उपयोग नियमावली २०७९ मा उल्लेख छ ।

नापी विभागद्धारा तयार गरिएका भू-उपयोग नक्सा २०७४/७५ तयार गरिएको र यस अवधिमा विरुवा गाउँपालिकाको भू-उपयोगमा धेरै परिवर्तन आइसकेकोले विरुवा गाउँपालिकाले यस “भू-उपयोग नक्सा अद्यावधिक परियोजना” को आवश्यकता महसुस गरी यस कार्यक्रमलाई अगाडी बढाएको छ । समयपरक नक्सा तयार गरी भूमिको समुचित प्रयोग गर्न यस भू-उपयोग अद्यावधिक कार्यक्रमको अत्याधिक महत्व रहेको छ ।

१.२ भू-उपयोग योजना अद्यावधिक कार्यक्रमको उद्धेश्य

यस भू-उपयोग योजना अद्यावधिक कार्यक्रमको उद्धेश्य यस प्रकार रहेको छ ।

१. भू-उपयोग वर्गीकरण सम्बन्धमा स्थानीय बासिन्दासँग सल्लाह सुझाव लिनु ।
२. कानुनी प्रावधान र स्थानीय आवश्यकता अनुसार भू-उपयोग क्षेत्र अद्यावधिक गर्नु ।
३. अद्यावधिक गरिएको भू-उपयोग नक्सा लाई कित्तानक्सा संग एकीकृत गर्नु ।

१.३ भू-उपयोग ऐन २०७६

भू-उपयोग ऐन २०७६ ले नेपालको भूबनौट, क्षमता, उपयुक्तता, मौजुदा उपयोग र आवश्यकता समेतका आधारमा भूमिलाई देहाय बमोजिम दश क्षेत्रमा वर्गीकरण गर्ने भनि उल्लेख गरिएको छ ।

१. कृषि क्षेत्र
२. आवासीय क्षेत्र
३. व्यवसायिक क्षेत्र
४. औद्योगिक क्षेत्र
५. खानी तथा खनिज क्षेत्र

६. वन क्षेत्र
७. नदी, खोला, ताल, तथा सिमसार क्षेत्र
८. सार्वजनिक क्षेत्र
९. सांस्कृतिक तथा पुरातात्विक महत्वको क्षेत्र
१०. नेपाल सरकारबाट आवश्यकता अनुसार तोकिएका अन्य क्षेत्र ।

भू-उपयोग ऐन २०७६ अनुसार भू-उपयोग क्षेत्र वर्गीकरण गर्नका लागि भू-उपयोग नियमावली २०७९ अनुसूची १ मा उल्लेख गरिएको भू-उपयोग क्षेत्र वर्गीकरणका आधार तथा मापदण्ड निम्नलिखित रहेका छन्।

कृषि क्षेत्र देहाय बमोजिम प्रयोग भएका जग्गालाई कृषि क्षेत्रमा वर्गीकरण गरिनेछ ।

क) अन्नवाली, दलहन, तेलहन वा अन्य नगदेवाली लगायत खेतीपातीको लागि उपयोग भइरहेको जग्गा ।

ख) फलफूलका बगैंचा वा नर्सरी, तरकारी, सागपात, व्यवसायिक फूलको खेती, सोको नर्सरी लगायतको जग्गा ।

ग) पशुपंक्षी पालन वा पशुपंक्षीको आहाराको लागि प्रयोग हुने दाना, घाँस वा वनस्पति उत्पादन लगायतको लागि उपयोग भएको जग्गा ।

घ) सरकारी र सार्वजनिक वन क्षेत्र बाहेकका आवादी क्षेत्रभित्र भएका खरबारी, घाँसे मैदान, चरन क्षेत्र तथा रुख वा झाडी भएका जग्गा ।

ङ) निजी जग्गामा वन पैदावार वा जडीबुटी उत्पादन गर्ने उदेश्यले हुर्काएका वनस्पति वा जडीबुटी भएको जग्गा ।

च) निजी वा सरकारी जग्गामा पोखरी बनाई माछापालन गरिएको जग्गा ।

छ) कृषि उत्पादन भण्डारण तथा प्रशोधन गर्नका लागि प्रयोग भएको घर टहरा भएको जग्गा ।

ज) खनजोत गरी खेती लगाउन तयार गरिएको जग्गा वा खेती लगाउन उपयुक्त हुन सकिने आवाद लायक पर्ती वा बाँझो जग्गा ।

झ) अन्य प्रयोग क्षेत्र सँग जोडीएका भएता पनि कित्ताको क्षेत्रफल पाँच हजार वर्गमिटर (करिब १० रोपनी) भन्दा बढी भइ खेती गरिएको वा पर्ती बाँझो जग्गा ।

ञ) एकै स्थानमा विभिन्न कित्ताहरु जोडिएर एक हेक्टर वा सो भन्दा बढी क्षेत्रफलमा खेती गरिएका वा खनजोत गरिएका पर्ती वा बाँझो खेतीयोग्य जग्गा ।

आवासीय क्षेत्र देहाय बमोजिम प्रयोग भएका जग्गा लाई आवासीय क्षेत्रमा वर्गीकरण गरिनेछ ।

क) कृषि उपजको रेखदेख, भण्डारण तथा प्रशोधन, पशुपालन उद्योग कलकारखाना संचालन बाहेक नागरिक आवासको रुपमा प्रयोग भएका भवन घर, टहरा भएका जग्गा ।

ख) व्यक्तिगत घर र सोसँग जोडिएका बगैंचा, ग्यारेज, आँगन, र सो प्रयोजनको लागि प्रयोग हुने व्यक्तिगत बाटो आदि रहेको जग्गा ।

ग) एक भन्दा धेरै घरपरिवार बस्ने विकसित अपार्टमेन्ट र यस प्रयोजनका लागि छुटयाइएका बाटो सामूहिक पार्किङ्ग स्थल, बगैंचा, चौर, मनोरञ्जन स्थल रहेको जग्गा ।

घ) ग्रामिण क्षेत्रमा बनेका घर, आँगन, चौक, घरसँगै रहेको गोठ, चर्पी, करेसावारी, बगैंचा लगायतको जग्गा ।

ङ) बसोवासका लागि आवश्यक आधारभूत भौतिक पूर्वाधार, सडक, विद्युत, खानेपानी वा ढल निकास लगायतको व्यवस्था भएका क्षेत्रमा रहेका एक हजार वर्गमिटर भन्दा साना कित्तामा रहेका जग्गा ।

च) बसोवास क्षेत्रमा उपयोग गर्न आवश्यक न्यूनतम पूर्वाधारका विकास भएको कित्ता जग्गा रहेका ठाउँबाट एक सय मिटरको अर्धव्यास क्षेत्रमा एक सय पचास एकात्मक परिवार आवास इकाइ वा दश भन्दा बढी संयुक्त परिवार आवास इकाइ भएका जग्गा ।

व्यवसायिक क्षेत्र देहाय बमोजिम प्रयोग भएको जग्गा लाई व्यवसायिक क्षेत्रमा वर्गीकरण गरिनेछ ।

क) सामूहिक रुपमा वस्तुका खरिद बिक्री हुने स्थल वा त्यस प्रयोजनको लागि छुटयाइएका जग्गा ।

ख) विभिन्न किसिमका व्यवसायिक र मनोरञ्जनस्थल रहेको क्षेत्र तथा सो प्रयोजनका लागि उपयोग भएका घर वा सो प्रयोजनका लागि छुटयाइएका जग्गा ।

ग) निजी क्षेत्रबाट संचालन गरिएका शिक्षा, स्वास्थ्य, सञ्चार लगायत सेवा उपलव्ध गराउने स्थल वा सोको लागि प्रयोग भएका घर र घरले ओगटेको जग्गा ।

घ) कुनै वस्तु तथा यन्त्रको मर्मत सम्भार वा सफा गरिने स्थल वा भण्डारण गरिने स्थल वा सो प्रयोजनका लागि प्रयोग भएका घर र घरले ओगटेको जग्गा ।

ङ) कुनै व्यवसायिक क्रियाकलाप सञ्चालन नभए तापनि सोको पूर्वाधार समेत उपलब्ध भएको । सो घर वा जग्गा रहेको स्थानबाट एक सय मिटरको अर्धव्यासमा करिब पचास व्यवसायिक कारोवार रहेका स्थल, सोको लागि प्रयोग भएका घर र तिनले ओगटेको जग्गा ।

च) सरकारी तथा निजी क्षेत्रले सेवा प्रदान गर्न स्थापना गरेको कार्यालय र त्यसले चर्चेका जग्गा वा भविष्यमा निर्माणका लागि छुटयाइएका जग्गा ।

छ) पर्यटकीय गतिविधीमा उपयोग भइरहेको क्षेत्रले ओगटेको जग्गा ।

औद्योगिक क्षेत्र देहाय बमोजिम प्रयोग भएका जग्गा लाई औद्योगिक क्षेत्रमा वर्गीकरण गरिनेछ ।

क) कच्चापदार्थ उत्पादन गर्ने उद्योग वा वर्कशप रहेको स्थल, घर टहरा, तथा उद्योग सञ्चालनमा प्रयोग भएका जग्गा ।

ख) खाद्यान्न प्रशोधन, पेय पदार्थ उत्पादन तथा प्रशोधन स्थल तथा सो प्रयोजनका लागि छुटयाइएका जग्गा ।

ग) मेसिनरी औजार, यन्त्र उपकरण, सवारी साधन निर्माणस्थल तथा सोको लागि छुटयाइएका जग्गा ।

घ) कपडा तथा पोशाक उत्पादन स्थल, सजावट निर्माण सामाग्री, काठजन्य उद्योग लगायत सञ्चालनमा रहेको स्थल तथा सो प्रयोगको लागि छुटयाइएका जग्गा ।

ङ) सजावट सामग्री, निर्माण सामग्री, काठजन्य उद्योग लगायत सन्चालनमा रहेको स्थल तथा सो प्रोयोजनको लागि छुटयाइएको जग्गा ।

च) कुनै उद्योग संचालन तथा रेखदेख गर्न आवश्यक घर टहरा तथा वर्कशपले ओगटेको जग्गा तथा कच्चा पदार्थ भण्डारण गर्न उपयोग गरिएको जग्गा ।

छ) उद्योग बाट उत्पादित फोहोर विसर्जन गर्ने प्रयोजनका लागि प्रयोग भएको जग्गा ।

ज) नेपाल सरकारले घोषणा गरेको औद्योगिक क्षेत्र, विशेष आर्थिक क्षेत्र लगायत सो क्षेत्रले ओगटेको जग्गा ।

<u>खानी तथा खनिज क्षेत्र देहाय बमोजिम प्रयोग भएको जग्गा लाई खानी तथा खनिज क्षेत्रमा वर्गीकरण गरिनेछ</u>

क) जमिनका सतहमा (ढुङ्गा, गिटटी, बालुवा समेत) वा जमिन मुनि (फलाम, जस्ता, तामा, लगायतका) विभिन्न किसिमका खानी भएका क्षेत्र ।

ख) जमिन मुनि विभिन्न किसिमका खनिज पदार्थ (पेट्रोलियम पदार्थ, ग्याँस, सुन, चाँदी वा अन्य बहुमुल्य धातु) फेला परेको क्षेत्र ।

ग) खानी वा खनिज पदार्थ उत्खनन भइरहेको वा भइसकेको र हाल खाली रहेका वा फेला परेको क्षेत्र ।

<u>वन क्षेत्र देहाय बमोजिम प्रयोग भएका जग्गा लाई वन क्षेत्रमा वर्गीकरण गरिनेछ ।</u>

क) पूर्ण वा आँशिक रुपमा रुख तथा वनस्पतिले ढाकिएको जग्गा ।

ख) सरकारी, सामुदायिक, कबुलियती, धार्मिक लगायत सबै प्रकारका वन जङ्गल भएको जग्गा ।

ग) रुख तथा वनस्पति वृक्षारोपण गरिएको सरकारी वा सार्वजनिक जग्गा ।

घ) रुख तथा वनस्पति नभएको भए तापनि अन्य प्रयोजनका रुपमा वर्गीकरण नभएका झाडी, बुटयान आदि भएका जग्गा ।

ङ) प्राकृतिक चरन, राष्ट्रिय निकुञ्ज, वन्यजन्तु आरक्ष, मध्यवती क्षेत्र तथा संरक्षित क्षेत्र रहेको जग्गा ।

च) पानीको मुहानलाई संरक्षण गर्न हुर्काइएका वा जोगाइएका रुख तथा वनस्पतिले ढाकेका सरकारी वा सार्वजनिक जग्गा ।

छ) नदी उकासबाट प्राप्त गरी निजी जग्गा बाहेकका वनक्षेत्रका लागि तोकिएका जग्गा ।

ज) प्रचलित वन सम्बन्धी कानून बमोजिम वन क्षेत्र भित्रको जग्गा ।

खोला, नदी, ताल, सिमसार क्षेत्र देहाय बमोजिम प्रयोग भएको जग्गा लाई खोला, नदी, ताल, सिमसार क्षेत्रमा वर्गीकरण गरिनेछ ।

क) नदी, खोला, तथा सोका जलप्रवाहका क्षेत्र, किनारा डील र बगर क्षेत्र समेत ।
ख) नहर तथा सोको डिल ।
ग) प्राकृतिक ताल, पोखरी तथा सोका डिल ।
घ) साविकको नदी वा खोला बगेको र हाल नदी, खोला उकास भइ बगर वा ढुङ्गयान कायम भएको क्षेत्र ।
ङ) बग्ने पानी नभए पनि पानी जमेको वा जम्ने सम्भावना भएको सिमसार वा रामसार क्षेत्र ।

सार्वजनिक उपयोगका क्षेत्र देहाय बमोजिम प्रयोग भएको जग्गालाई सार्वजनिक उपयोगका क्षेत्रमा वर्गीकरण गरिनेछ ।

क) विभिन्न किसिमका यातायात पूर्वाधार (जस्तै बन्दरगाह, बसपार्क, कारपार्क, सडक पेटी, सडक, बाटा रेल्वे, पुल, विमानस्थल समेत) सार्वजनिक रुपमा उपयोग हुने क्षेत्रले ओगटेको जग्गा ।
ख) शहरी क्षेत्रका खुला हरित क्षेत्र, बगैंचा, पार्क, चिडियाखाना, पिकनिक स्पट, खेल पूर्वाधार तथा मैदान लगायत रहेको सार्वजनिक स्थल ।
ग) सार्वजनिक आवागमन हुने प्राकृतिक वा मानव निर्मित सम्पदा वा पूर्वाधार रहेको स्थल र सोले ओगटेको जग्गा ।
घ) सार्वजनिक रुपमा उपयोग हुने मनोरञ्जन स्थल, चौर, फाँट, चौतारा, टुँडीखेल, हाटबजार लाग्ने स्थान, अन्त्येष्टि स्थल, फोहोर व्यवस्थापन स्थल लगायत सो ले चर्चेको जग्गा ।
ङ) सरकारी, सार्वजनिक र सामुदायिक विद्यालय, विश्वविद्यालय, लगायत शिक्षण संस्थाले चर्चेका जग्गा ।

साँस्कृतिक तथा पुरातात्विक महत्वका क्षेत्र देहाय बमोजिम प्रयोग भएको जग्गा लाई साँस्कृतिक तथा पुरातात्विक महत्वको क्षेत्रमा वर्गीकरण गरिनेछ ।

क) विभिन्न समुदायले धार्मिक, साँस्कृतिक, वा परम्परागत रुपमा पूजा, अर्चना वा उपासना गर्ने स्थल ।
ख) विश्वसम्पदा सूचीमा रहेका ऐतिहासिक, धार्मिक, साँस्कृतिक क्षेत्र ।
ग) विभिन्न ऐतिहासिक दरबार, भवन, किल्ला, गढी, स्तम्भ लगायतका ढाँचा, निर्माण वा अन्य स्थल ।

घ) नेपाल सरकारले पुरातात्विक महत्वको भनी परिभाषित गरेको वा संरक्षण गर्ने भनी तोकेका क्षेत्र ।

नेपाल सरकारबाट आवश्यकता अनुसार तोकिएका अन्य क्षेत्र देहाय बमोजिम प्रयोग भएका जग्गा लाई अन्य क्षेत्रमा वर्गीकरण गरिनेछ ।

क) खण्ड (१) देखि (९) सम्म उल्लिखित क्षेत्रभित्र नपर्ने विशिष्ट किसिमका भू-उपयोग क्षेत्र ।
ख) स्थानीय आवश्यकता अनुसार छुटयाउनु पर्ने अन्य कुनै भू-उपयोग क्षेत्र ।

१. ४ भू-उपयोग अद्यावधिकको महत्व

भूमिको विशेषता र हाल प्रयोग भएको अवस्थाको आधारमा भूमिको वर्गीकरण र त्यसका समयसापेक्ष अद्यावधिक गर्दा समग्रमा भूमिको समुचित उपयोग गर्न मद्धत पुग्दछ । यस प्रकार भूमिको वर्गीकरण गरिनुको प्रमुख उद्देश्य भनेको कृषिभूमिको संरक्षण गर्दै खाद्य सुरक्षाका ग्यारेन्टी गर्नु तथा व्यवस्थित शहरीकरण गर्नु रहेको छ । यसको अलावा भू-उपयोग अद्यावधिक गरिसके पश्चात संघीय सरकारलाई सम्बन्धित विषयमा बजेट विनियोजन गर्न सहयोग पुग्नेछ । हाल विभिन्न तहको सरकार मार्फत कृषकहरुलाई आर्थिक सहयोग हुदै आइरहेको परिप्रेक्षमा यस भू-उपयोग वर्गीकरण र अद्यावधि गरिसके पश्चात सरकारबाट प्राप्त हुने सहयोग अझ बढने र थप कार्यक्रमहरु आउन सक्न अनुमान गर्न सकिन्छ । अर्कोतर्फ निश्चित आवासिय क्षेत्र तोकिदा आधारभूत भौतिक सुविधा जस्तै सडक, ढल, विजुली, खानेपानी लगायतका सुविधा विकास गर्न निश्चित रुपमा सहयोग पुग्ने देखिन्छ ।

परिच्छेद २: परिचय

२.१ परिचय

संघीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्र नेपालको गण्डकी प्रदेश अन्तर्गत पर्ने स्याङ्जा जिल्ला एक पहाडी जिल्ला हो। यस जिल्लाको प्रसिद्ध खोला ज्याग्दीखोलाको काखमा विरुवा गाउँपालिका रहेको छ। अविरल रुपमा बगिरहने पौराणीक महत्व बोकेको ज्याग्दीखोलाको साथै म्याङखोला, बाँस्तारा खोला जस्ता खोलाहरुले विरुवा गाउँपालिकाको शोभा बढाइरहेका छन् ।लोकतान्त्रिक संघीय गणतन्त्र नेपालको स्थापना पछि साविकका विरुवा अर्चले, मनकामना, ओरष्टे, गा.वि.स.का सबै वडाहरु र साविकका पेल्काचौर, राङभाङ, चिन्नेवास र किचनास गा.वि.स.का आंशिक वडाहरुलाई समेटेर २०७३ साल फाल्गुन २२ गते विरुवा गाउँपालिका नामाकरण गरी घोषणा गरिएको हो।यो गाउँपालिका गण्डकी प्रदेश को राजधानी पोखरा देखि २ घण्टाको दुरीमा रहेको छ । गण्डकी प्रदेशको राजधानी पोखरा देखि लुम्बिनी प्रदेश को सुनौलीसम्म जोड्ने सिद्धार्थ राजमार्गको पोखरा वालिङ खण्डको राङखोलाबाट करिव १७ कि.मी.को दुरीमा विरुवा गाउँपालिका पर्दछ।यो गाउँपालिका स्याङ्जा जिल्लाको सदरमुकाम पुतलीबजारबाट दक्षिण पूर्वमा अवस्थित छ।प्रसिद्ध मनकामना मन्दिर, दोनराङ गुफा, राङभाङ रहस्यमय गुफा, सिउँडी गुफा, कलचरल म्युजियम, घण्टलेख, मिनाहम गुफा, पानधारा आदि जस्ता धार्मिक तथा पर्यटकीय स्थल रहेको यस गाउँपालिका सांस्कृतिक तथा पर्यटकीय हिसाबले जिल्लाकै महत्वपूर्ण गाउँपालिकाका रुपमा चिनिन्छ ।

२.२ भौगोलिक अवस्थिती

पूर्व : हरिनास गाउँपालिका र तनहुँ जिल्लाको शुक्लागण्डकी नगरपालिका

पश्चिम : भिरकोट र वालिङ नगरपालिका

उत्तर : पुतलीबजार नगरपालिका

दक्षिण : चापाकोट नगरपालिका र हरिनास गाउँपालिका

२.२.१ अवस्थिति

समुन्द्र सतह देखि करीब १५६४ मिटर सम्मको उचाइमा फैलिएको छ ।

यस गाउँपालिका २८° १' १५.९०९६" उत्तरी अक्षांश र ८३° ५३' ३६.०५२८" पूर्वी देशान्तर मा पर्दछ । ९५.७९ वर्ग कि.मी. क्षेत्रफल रहेको यस गाउँपालिकामा पहाडी भिरालो जमीन रहेको छ ।

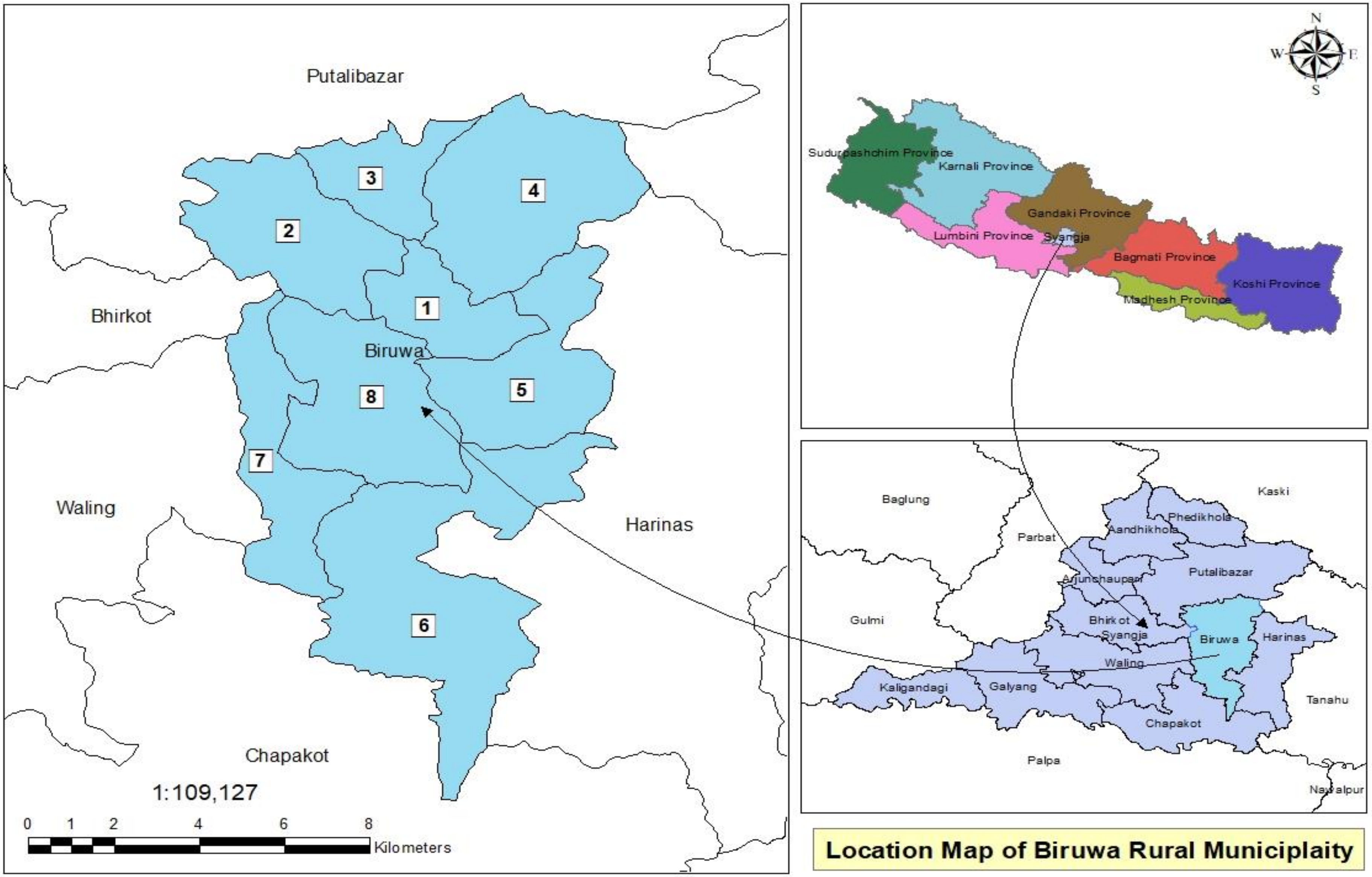

चित्र २.१ : विरुवा गाउँपालिकाको अवस्थिति नक्सा

२. ३ जातजाती

विरुवा गाउँपालिका विभिन्न जातजाति र जनजाति भएको गाउँपालिका हो। यद्यपि, अधिकांश जनसङ्ख्या ब्राह्मण र त्यसपछि क्षेत्री, दलित र अन्य छन्। सबैभन्दा बढी ब्राह्मणहरू बसोबास गर्छन्। बाँकी जातजाति र जनजाति सबै वडाहरूमा समूहहरू असमान रूपमा छरिएका छन् ।

तालिका २.१ : जातीयताको आधारमा जनसंख्याको विवरण

क्र.स.	जातीयता	जनसंख्या	प्रतिशत
१	ब्राह्मण	५५१२	
२	क्षेत्रि	१३०४	
३	कामि	१८४०	
४	सार्की	५६२	
५	दमाई	४१९	
६	मगर	९७९१	
७	गुरुङ	४६०५	
८	घर्ति	५१९	
९	नेवार	१३२	
१०	कुवर	२१४	
११	ठकुरी	२४४	
१२	मुस्लिम	३७	
	जम्मा	**२५१७९**	

स्रोतःघरधुरी सर्वेक्षण २०७५

२. ४ वन र जैविक विविधता

विरुवा गाउँपालिकामा ४२ वटा सामुदायिक वन र १ वटा सरकारी वन रहेका छन् । गाउँपालिकाको १०११.८६ हेक्टर क्षेत्रफल सामुदायिक वनले ओगटेको छ। प्रत्येक वडामा चरनका लागि घाँसे मैदान रहेको छ। वन उपभोक्ता समूह भित्रका घरपरिवारले घुमाउरो आधारमा सामुदायिक वन अनुगमन गर्ने व्यवस्थापन गर्ने चलन रहेको छ ।

वन

विरुवा गाउँपालिकामा माथिल्लो उष्णकटिबंधीय र उप-उष्णकटिबंधीय हावापानी रहेको छ। यस प्रकारको हावापानी अवस्थाले मिश्रित प्रकारका उप-उष्णकटिबंधीय सदाबहार वनलाई समृद्ध बनाएको

छ । भू-उपयोग तथ्याङ्कले यस गाउँपालिकाको कुल क्षेत्रफलमध्ये ३८.० प्रतिशत जङ्गलले ढाकेको र मध्य पहाडमा ३७.८० प्रतिशत छ। (DFRS/FRA, २०१५)

वनस्पति प्रजातिहरू बढ्दो उचाइमा भिन्न हुन्छन् । जस्तै १००० मिटर भन्दा कम, प्रायःपातलो वनहरू जस्तै साल (शोरेरोबस्टा), जमुना (सिजिजियम क्युमिनी), खयर (बबूल क्याचु), कर्मा (एडिना कर्डिफोलिया) र मिश्रित प्रजातिहरू हुन्छन। माथिल्लो उप-उष्णकटिबंधीय प्रजातिहरूमा Chilaune (स्कीमा वालेची), ओटिस (Alnus nepalnesis), Katus (lithocarpus pachylla) र Sallo (Pinus roxburgii) र विभिन्न बाँस हुन्छन। तीव्र जनसङ्ख्या वृद्धिका कारण, वनलाई फोहोर , दाउरा, काठ र चरनका लागि व्यापक रूपमा प्रयोग गरिएको छ। अहिले वन स्रोतको संरक्षण गर्न सामुदायिक वन व्यवस्थापन सफलतापूर्वक अभ्यास भइरहेको छ।

यसका साथै गाउँपालिका अमला, बेल, हर्रो, बर्रो, गुर्जो, निम, रिठो, तुलसी, बोजो जस्ता विभिन्न उचाइमा रहेका विभिन्न प्रकारका जडीबुटीले पनि धनी छ। मानव जातिको कल्याणमा वनको योगदान ठूलो र व्यापक छ। वनले खाद्य सुरक्षा सुनिश्चित गर्न, ग्रामीण गरिबी विरुद्ध लड्न र मानिसहरूलाई मर्यादित जीविकोपार्जन प्रदान गर्न महत्त्वपूर्ण भूमिका खेल्छ। वनहरूले हरित वृद्धिका अवसरहरू पनि प्रदान गर्दछ र महत्त्वपूर्ण वातावरणीय सेवाहरू प्रदान गर्दछ। जस्तै हावा र पानी सफा गर्ने, जैविक विविधता र जलाधारको संरक्षण र जलवायु परिवर्तनको प्रभावहरूलाई सम्बोधन गर्ने। अत्यावश्यक वस्तु तथा सेवाहरू उपलब्ध गराएर दिगो रूपमा व्यवस्थित वनले अन्ततः दिगो विकासमा योगदान पुऱ्याउछ । यसरी वनजन्य उत्पादनको माग बढ्दै गएको छ र व्यवसायिक प्रयोजनका लागि निजी जग्गामा कृषि वनमा खेती गर्न मानिसहरु इच्छुक रहेका छन्।

जैविक विविधता

यस गाउँपालिकाको जैविक विविधताले स्थलीय, सामुद्रिक र अन्य जलीय पारिस्थितिकी प्रणालीहरू र पारिस्थितिक तहरहरू सहित सबै स्रोतहरूबाट जीवित जीवहरू बीचको परिवर्तनशीलता समावेश गर्दछ । वनस्पति र जीवजन्तु जैविक विविधताका मुख्य स्रोत हुन जसले स्तनधारी प्राणी, चराचुरुङ्गी, माछा र विभिन्न प्रजातिहरूको आनुवंशिक विविधता र प्रजातिहरूले सिर्जना गर्ने पारिस्थितिकीय प्रणालीहरूको विविधतालाई समेट्छ । बाँदर, स्याल, चितुवा, मृग, सर्प, छेपारो सामान्य जीवजन्तु हुन। गाउँपालिकामा पहिचान गरिएका रुख प्रजातिको सङ्ख्या ३२६ थियो र यसले वन अनुसन्धान तथा सर्वेक्षण तथा वन अनुसन्धान मूल्याङ्कन, २०१५ बाट नेपालमा २३९ वंश र ९९ परिवारका ४४३ प्रजातिका रूखहरू पहिचान गरेको थियो।

आजकल, वातावरणीय विशेषताहरू सधैं जनसंख्या घनत्व र उपलब्ध स्रोतहरूसँग सम्बन्धित छन्। यस गाउँपालिकामा चरन, जङ्गलमा आगलागी, पहिरो र झाडी काट्ने कारणले वनको जैविक विविधता समाप्त हुदैछ । गाउँपालिकाको विविध पारिस्थितिक विशेषताहरूले गाउँमा बजार उन्मुख कृषि

उत्पादनको अवसर प्रदान गर्दछ। नयाँ बजार केन्द्रहरू स्थापना हुन थालेपछि कृषि आम्दानी बढ्दै जाँदा यो अझ महत्त्वपूर्ण भएको छ । गाउँपालिकाको वन क्षेत्र सम्बन्धी विवरण यस प्रकार रहेको छ ।

तालिका २.२ : विरुवा गाउँपालिकाको वन क्षेत्र सम्बन्धी विवरण

क्र.स	विवरण	टोलको नाम	वडा नं.	क्षेत्रफल(हेक्टरमा)	कैफियत
	सामुदायिक वनको नाम				
१	रिठाबोट	विरुवाअर्चले	१	०७९.	
२	भुजे डाँडा	विरुवाअर्चले	१	७८०.	
३	जोगीगाडे	किचनास	१	१२२५.	
४	बैरीखोला	विरुवाअर्चले	१ र २	४८७.	
५	झगाडी	विरुवाअर्चले	२	४८५०.	
६	फापर डाँडा	विरुवाअर्चले	२	३८५०.	
७	गोब्रेखोला तारेपहेरा	विरुवाअर्चले	२	८५०.	
८	सेपा	विरुवाअर्चले	२	९७९.	
९	तुलसीचौर	पेल्काचौर	२	२४७०.	
१०	देउती	पेल्काचौर	२	१९२३.	
११	कालिका सिरुडाँडा	राङभाङ	३	४८००.	
१२	नर्केखोला ठाडोखोला	राङभाङ	३	७२५४.	
१३	रोल बराहथान	राङभाङ	३	२५२२.	
१४	मूर्लाभिर	राङभाङ	३	१७२५.	
१५	सिद्धबराह	राङभाङ	३	१७३५.	
१६	झगडे	ओरस्टे	४	५७२.	

क्र.स	विवरण	टोलको नाम	वडा नं.	क्षेत्रफल(हेक्टरमा)	कैफियत
१७	घण्टेलेक	ओरस्टे	४	२६४.	
१८	फौदी	ओरस्टे	४	१५४.	
१९	बराह	ओरस्टे	४	२१६०.	
२०	ठुलो गहते	ओरस्टे	४	३८२.	
२१	उखुबारी	किचनास	५	७२३.	
२२	फापर डाँडा	किचनास	५	१८०.	
२३	जुल्पे	किचनास	५	५००.	
२४	पिपल भञ्याङ्ग	किचनास	५	२५०.	
२५	साउ डाँडा	किचनास	५	२३९.	
२६	अलैची बस्यानी	किचनास	५	११०३.	
२७	ननिजु	किचनास	५	१०६५.	
२८	बोहो डाँडा	चिन्नेवास	६	८६२९.	
२९	दोलैचे टोड्के	चिन्नेवास	६	३४४५.	
३०	सोलीघोप्टे	चिन्नेवास	६	१२२०.	
३१	राम्चे भर् याङसिङ लेवा	चिन्नेवास	६	२००९३.	
३२	जुगे ओढार	चिन्नेवास	६	२२७.	
३३	मनकामना	मनकामना	७	४००.	
३४	मिर्दी	मनकामना	७	५९६७.	
३५	वनपाले	मनकामना	७	४४५७.	
३६	ईजार	मनकामना	७	१६२०.	

क्र.स	विवरण	टोलको नाम	वडा नं.	क्षेत्रफल(हेक्टरमा)	कैफियत
३७	रुखवन	मनकामना	७	१०१७.	
३८	चिप्लाङ्	मनकामना	७	१४५९.	
३९	काठेपानी	मनकामना	७ र ८	३३२०.	
४०	लाङरिङ	मनकामना	८	२९६२.	
४१	धुर्सेनी	मनकामना	८	२४७८.	
४२	एलपी घ्याङ्गसीङ्ग.	मनकामना	८	७७१.	
	जम्मा सामुदायिक वन क्षेत्र			१०११८६.	
	संरक्षित वन				
	सरकारी वन				
१	रानीकोट डाँडा वन	मनकामना	७		

स्रोत : विरुवा गाउँपालिकाको वस्तुगत विवरण २०७५

२. ५ वातावरण

विरुवा गाउँपालिकाको हावापानी र भिन्न भौगोलिक बनावट १५६४ मिटर उचाइ छ। यस गाउँपालिकाको अधिकांश जग्गा भिरालो छ। बाढी, पहिरो र आगलागी विगतमा गाउँपालिकालाई असर गर्ने प्रमुख विपद् हुन। यस क्षेत्रमा भूमि सर्ने प्रमुख कारकहरू कमजोर भूवैज्ञानिक अवस्था, लामो र उच्च तीव्र वर्षा र विभिन्न एन्थ्रोपोजेनिक कारकहरू हुन।

साथै, वन विनाश कारणले गर्दा स्थिति खराब छ जसले सतहको आवरण हटाउँछ जसले माटोको क्षरण बढाउँछ। यो मुख्यतया विरुवा गाउँपालिकाको दक्षिणमुखी पहाडी भेगमा हुने गरेको छ। सतहको क्षय, पहिरो र नदी किनारको माथिल्लो भागमा कटानबाट निस्कने फोहोर नदीहरूले तल तिर ढुवानी गर्दछ र मुख्य रूपमा पुन जम्मा गर्दछ।

अग्लो पहाडी भेगमा जोडिएका ढुङ्गाका कारण पहिरो खस्न थालेको छ, पानीको बहाव बढेको छ। बाक्लो तलछटको दबाब ढलानमा जम्मा हुन्छ। विरुवा गाउँपालिका भित्र यी सबै घटनाहरू सक्रिय

छन्। माथि उल्लेखित कारकहरू मध्ये कुनै एक स्थानमा प्रबल रूपमा सक्रिय छन्। विरुवा गाउँपालिका अधिकांश ग्रामीण सडक पानी निकास लाई अनुमति दिन उचित पर्खाल र ढलान ढाँचा बिना निर्माण गरिएको छ। यी अनुचित सडक निर्माणले धेरै पहिरो निम्त्याएको छ। पहाडी क्षेत्रमा नदी कटान सबैभन्दा गम्भीर समस्या बनेको छ।

गाउँपालिकामा बेलाबेलामा जंगली जनावरको आक्रमण पनि हुने गरेको छ। विरुवा गाउँपालिका सँग पर्याप्त स्वास्थ्य सेवा छैन। जनसंख्याको स्थिति संख्यासँग पारस्परिक स्वास्थ्य सेवा सुविधाहरूको सीमित संख्यामा छन्। प्राकृतिक खतराहरूको लागि कम लचिलोपन, प्राकृतिक उच्च प्रकोपले विरुवा गाउँपालिकालाई जोखिममा राखेको छ ।

जलवायु

विरुवा गाउँपालिकाको हावापानीमा एउटा सामान्य विशेषता छ, त्यो भनेको न्यानो समशीतोष्ण हावापानी क्षेत्रमा (६००-१९०० मिटर सम्म) जहाँ गर्मी न्यानो र आर्द्रता हुन्छ। तातो मौसम मार्चमा सुरु हुन्छ र दक्षिणपश्चिम मनसुनको सुरुवात सम्म रहन्छ। जुन सामान्यतया वर्षको सबैभन्दा तातो महिना (३३.३९ºC) हो। २०११-१६ को अवधिमा औसत अधिकतम तापमान २१.८ºC देखि ३३.६४ºC बीचको छ। सबैभन्दा चिसो महिनाको तापक्रम ८.०८ डिग्री सेल्सियस (जनवरी) र ९.४ डिग्री सेल्सियस (डिसेम्बर) को बीचमा फरक हुन्छ र यसको मतलब न्यूनतम तापक्रम कहिलेकाहीं १० डिग्री सेल्सियससम्म पुग्न सक्छ। मौसमी भिन्नताले गाउँपालिकामा अन्यत्र पनि देखिएका समान ढाँचा पछ्याउँछन्। यस गाउँपालिकाले दुई प्रकारको हावापानी अनुभव गरेको छ। उप-उष्णकटिबंधीय (१००० मिटर तल) र समशीतोष्ण (१००० मिटर माथि)।

पछिल्लो केही वर्षयता स्याङ्जा जिल्लाको औसत न्यूनतम तापक्रम बढ्दो क्रममा रहेको देखिन्छ। त्यस्तै, जिल्लाको न्यूनतम औसत वार्षिक तापक्रम ० देखि ४ डिग्री सेल्सियस सम्म रहेको छ। विगत २९ वर्षमा वार्षिक अधिकतम तापक्रम ३३.४ डिग्री सेल्सियसदेखि ३८.४ डिग्री सेल्सियससम्मको उतारचढावको ढाँचामा परिवर्तन भएको छ। यसरी विगत २९ वर्षको औसत वार्षिक वर्षा र औसत वार्षिक अधिकतम तापक्रमको तथ्याङ्क हेर्दा जलवायु परिवर्तनको बढ्दो प्रभावलाई हेर्न सकिन्छ।

गाउँपालिकामा दक्षिणपश्चिम मनसुन सामान्यतया असारको तेस्रो साताबाट सुरु हुन्छ। गाउँपालिकाले जुनदेखि सेप्टेम्बर, जुलाई र अगस्ट चार महिनामा सबैभन्दा बढी पानी पर्ने गर्छ। जमिनमा हरियो घाँस र वनका रूखहरूले नयाँ पातहरू उत्पादन गर्दछ। सेप्टेम्बरको तेस्रो साता वा अक्टोबरको सुरुमा मनसुन फिर्ता हुन्छ। वर्षाको कुल मात्रा बाहेक, यसको वितरण बढी महत्त्वपूर्ण छ। वर्षलाई चार

अवधिमा विभाजन गर्दा वर्षाले उत्पादन गरेको प्रभाव पहिलो अवधिमा जुन, जुलाई र अगस्त महिनाहरू समावेश छन्। दोस्रोमा सेप्टेम्बर र अक्टोबर महिनाहरू समावेश छन्। तेस्रोमा नोभेम्बर, डिसेम्बर र जनवरी महिनाहरू समावेश छन्। सामान्यतया जनवरीमा वा फेब्रुअरीको सुरुमा पर्ने वर्षा जाडो बालीका लागि धेरै उपयोगी हुन्छ। यसलाई भारतमा रवि बाली भनिन्छ ।

चौथोमा वर्षको त्यो अवधि समावेश छ जसमा वर्षाले बढी हानि गर्छ। यी चार मौसममा परेको वर्षाको विश्लेषणले विरुवा गाउँपालिकामा लगाइने शरद र वसन्त बालीको प्रतिक्रिया राम्रोसँग देखाउन सकिन्छ। गाउँपालिका सुन्तला खेतीका लागि पनि प्रख्यात छ। गाउँपालिकाको बालीमा असर गर्ने प्रमुख मौसमी विकृति र विनाशकारी मौसमी घटनाहरू अत्यधिक वर्षा, बाढी, कम वर्षा, खडेरी, असिना र शीतलहर हुन।

स्याङ्जाको वार्षिक वर्षा तथ्याङ्कको प्रवृत्तिलाई हेर्दा जसमा हालका वर्षहरूमा घट्दो ढाँचा देखाइएको छ, जसले स्थानीय जनताले अनुभव गरेको खडेरी र कम वर्षाको व्याख्या गर्दछ । सन् १९८५ देखि २०१३ सम्मको कुल २९ वर्षको उतारचढाव ढाँचासहितको औसत वार्षिक वर्षा लगभग २८४९ मिलिमिटर रहेको छ भने सन् २००७ मा अधिकतम औसत ३४९७ मिलिमिटर वर्षा भएको थियो । र सबैभन्दा कम औसत वर्षा सन् १९८६ मा भएको थियो जहाँ औसत वर्षा २२१९ मिलिमिटर थियो।

२. ६ जनसंख्या वितरण र घनत्व

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार कुल जनसंख्या १४००१ रहेको छ।

तालिका २.३ : विरुवा गाउँपालिकाको जनसंख्या विवरण

वडा न.	पुरुष	महिला
१	८६५	९६४
२	६२६	६६८
३	५८५	७०३
४	१२४७	१४२२
५	७११	७८८

६	९९७	१०९१
७	८१४	९१४
८	७४६	८६०
कुल जम्मा	**१४००१**	

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

जनसंख्या घनत्व = मानिसहरूको संख्या / भूमि क्षेत्र

गाउँपालिकाको औसत जनघनत्व १४६ (जनगणना २०७८ अनुसार) रहेको छ जुन राष्ट्रिय औसत (१९८) को तुलनामा कम हो ।

तालिका २.४ : विरुवा गाउँपालिकाको जनसंख्याको विवरण :

वडा नं	घरपरिवार संख्या	जनसंख्या			
		महिला	पुरुष	तेस्रो लिङ्गी	जम्मा
१	३३९	९३२	९९८	०	१९३०
२	३१७	१२१४	१३०७	०	२५२१
३	३९४	११६५	११९७	०	२३६२
४	८४५	२८२६	२९११	०	५७३७
५	५०४	१५९६	१६८६	०	३२८२
६	४५४	१३९९	१५४२	०	२९४१
७	४३२	१४९७	१५८६	०	३०८३
८	४५१	१६०३	१७२०	०	३३२३
जम्मा	**३७३६**	**१२२३२**	**१२९४७**	**०**	**२५१७९**

स्रोतः घरधुरी सर्वेक्षण २०७५

२. ७ साक्षरता स्थिति

शिक्षा सामाजिक हैसियतको एक महत्वपूर्ण सूचक मात्र होइन सामाजिक विकास आधार पनि हो। तसर्थ, कुनै पनि क्षेत्रको साक्षरता स्थितिको मूल्याङ्कनले सामाजिक क्षेत्रको ठोस प्रतिबिम्ब उपलब्ध गराउँछ। यहाँ, सरल अंकगणितीय गणना प्रदर्शन गर्न र साक्षरतालाई बुझेर पढ्ने र लेख्ने क्षमताको रूपमा परिभाषित गरिएको छ। गाउँपालिकाको साक्षरता दर जनगणना २०७८ अनुसार ७९.१% छ। पुरुषको साक्षरता अनुपात (८८.९%) छ, महिलाको साक्षरता पुरुषको अनुपात तुलनामा (७०.५%) कम छ।

परिच्छेद ३: वर्तमान भू-उपयोग वर्गीकरणको अवस्था

भू-उपयोग ऐन २०७६ अनुसार, यस विरुवा गाउँपालिका भू-उपयोगका वर्तमान अवस्था हेर्दा समग्र गाउँपालिकालाई ११ वटा भू-उपयोग क्षेत्रमा वर्गीकरण गरिएको छ । विस्तृत रुपमा वर्तमान भू-उपयोगका अवस्थालाई निम्नलिखित तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका ३.१ : वर्तमान भू-उपयोगका प्रकार त्यसले ओगटेको क्षेत्रफल र त्यसको प्रतिशत

क्र.स.	बिबरण	क्षेत्र(हेक्टर)	प्रतिशत
१	कृषि	५७४२.९६	६०.१६
२	आवासीय	१२४.५३	१.३०
३	व्यवसायीक	०.३४	०.००
४	औद्योगिक	०.००	०.००
५	वन	३२२३.६३	३३.७७
६	सार्वजनिक उपयोग	१०१.५४	१.०६
७	खानी तथा खनिज	०.००	०.००
८	सांस्कृतिक र पुरातात्विक क्षेत्र	०.०६	०.००
९	नदी, ताल तथा सीमसार क्षेत्र	११६.२१	१.२२
१०	उत्खनन क्षेत्र	०.००	०.००
११	अन्य	२३६.२९	२.४८
	जम्मा	**९५४५.५५**	**१००.००**

स्रोत : नापी विभाग २०७४/७५

विरुवा गाउँपालिकाको कुल ९५४५.५५ हेक्टर लगभग ओगटेको छ । वन क्षेत्रको कुल ३२२३.६३ हे. जुन कुल क्षेत्रफलको ३३.७७ प्रतिशत रहेको छ। त्यसैगरी, कृषि ५७४२.९६ हेक्टर गाउँपालिकाको कुल ६०.१६ प्रतिशत क्षेत्रफलको रहेको छ । जबकि आवासीय क्षेत्र १२४.५३ हे. जुन १.३० प्रतिशत कुल क्षेत्रफलको रहेको छ । विरुवा गाउँपालिका, सार्वजनिक सेवा क्षेत्र कुल १०१.५४ हे. क्षेत्रफलको रहेको छ जुन १.३० प्रतिशत हुन आउछ ।

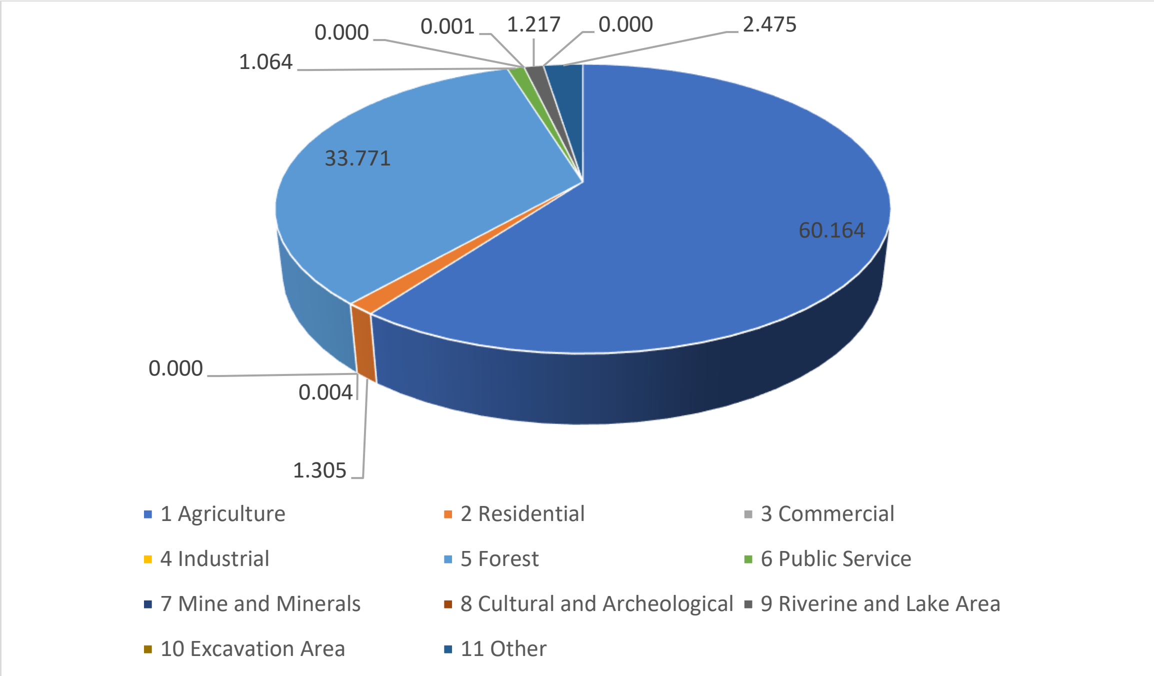

चित्र ३.१ : नापी विभाग बाट प्राप्त भू-उपयोग क्षेत्रको विवरण

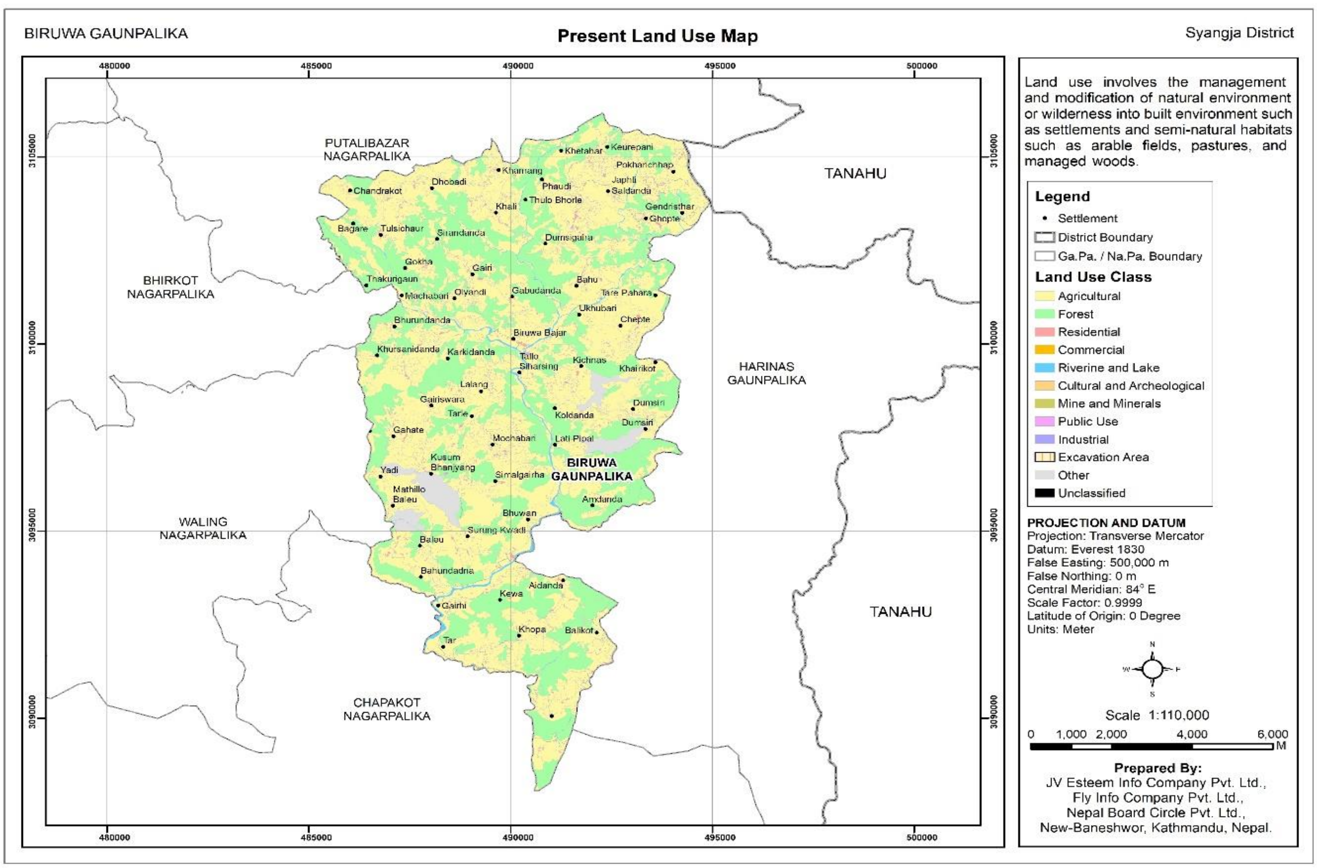

चित्र ३.२ : नापी विभागबाट प्राप्त भू-उपयोग नक्सा

३.१ आर्थिक स्थिति

गाउँपालिकाको आर्थिक अवस्था कृषि र गैरकृषि क्रियाकलापमा आधारित छ । यी नै आम्दानी र रोजगारीको प्रमुख स्रोत हुन् ।

३.१.१ कृषि अवस्था

कृषि भनेको जमिन खेती, बाली उत्पादन र खुवाउने, प्रजनन र पशुपालनसँग सम्बन्धित विज्ञान, कला वा पेशा हो। व्यावसायिक रूपमा पशु, चरा वा माछा पालन गर्न को लागि विरुवा गाउँपालिकामा न्यानो र चिसो हावापानी, पर्याप्त वर्षा हुने र उर्वर माटो भएकाले कृषि कार्यका लागि उपयुक्त छ। गाउँपालिकाको कुल जनसङ्ख्याको ८२ प्रतिशतभन्दा बढीको मुख्य पेशाको स्रोत कृषि हो। यसले घरायसी आम्दानी र रोजगारीको सबैभन्दा ठूलो योगदान गरेको छ। यो मानव र जनावर दुवैको खाद्यान्नको मुख्य स्रोत हो। यसले कृषि प्रशोधन उद्योगका लागि आवश्यक कच्चा पदार्थ उपलब्ध गराउँछ। तर, गाउँपालिकाका अधिकांश घरपरिवार परम्परागत कृषि प्रणालीमा आबद्ध छन्। तिनीहरूले हात र प्राथमिक उपकरणहरूबाट काम गर्दछन्। उत्पादकता मुख्यतया माटो र हावापानीको उर्वरतामा निर्भर गर्दछ।

बाली	क्षेत्रफल (हेक्टर)	उत्पादकता (क्विन्टल/हेक्टरमा)	स्थानीय दर (रु. पाथी)
धान	८२५	६२.९४	१००.०
मकै	४१३३	४७.२१	१२५.०
गहुँ	१६०५	५५.०७	९०.०
दाल	१.५५	३९.३४	१०००.०
तेलहन	६१.८४	३१.४७	५००
फलफुल	२.२७	-	१५० per Kg
तरकारी	१९१.१८	-	२०-१०० per Kg
अन्य	१०६९.८७	-	
जम्मा	४४२६.४३	-	

स्रोत : नापी विभाग २०७५/७५

खाद्य उत्पादन

शरद र वसन्तमा लगाईने बालीहरू खाद्य बाली खेतीमा राम्रोसँग परिभाषित छन् । यस गाउँपालिकामा धान, गहुँ, मकै र दाल जस्ता विभिन्न प्रकारका बाली उत्पादनका लागि लिइएको जमिन । यी बालीहरूलाई मुख्य खाद्य बाली मानिन्छ जहाँ धान र मकै प्रमुख खाद्य उत्पादन प्रणाली हो जसले कुल खेती गरिएको जमिनको लगभग ८५ प्रतिशत ओगटेको छ । खाद्य बाली उत्पादनमा गहुँ र कोदोले सहायक भूमिका खेल्दै आएका छन् । किसानले आफ्नो परिवारको आवश्यकता पूरा गर्न सक्ने अन्न उत्पादन गर्न कडा परिश्रम गर्छन । नाफा कमाउने उद्देश्यले खाद्यान्न उत्पादन हुँदैन, तर बाँकी रहेको स्थानीय बजारमा बिक्री गरिन्छ ।

दाल

गाउँपालिकामा शरद ऋतु र वसन्त ऋतुमा विभिन्न प्रकारका दाल उत्पादन गरिन्छ । यी हुन कालो-चना, चना, अरहर र परेवा मटर । तिनीहरूलाई फलफूल बाली मानिन्छ । यी उत्पादनहरूमध्ये धेरैजसो बजारको लागि थोरै बचतमा स्थानीय रूपमा उपभोग गरिन्छ ।

तेलहन

तेलहन पनि गाउँपालिकाको महत्वपूर्ण बाली हो । अध्ययन क्षेत्रमा घरपरिवारले विभिन्न प्रकारका तेलहन बाली उत्पादन गर्छन् । ती मध्ये, भारतीय रेप, सनसीड, सूर्यमुखी, तिल र पहेंलो सिजन प्रमुख तेलहन प्रजाति मानिन्छ।यसअघि अधिकांश घरपरिवारले तोरीको तेलको आवश्यकता धान्न सक्ने भए पनि निर्वाहमुखी तोरीको तेल उत्पादन भएकाले तोरीको तेलको माग बढ्दै गएको छ ।

उच्च मूल्य नगद बालीको उत्पादन

विरुवा गाउँपालिकाले धेरै फलफूल र तरकारी उत्पादन गर्छ । तिनीहरूलाई उच्च मूल्यको व्यावसायिक बाली मानिन्छ । यी बालीहरूले शताब्दीऔं देखि गाउँपालिकाको घरायसी आम्दानीमा महत्त्वपूर्ण भूमिका खेल्दै आएका छन् । पहिले आलु, धान र गहुँलाई नगदे बाली मानिन्थ्यो।पछिल्लो समय केही घरधुरीले तरकारी, आलु, फलफूल (आम, लिची, सुन्तला) जस्ता नयाँ बाली ल्याएका छन्।उनीहरूलाई विभिन्न कृषि खाद्यवस्तुको मूल्य थाहा छ र उनीहरूमध्ये धेरैले बजारमा बढी माग भएको नयाँ बाली (सुन्तला रु १००-१५० प्रति किलो) उत्पादन गर्न थालेका छन् ।

थप रूपमा अदुवा र बेसार जस्ता मसलाहरू गोभी, काउली, परेवा मटर, सिमी, बैंगन, प्याज, टमाटर, मूला, कद्दू र आलु जस्तै तरकारीहरू रहेका छन्।आँप, लिची, केरा, सुन्तला र अमरूद जस्ता फलफूल

पनि उल्लेख्य मात्रामा निर्यात हुने गरेको छ । गाउँपालिकामा फलफूल तथा तरकारी बालीलाई उच्च मूल्यको नगदे बाली मानिन्छ । १ देखि १५ किलोमिटरको दुरी रहेको बेयरघारी, वालिङ, पुतलीबजार जस्ता छेउछाउका बजारहरूबाट उनीहरूले आफ्नो कृषि उत्पादन बेच्ने र रासायनिक मल किन्ने गरेका छन्।

तर, खेतीयोग्य जमिनको असमान वितरण, परम्परागत खेती प्रणाली, सिँचाइको अभाव, सुधारिएको कृषि सामग्रीको अभाव, बजारीकरण सुविधाको अभाव र मूल्य स्थायित्व गाउँपालिकाको कृषि क्षेत्रका समस्या हुन। फलस्वरूप कृषि क्षेत्रको सन्तोषजनक विकास हुन सकेको छैन। तसर्थ गाउँपालिकाको विकासका लागि बजारमुखी व्यवसायिक, कृषि क्रियाकलापलाई अवलम्बन गर्न आवश्यक छ र यसले गरिबी न्यूनीकरणमा टेवा पुग्न सक्छ । कृषिमा सुधारका उपायहरू, सडक र सिँचाइको भौतिक पूर्वाधार विकास, नयाँ प्रविधि प्रयोग गर्ने तालिम, उन्नत बीउ, मल, कर्जा सुविधा, व्यावसायिक बाली उत्पादन गर्न बजार र मूल्यमा स्थानीय सरकारलाई जोड दिनुपर्छ ।

पशुपालन

विरुवा गाउँपालिकाको अर्को महत्वपूर्ण सम्पति हो पशुधन । यसले घरायसी अर्थतन्त्रमा पूरक आय स्रोत र रोजगारीको अवसर प्रदान गर्दछ। जमिन जस्तै पशुधन पनि घरपरिवारको साझा सम्पत्ति हो र जसलाई प्रायः धनको स्थितिको सामाजिक प्रतीकको रूपमा लिइन्छ। तिनीहरू प्रायः विभिन्न प्रकारका जनावरहरू जस्तै बाख्रा, सुँगुर, गाई, र भैंसी र कुखुरा पाल्छन् । तिनीहरू विशेष रूपमा स्थानीय नस्ल हुन् र तिनीहरूको उत्पादकता धेरै कम छ। तर स्थानीय नस्लप्रति घरपरिवारको धारणा यस्तो छ जसले सामान्य रोगहरूको प्रतिरोध गर्न सक्छ किनभने तिनीहरूसँग पशु चिकित्सा सेवामा सीमित पहुँच छ। तर, तथ्याङ्कको भरपर्दो स्रोतको अभाव छ, यस अध्ययनले विरुवा गाउँपालिकामा पशुधनको संख्या गणना गर्न राष्ट्रिय नमूना जनगणना (२०११/१२), स्याङ्जा जिल्लामा आधारित प्रक्षेपण गरेको छ।

पशुपालन					जम्मा
गाई	भैसी	बाख्रा	सुँगुर	भेडा	
९७५	६८४	१९११	२६१	५५	३३१७
२५.१	१७.६	४९.२	६.७	१.४	१००

स्रोत : नापी विभाग २०७५/७५

विरुवा गाउँपालिकामा पशुधन संख्या र प्रतिशत वितरणको नतिजाले देखाउँछ कि बाख्रामा सबैभन्दा बढी प्रतिशत (४९.२%) र दोस्रोमा गाई (२५.१%), तेस्रोमा भैंसी (१७.६%) र सबैभन्दा कम (१.४%) भेडा रहेको छ । बढ्दो सहरीकरण र बजारको मागसँगै कतिपय घरधुरीहरू व्यावसायिक दूध, मासु र कुखुरापालनमा लागेका छन्। गाउँमा प्रतिलिटर ५५ रुपैयाँमा तरल दूध बिक्री गर्न पाइने स्थानीयले बताए ।

३.१.३ वन क्षेत्र कभरेज

विरुवा गाउँपालिकामा विभिन्न सामुदायिक वन, सरकारी वन, संरक्षित वन जस्ता वन क्षेत्रहरु रहेका छन्। विरुवा वस्तुगत विवरण २०७५ अनुसार जम्मा सामुदायिक वन क्षेत्र १०११.८६ हेक्टर रहेको छ। भू- उपयोग वर्गीकरण २०७४/ ७५ (नापी विभाग बाट प्राप्त भएको) अनुसार जम्मा वन क्षेत्र ३२२३.६३हेक्टर रहेको थियो जुन कुल क्षेत्रफलको ३३.३७ प्रतिशत हो । भू- उपयोग वर्गीकरण योजना २०८० अनुसार वन क्षेत्र ३१.९९ हेक्टर रहेको छ जुन कुल क्षेत्रफलको ३३.३९ प्रतिशत रहेको छ ।

तालिका ३.३ : वन भूमि प्रयोग अवस्था

क्र.स	विवरण	क्षेत्र(हेक्टर)
१	सामुदायिक	१०११.८६
२	संरक्षित वन	-

स्रोत विरुवा गाउँपालिका वस्तुगत विवरण-२०७५

३.१.४ वाणिज्य क्षेत्र

विरुवा गाउँपालिकामा पदानुक्रमिक वर्गीकरणमा व्यवसायिक भूमि प्रयोग, बैंक/मनी एक्सचेन्ज, प्रशासन कार्यालय, स्थानीय विकास कार्यालय र पसल छन् ।

३.१.५ सार्वजनिक सेवा क्षेत्र

विरुवा गाउँपालिकामा सार्वजनिक सेवाका क्षेत्रहरुको रूपमा वर्गीकृत संस्थाहरूमा यातायात पूर्वाधार, स्वास्थ्य सेवा, सुरक्षा सेवा र शैक्षिक संस्थाहरू सार्वजनिक सेवाका क्षेत्रहरु हुन् । भू- उपयोग

वर्गीकरण योजना २०७४/७५ अनुसार सार्वजनिक क्षेत्र १०१.५४ हेक्टर रहेको छ जुन विरुवा गाउँपालिकाको कुल क्षेत्रफलको १.०६ प्रतिशत रहेको छ।

३.१.६ उद्योग

अन्य गैर-कृषि क्षेत्रको तुलनामा उद्योगको गैर-कृषि जीविकोपार्जन गतिविधिहरूको योगदान अपेक्षाकृत कम (१.६%) थियो । अधिकांश उद्योगहरू स्थानीय कच्चा पदार्थमा आधारित छन र तिनीहरूको सञ्चालनमा स्वदेशी ज्ञान प्रयोग गरिन्छ।कृषिमा आधारित, पशुपालनमा आधारित, वनमा आधारित र खनिजमा आधारित गरी चार प्रकारका स्रोतमा आधारित उद्योग छन् । धान मिल, फर्निचर (सानो) लाई कम पुँजी र सरल प्रविधि चाहिने उद्योग मानिन्छ।लोहार, टेलरिङ जस्ता अन्य प्रशिक्षु कार्यहरू पनि देखिएका छन् । तिनीहरू सामान्यतया कृषि औजार र उपकरणहरू बनाउन र मर्मतमा संलग्न छन् । उनीहरूले घरपरिवारबाट सट्टामा खाद्यान्न बाली प्राप्त गर्छन् र यसलाई आर्थिक घाटा मात्र होइन ग्रामीण कृषि अर्थतन्त्रमा सामुदायिक दायित्वहरूको अंशको रूपमा पनि जनाइएको छ।

रेमिटयान्स

ऐतिहासिक रूपमा गाउँपालिकामा घरायसी आम्दानीलाई आकार दिन बसाइसराइ प्रमुख कारक रहेको छ । परिवारका अधिकांश सदस्यहरू विभिन्न प्रकारका बसाइँसराइमा संलग्न छन् । केही आप्रवासीहरू काम र शिक्षाका लागि सधै सहरहरूमा गएका छन् भने केही भारतीय र बेलायती सेनालगायत राम्रो आम्दानी र रोजगारीको खोजीमा विदेशिएका छन् । यसबाहेक युवा, पुरुष र महिला प्रवासीहरूको ठूलो हिस्सा रहेको छ।सूचनाको बढ्दो प्रवाह विदेश गएका छिमेकीहरूले प्राप्त गरेको रोजगारीको नयाँ अवसर र सञ्चारमाध्यमको प्रभावका कारण उनीहरू नयाँ वैदेशिक रोजगारी खोजिरहेका छन् ।

हाल करिब ४.८ प्रतिशतले वैदेशिक रोजगारी पाएका छन्। मलेसिया, कतार, दुबई र साउदी अरबजस्ता राष्ट्रिय सिमाना पार गरेर टाढाका गन्तव्यहरूमा गइरहेका छन् । अर्को उल्लेखनीय प्रवृति भनेको आप्रवासी घरपरिवारमा कम्तीमा एकजना सदस्य यस काममा संलग्न हुनु हो।यो प्रतिशतले घरायसी सम्पत्तिलाई असर गर्दैन किनभने आर्थिक प्रेरणा नै यस गतिविधिमा संलग्न हुनुको मुख्य कारण हो । जबकि रेमिटयान्सलाई नेपालको राष्ट्रिय अर्थतन्त्रको प्रमुख स्रोत मानिन्छ। (MOF, २०१०)

एकजना प्रमुख व्यक्तिले रेमिटयान्सले घरायसी जीविकोपार्जनमा सकारात्मक र नकारात्मक प्रभाव पार्ने बताए।अधिकांश घरपरिवारले रेमिटयान्स स्रोतहरूमा पहुँच व्यवस्थित गर्न र आफ्नो जीवनमा सकारात्मक परिवर्तन ल्याउन सक्छन् । तर खेतीपातीका लागि घर फर्कन नसक्दा कृषि क्षेत्रमा कामदारको अभाव बढ्दै गएको छ।यसले गर्दा रेमिटयान्समा घरपरिवारको निर्भरता बढ्दै गएको छ ।उनीहरूले प्रतिव्यक्ति प्रति महिना NRS ५०,००० भन्दा बढी रेमिटयान्स पठाउँदै छन्।परिवारको बढ्दो आवश्यकता र खाद्य सुरक्षा, शिक्षा, स्वास्थ्य तथा कृषि सामग्रीका लागि नगदको आवश्यकता भएकाले घरायसी जीविकोपार्जनमा रेमिटयान्सको योगदान बढ्दै गएको छ।साथै यस क्षेत्रमा विद्यालय,

खानेपानी, सडक जस्ता सार्वजनिक सुविधा निर्माणमा पनि आप्रवासीको योगदान बढेको छ। माथिको कथनले विभिन्न समूहको आम्दानीले आप्रवासी सदस्यहरूको रेमिटयान्समा निर्भरता बढेको देखाउँछ भने घरायसी अर्थतन्त्रमा थप गहिरो परिवर्तनको सङ्केत गर्छ ।

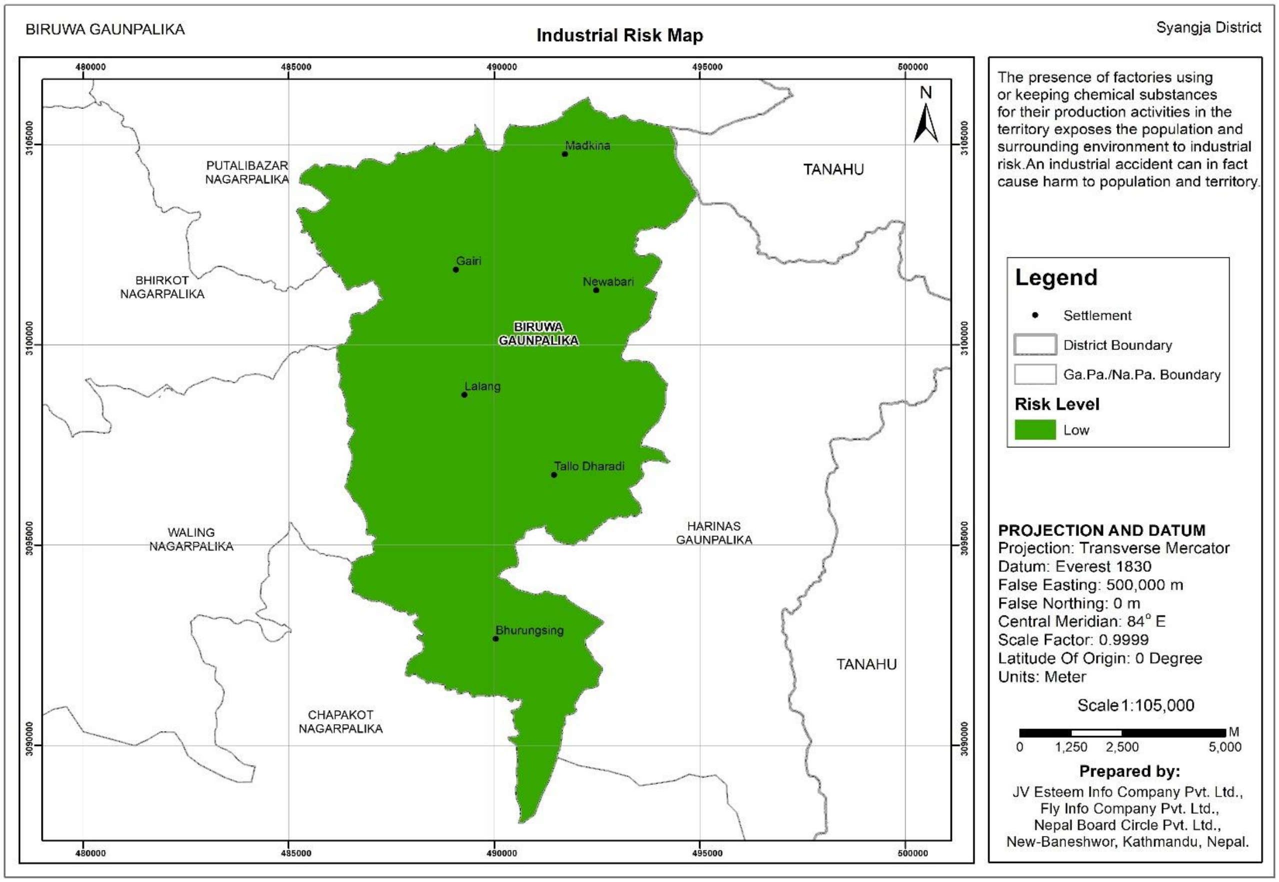

चित्र ३.३ : नापी विभागबाट प्राप्त औद्योगिक जोखिम नक्सा

३.१.७ रोजगार / पेशा

गाउँपालिकाको आर्थिक अवस्था कृषि र गैरकृषि क्रियाकलापमा आधारित छ। यी नै आम्दानी र रोजगारीको प्रमुख स्रोत हुन् ।

तालिका ३.४ : पेशा र आय स्रोतहरू

पेशा	घरपरिवार	प्रतिशत	आय स्रोत
१) कृषि			
खेतीपाती	११७७२	७९.१	खाद्यान्न र नगदे बाली
२) गैर कृषि			
व्यापार	१३२०	८.९	बजार केन्द्रहरूमा पसलहरू
सरकारी जागिर	४५१	३	सरकारी जागिर तलब
उधोग	२३१	१.६	प्राइभेट जागिर तलब
दैनिक ज्यालादारी	३८५	२.६	दैनिक ज्यालादारी बाट आउने रकम
वैदेशिक रोजगार	७१५	४.८	भारत, कोरिया, साउदी अरब, जापान, अमेरिका, अस्ट्रेलियाबाट आउने रकम
कुल जम्मा	१४८७४	१००	

स्रोत : नापी विभाग

सम्भावित आय अवसरहरू

अध्ययनले स्याङ्जा जिल्लाको सम्भाव्यताहरूको बारेमा महत्त्वपूर्ण अन्तर्दृष्टि प्रदान गर्दछ। जसले स्थानीय सरकार र सम्बन्धित सरोकारवालाहरूलाई दिगो भूमि प्रयोग व्यवस्थापन तर्फ निर्णय गर्न मद्दत गर्नेछ। यस अध्ययनले गाउँपालिका योजनाको क्रममा सुदृढ भएको संस्थागत क्षमताको मूल्याङ्कन गर्न र भविष्यमा आवधिक भूमि स्रोत मूल्याङ्कन गर्न पनि मद्दत गर्दछ । कृषि बहुसंख्यक (६५.७%) को लागि खाद्यान्न, आय र रोजगारीको मुख्य स्रोत हो । यद्यपि निर्वाह र मिश्रित खेती प्रणालीहरू साना जग्गाहरूको प्रभुत्वमा व्यापक रूपमा अभ्यास गरिन्छ। हालै केही उच्च मूल्यका व्यावसायिक बालीहरूको बढ्दो महत्त्वले विविध आय अवसरहरू बढाएको छ । तरकारी, सुन्तला, मसला, टमाटर, आलु, दुग्ध, कुखुरा, माछा र फलफूल जस्ता यस क्षेत्रका तुलनात्मक लाभका साथै नयाँ आम्दानीका गतिविधिलाई पनि यी आय स्रोतहरू मान्न सकिन्छ । तिनीहरु यस प्रकार छन:

१. गाउँपालिकाको भौगोलिक र प्राकृतिक अवस्था जसले उच्च मूल्यको नगदे बाली (तरकारी, धान, फलफूल र सुन्तला) उत्पादन गर्न सहयोग गर्छ।
२. गण्डकी नदी बेसिनमा रहेको चौबिसे राज्यको सार्वभौमसत्ता सम्पन्न र समय-समयमा सम्बद्ध साना राज्यको ऐतिहासिक विकासले पर्यटनको विकासमा टेवा पुर्याउँछ। पर्यटकीय गतिविधि प्रवर्द्धन गर्नका लागि आकर्षक दृश्य, जातीय, सांस्कृतिक र भाषिक जनसङ्ख्या बीचको भिन्नता।
३. सिद्धार्थ राजमार्गले दुई ठूला सहरी क्षेत्रहरू (बुटवल-पोखरा) बीच पूरक आदानप्रदान वस्तु र सेवाहरूमार्फत क्षेत्रीय आर्थिक विकासलाई प्रवर्द्धन गर्न सजिलो पहुँच बढाउने।
४. बजारमा ताजा मासु, दूध र अण्डाको माग बढेर आए रोजगारीको अर्को प्रमुख सम्भावित स्रोत पशुपालन हो।
५. गाउँपालिकाको घरपरिवारको निर्वाहको आवश्यकता पूरा गर्न आलु, टमाटर, सुन्तला, आँप, तरकारी, अदुवा र दूधको मूल्य शृङ्खला बढाउने र स्वतन्त्र बजार अर्थतन्त्र अपनाउने राष्ट्रिय नीति छ।
६. आर्थिक विस्तारको माध्यमबाट घरायसी आयको स्तर वृद्धिले कृषि तथा पशुपन्छी उत्पादन प्रशोधन गर्ने घरेलु उद्योगहरूको विकासलाई प्रोत्साहन गर्छ।
७. जैविक पशुजन्य उत्पादनहरू र औषधीय जडीबुटीहरू जस्ता खेती र गैर-कृषि गतिविधिहरूको लागि ज्याला श्रम अवसरहरू बढाउने।
८. मानवजातिको कल्याणमा कृषि र गैर-कृषि गतिविधिहरूको योगदान ठूलो र व्यापक छ। यी गतिविधिहरूले खाद्य सुरक्षा सुनिश्चित गर्न। ग्रामीण गरिबी विरुद्ध लड्न र मानिसहरूलाई सम्मानजनक जीविकोपार्जन प्रदान गर्न महत्त्वपूर्ण भूमिका खेल्छ। कृषि गतिविधिहरूले हरित वृद्धिको अवसरहरू पनि प्रदान गर्दछ र हावा र पानी सफा गर्ने, जैविक विविधता र जलाधार संरक्षण र जलवायु परिवर्तन प्रभावहरूलाई सम्बोधन गर्ने जस्ता महत्त्वपूर्ण वातावरणीय सेवाहरू प्रदान गर्दछ। अत्यावश्यक वस्तु र सेवाहरू प्रदान गरेर दिगो रूपमा व्यवस्थित भूमि स्रोतहरूले अन्तत दिगो विकासमा योगदान पुऱ्याउँछ ।

३.२ पूर्वाधार र सेवाहरू

यस अध्यायमा आर्थिक र सामाजिक विकासका लागि उपलब्ध गराइने आधारभूत सेवा र सुविधाहरूको बारेमा चर्चा गरिएको छ । यी पूर्वाधार सेवाहरू यातायात, सञ्चार, शिक्षा, स्वास्थ्य, स्वच्छ खानेपानी, विद्युत, वित्तीय संस्था आदि हुन ।

३.२.१ सडक

यातायात विकासको पूर्वाधार मध्ये एक हो। यसको विकासले विरुवा गाउँपालिका लगायतका स्थानको समग्र अवस्था झल्काउँछ। स्वच्छ मौसम यातायात प्रणाली सामाजिक आर्थिक विकासको मेरुदण्ड हो

।सडक यातायात भनेको सामान, मानिस र सेवाहरू एक ठाउँबाट अर्को ठाउँमा पुर्याउने कार्य हो। विरुवा गाउँपालिकाको यातायातको एकमात्र माध्यम सडक यातायात हो।यसले एक ठाउँबाट अर्को ठाउँमा मानिसहरू, वस्तुहरू र सेवाहरूको प्रवाह गर्न सेवाहरू प्रदान गर्दछ।सडक यातायातले किसानहरूलाई उनीहरूको कृषि उत्पादनहरू बेच्न र उनीहरूको कृषि, औद्योगिक र वित्तीय अवस्थाका गतिविधिहरूमा सुधार गर्न सजिलो पहुँच दिन्छ।सडकले आपसमा मानवीय सम्बन्ध, आकांक्षा र सहयोग पनि बढाएको छ।विरुवा गाउँपालिकालाई सिद्धार्थ राजमार्गले पहाडका दुई ठूला सहरी केन्द्र (पोखरा) र तराई (बुटवल)सँग जोडेको छ।केही किलोमिटर कालोपत्र राजमार्ग बाहेक गाउँपालिकाले ग्राभेल (१० किलोमिटर) र माटोको (५९ किलोमिटर) सडक मात्र पहुँच गरेको छ।माटोको सडकले सबै वडाहरूलाई जोड्छ जहाँ जीप, पिकअप भ्यान र ट्र्याक्टरहरूले स्थानीय मानिसहरूलाई सेवा प्रदान गर्दछ।भार र कृषि उत्पादनहरू बजारमा लैजानका लागि भरियाहरू पनि प्रयोग गरिन्छ।तसर्थ, गाउँपालिकाले सबै मौसमी सडकको निर्माण र मर्मतसम्भारलाई प्राथमिकता दिई प्रभावकारी सवारी साधन सञ्चालन सेवा प्रदान गर्ने ग्यारेन्टी गर्नुपर्छ।

तालिका ३.५ : विरुवा गाउँपालिकाको सडक संजालको अवस्था

क्र.सं.	सडकको नाम	वडा नं	लम्बाई	सडकको चौडाई	सडकले सेवा पुगेका वडाहरु
	राजमार्ग				
	सहायक राजमार्ग				
	पक्की तथा कालो पत्रे सडक				
	ग्राभेल गरिएको सडक				
१	राङखोला विरुवा	१,२	१८ कि.मी.	३ मिटर	१ र २
	कच्ची सडक मौसमी सडक/				
१	बेलघारी कार्की डाँडा	१	३ कि मी.	३ मिटर	
२	मालमुल मोचाबारी	१	२ कि मी.		
३	मालमूल थामडाँडा	१	५ कि मी.		
४	विरुवा किचानास विरुवा बडाचौर	१	२ कि मी.		
५	विरुवा ललाङ	१			

क्र.सं.	सडकको नाम	वडा नं	लम्बाई	सडकको चौडाई	सडकले सेवा पुगेका वडाहरु
६	विरुवा भुजेडाँडा	१	२ कि मी.		
७	विरुवा भुजेडाँडा	१	२ कि मी.		
८	खाङराङ खाली	३	४ कि मी.		
९	धोवादी जल्केनी	३	१० कि मी.		
१०	धोवादी राङभाङ	३	२ कि मी.		
११	आचु राङभाङ	३	५ किमी.		
१२	भङ्याङ बाहु	४			
१३	खुदी घोप्टे विरुवा	४			
१४	भयस्थान सेर सालडाँडा घोप्टे	४			
१५	पाटने सेरा सालडाँडा	४			
१६	पिपल डाली तुरतुरे	५	२ कि मी.	३ मिटर	
१७	दह बगरीकोट मोटर बाटो	५	मो.२ कि .वा.मी	३ मिटर	
१८	करिडोर मो विरुवा .बा.	५			
१९	गोपाले मो.वा.	५	२ कि मी.	३ मिटर	
२०	ज्याग्दी कोरिडोर	६		१४ मिटर	
२१	विरुवा चिन्नेवास गैरी खानीखोला	६		११ मिटर	
२२	बलेउ विरुवा	६		१६ मिटर	
२३	लेवा धरादी विरुवा	६		१८ मिटर	
२४	क्वादी चिन्नेवास विरुवा	६		१८ मिटर	
२५	भोर्ले शान्ती डाँडा	५	२.५ कि.मी	३ मिटर	
२६	वडा कार्यालय खैरीकोट	५	२ कि मी.	३ ५ मिटर.	
२७	करिडोल विरुवा सालडाँडा	५	३३ कि मी.	४ मिटर	
२८	दह बगरीबोट मो.वा.	५	५.५ कि.मी	४ मिटर	

क्र.सं.	सडकको नाम	वडा नं	लम्बाई	सडकको चौडाई	सडकले सेवा पुगेका वडाहरु
२९	त्रियासी रत्ने कूसूम भञ्याङ	८	२२ कि मी.	७ मिटर	
	मुख्य बाटो				
१	राङ्वोला विरुवा चिन्नेवास ,	१,२,५,६	२४ कि मी.	३ मिटर	१,२,५,६
	ढुङ्गा वा इट्टा बिच्छाइएको गोरेटो/ बाटो				
१	मन्दली थान देखि शिव मन्दिर	४			
२	जपदी देखि समी डाँडा	४			
३	माथिल्लो देखि तल्लो टोल सम्म पाटने	४			
४	अशलुस्वारा देखि सुरुङ्गीथर	४			
५	दह वगरीबोट करिडोर	५			
६	किचनास वडा कार्यालय	५	२ कि मी.	३ मिटर	
७	मिहाम गुफा पर्यटकीय पद मार्ग	८	४०० मिटर		
८	सिमलडाँडा मचवारी पदमार्ग	८	२०० मिटर		

स्रोत विरुवा गाउँपालिका वस्तुगत विवरण-२०७५

३.२.२ स्वास्थ्य

डब्ल्यू.एच.ओका अनुसार "स्वास्थ्य भनेको पूर्ण शारीरिक, मानसिक र सामाजिक कल्याणको अवस्था हो र रोग र अशक्तताको अभाव मात्र होइन" । यसको मतलब हामी स्वस्थ हुनको लागि शारीरिक रूपमा तन्दुरुष्ट, मानसिक रूपमा स्फूर्त र सामाजिक रूपमा समायोज्य हुनुपर्छ । गाउँमा स्वस्थ जनशक्ति चाहिन्छ किनभने कमजोर स्वास्थ्यले ग्रामीण विकासमा पूर्ण रूपमा योगदान गर्न सक्दैन । गाउँपालिकामा आधारभूत स्वास्थ्य सेवाको प्रवर्द्धनमा स्वास्थ्य संस्था, स्वास्थ्यकर्मी र स्वयंसेवकको महत्वपूर्ण भूमिका रहेको छ । आधारभूत स्वास्थ्य सेवा सुधार गर्न सरकारले उपस्वास्थ्य चौकी खोलेर

स्वास्थ्य सहायक, नर्स, स्वास्थ्यकर्मी, स्वयंसेवक र औषधि पठाउने निर्णय गरेको छ। तर अशिक्षा, गरिबी र जनतामा अज्ञानताका कारण यस गाउँपालिकाको स्वास्थ्य अवस्था सन्तोषजनक छैन। उनीहरु विभिन्न स्वास्थ्य समस्या र रोगबाट पीडित छन्। यस गाउँपालिकाका विरुवा अर्चले, छिन्नेबास, किचनास, मनकामना, ओरेस्टे र राङ्वाङ लगायतका विभिन्न उपस्वास्थ्य चौकीले स्थानीय जनतालाई स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्दै आएका छन्। उपस्वास्थ्य चौकी बाहेक धेरै निजी क्लिनिक र फार्मेसीहरू पनि स्वास्थ्य सेवामा संलग्न छन्। तर यी सेवाहरू साना बजार केन्द्रहरूमा विशेष गरी बयरघारीमा अवस्थित छन्। स्थानीयवासीले पोखरा र बुटवललाई राम्रो स्वास्थ्य सेवाका लागि बारम्बार परामर्श लिएको एक जना प्रमुख सूचनादाताले जानकारी दिए।

तालिका ३.६ : गाउँपालिकामा स्वास्थ्य सम्बन्धी समस्या

सामान्य रोगहरू	दीर्घकालीन/गम्भीर रोगहरू	स्थानीय रोगहरु
ग्यास्ट्राइटिस	दम	अझै देखिएको छैन
भाइरल ज्वरो	क्यान्सर	
पखाला	TB	
पेट दुख्ने	पीआईडी (पाठघर सम्बन्धी समस्या)	
टाउको दुख्ने		

स्रोतः विरुवा गाउँपालिका वस्तुगत विवरण-२०७५

स्थानीय जनताले स्वास्थ्य चौकी, निजी क्लिनिक, वर्थिंग सेन्टर, प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र, सामुदायिक अस्पताल, जिल्ला अस्पताल बाट सामान्य स्वास्थ्य सेवा पाइरहेका छन् । यस पालिका भित्र हालैका वर्षहरूमा धामी/झाक्रीको जाने प्रवृत्ति उल्लेखनीय रूपमा घटेको छ । गाउँपालिकामा जम्मा ४७ स्वास्थ्य संस्था छन जसमध्ये ६ वटा स्वास्थ्य चौकी/केन्द्र रहेका छन, २६ गाउँघर क्लिनिक, २ वर्थिंग सेन्टर , ७ निजी क्लिनिक,६ टी.बि. उपचार केन्द्र रहेका छन् ।

तालिका ३.७ : गाउँपालिकामा स्वास्थ्य सम्बन्धी सेवाहरूको अवस्था

विवरण	संस्थाहरु
स्वास्थ्य चौकी/केन्द्र	६
निजी क्लिनिक	७
वर्थिंग सेन्टर	२
गाउँ घर क्लिनिक	२६
सामुदायिक अस्पताल	-
टी.बि उपचार केन्द्र	६

स्रोत :विरुवा गाउँपालिका वस्तुगत विवरण-२०७५

३.२.३ पिउने पानी

पिउने पानी मानव जीवनको सबैभन्दा महत्त्वपूर्ण आधारभूत आवश्यकताहरू मध्ये एक हो।हामी पानी बिना बाँच्न सक्दैनौं । सुरक्षित र सफा पिउने पानीले हाम्रो राम्रो स्वास्थ्य सुनिश्चित गर्न मद्दत गर्दछ । असुरक्षित पिउने पानीका कारण बिरामी भएका मानिसहरूले ग्रामीण विकासमा सक्रिय योगदान दिन सक्दैनन् । ८० दशमलव ६ प्रतिशत घरपरिवारले पाइपको पानी प्रयोग गरेको देखाएको छ ।

तालिका ३.८ः पिउने पानीको स्रोतको आधारमा घरधुरी वितरण

वार्डहरू	१	२	३	४	५	६	७	८	कुल
पाइप धारा	३३८	२९९	३८१	७५३	४११	४३५	३८७	४३७	३४४१
ढाकिएको कुवा इनार	०	१	११	८	०	०	०	०	२०
नढाकिएको कुवा इनार	०	०	०	५८	२	०	०	०	६०
मुलको पानी	१	१७	२	२६	९१	`१९	४५	१४	२१५
खोलाको पानी									०

स्रोत विरुवा गाउँपालिका वस्तुगत विवरण-२०७५

३.२.४ बिजुली र उर्जा

यस गाउँपालिकामा उपलब्ध हुने मुख्य विद्युत हो । यो घरायसी प्रयोगदेखि उद्योग सञ्चालन र सिँचाइसम्मका सबै क्षेत्रमा प्रयोग गरिन्छ। त्यसैले यसलाई ग्रामीण विकासको पूर्वाधार भनिन्छ। झण्डै ८९ प्रतिशत घरधुरी राष्ट्रिय विद्युत ग्रिडमा जोडिएका छन् ।

तालिका ३.९ : ऊर्जा स्रोत र यसको प्रयोग

ऊर्जा स्रोत	प्रतिशत
दाउरा साथै बिजुली	२१.८४
मट्टितेल	-
सोलार	-
दाउरा	७८.०२
एल.पी ग्यास	२१.९७
दाउरा साथै एल पी ग्यास प्रयोग गर्ने	३३.१९
दाउरा साथै गोबर ग्यास	३.०२

स्रोत :विरुवा गाउँपालिका वस्तुगत विवरण-२०७५

३.२.५ सञ्चार

समाचार, दृश्य र सूचनाहरू संग जोडिन सञ्चारको माध्यम चाहिन्छ।राम्रो सञ्चार सञ्जालको अभावमा विकासका कामहरू सुचारु रूपमा चल्न सक्दैनन्।यी सुविधाहरूको अभाव हुँदा मानिसहरू बीचको सम्बन्ध पनि सीमित हुन्छ।विरुवा गाउँपालिकामा रेडियो (३९७१), टिभी (२०५४), कम्प्युटर (१३५), टेलिफोन (५१) र फ्रिज (७८) जस्ता विभिन्न प्रकारका विद्युतीय सामान तथा सेवाहरू प्रयोग गरेका घरपरिवारको संख्या बढेको छ।

३.२.६ शैक्षिक संस्थाहरू

गुणस्तरीय शिक्षाले राष्ट्रिय विकासका सबै पक्षमा सकारात्मक योगदान पुऱ्याउँछ।तसर्थ विद्यालयहरूले नयाँ पुस्तालाई गुणस्तरीय शिक्षा दिने अपेक्षा गरिएको छ र तदनुसार विद्यालयहरूको राम्रो कार्यसम्पादनको अपेक्षा गरिएको छ।शैक्षिक सेवाहरू व्यवस्थापन गर्न नेपालमा सञ्चालन हुने शैक्षिक

प्रणाली (केन्द्रदेखि विद्यालय तहसम्म काम गर्ने) र शिक्षा प्रदान गर्ने उद्देश्यले विद्यालयहरू स्थापना भएका छन्। तर विद्यार्थीलाई शिक्षा दिने कुरामा विद्यालयहरूबीच धेरै भिन्नता पाइन्छ। यसरी शैक्षिक गुणस्तर एक विद्यालयबाट अर्कोमा फरक पाइन्छ।

विद्यालयको प्रभावकारिता लामो समयदेखि शिक्षामा एउटा महत्त्वपूर्ण मुद्दा बनेको छ, जुन स्रोतको कुशल उपयोग, शिक्षक र विद्यार्थीको प्रदर्शन, विद्यार्थीहरूको सिकाइ कार्यसम्पादनप्रति विद्यालयको जवाफदेहिता र सरोकारवालाहरूको समूहसँग सम्बन्धित छ। नेपालको परिप्रेक्ष्यमा पनि विद्यालयको प्रभावकारिताको मुद्दा देशमा गुणस्तरीय शिक्षाको विकाससँग सम्बन्धित छ।

नेपाल सरकारले शिक्षा क्षेत्रमा सुधारको पहललाई तीव्रता दिने उपाय खोजिरहेको छ। कक्षा १० सम्म निःशुल्क शिक्षा दिने व्यवस्था अनुसार पाठ्यपुस्तक निःशुल्क वितरण गरिएको छ भने विद्यालयका बालबालिकाको संख्या बढाउन विभिन्न छात्रवृत्ति योजनाहरू लागू गरिएको छ। शैक्षिक विस्तारका केही सकारात्मक सूचकहरू नेपाली विद्यालय शिक्षामा देखिएका छन्। जसमा विद्यालय जाने बालबालिकाको बढ्दो जनसङ्ख्या, छाड्ने/दोहोरिने दरमा कमी, र पूरा हुने दर बढेको छ। तर नेपालको शिक्षा प्रणालीमा विद्यालय शिक्षाको गुणस्तरसँग सम्बन्धित समस्याहरू सधैं देखिँदै आएका छन्। सामुदायिक विद्यालयहरूमा शिक्षाको समग्र गुणस्तर कमजोर भए तापनि तिनीहरूमध्ये केहीले उत्कृष्ट प्रदर्शन गरेका छन्। र यी विद्यालयहरूले बनाएको गुणस्तर अत्याधिक प्रशंसनीय छ। केही अवस्थामा उच्च प्रदर्शन गर्ने निजी विद्यालयहरूसँग तुलना गर्न सकिन्छ। यस सन्दर्भमा विरुवा गाउँपालिकाले सामुदायिक विद्यालयको कार्यसम्पादन कसरी अगाडि बढेको छ, अर्थतन्त्र बनाउन सरोकारवालाको उत्प्रेरणा, सेवा प्रवाह प्रणालीको प्रभावकारितालाई कसरी हेर्ने हो भन्ने कुरा महत्वपूर्ण हुनेछ।

यसरी, औपचारिक शिक्षा (विद्यालय र कलेज) ले व्यक्तिहरूलाई रचनात्मक र अधिकार र कर्तव्यहरू बारे सचेत बनाउन मद्दत गर्दछ। यसले ग्रामीण विकासमा महत्त्वपूर्ण भूमिका खेल्छ। गाउँपालिकामा दक्ष र दक्ष जनशक्ति उत्पादन गर्न विद्यालय तथा अनौपचारिक शैक्षिक संस्थाहरूले महत्वपूर्ण भूमिका खेलिरहेका छन्। त्यहाँ प्राथमिक विद्यालयहरूको ठूलो प्रतिशत (४७.८%) छन र दोस्रोमा माध्यमिक विद्यालय (४१.३%), क्याम्पस तेस्रोमा (८.७%) र कम्तीमा उच्च माध्यमिक तहमा (२.२%) छन् । यस गाउँपालिकामा गुणस्तरीय शिक्षा प्रदान गर्न संस्थागत विद्यालयहरूले पनि महत्त्वपूर्ण भूमिका खेलिरहेका छन् ।

तालिका ३.१० : शैक्षिक संस्थाहरूको सूची

विवरण	सरकारी	सामुदायिक	निजि	कुल जम्मा
आधारभूत विद्यालय (१-५)	१७	०	१	१८
आधारभूत विद्यालय(१-८)	८	०	१	९
माध्यमिक	९	०	०	९
क्याम्पस	०	१	०	१
	३४	१	२	३७

स्रोतः विरुवा गाउँपालिका वस्तुगत विवरण-२०७५

३.२.७ वित्तीय संस्थाहरु

मौद्रिक नीतिले ग्रामीण अर्थतन्त्रमा विशेष गरी आन्तरिक स्थायित्वमा महत्वपूर्ण भूमिका खेल्दै आएको छ । यस गाउँपालिकामा वित्तीय क्षेत्रको विस्तारको प्रवृत्ति अहिले सम्म पनि राम्रो हुन सकेको छैन । फलस्वरूप वित्तीय क्षेत्र विरुवा गाउँपालिकामा विस्तारै सहकारी (सहकारी संस्था)मा निर्भर हुँदै गइरहेको छ । धेरैजसो घरपरिवारले वाणिज्य बैंक, स्थानीय साहु (३६%) र सहकारी संस्था (१८%) बढी ब्याज तिर्ने ऋण परिचालन गरेका छन्।

३.३ सम्पदा, संस्कृति र पर्यटन

यस अध्यायमा गाउँपालिकाको सम्पदा, संस्कृति र पर्यटनको विश्लेषण गरिएको छ।यसले स्थानीय समुदायका ऐतिहासिक स्थल, धार्मिक स्थल र प्रमुख सांस्कृतिक परम्पराको बारेमा ज्ञान प्रदान गर्दछ ।

३.३.१ सम्पदा

विरुवा गाउँपालिका विभिन्न ऐतिहासिक, धार्मिक तथा सांस्कृतिक महत्व बोकेको गाउँपालिका हो ।

तालिका ३.११ : विरुवा गाउँपालिकाको सम्पदा सूची

क्र स.	पर्यटकीय तथा धार्मिक स्थलको नाम	टोलको नाम	वडा नं	स्थलको महत्व	दैनिक औसतमा आउने पर्यटकहरुको संख्या	कैफियत
	पर्यटकीय स्थलहरु					
१	क्युयून डाँडा	वेसारे डाँडा	२	दृश्य अवलोकन	चाडपर्बमा मात्रै	
२	धोन्द्राङ्ग गुफा (चमेरे गुफा)	खाङराङ	३	दृश्य अवलोकन	चाडपर्बमा मात्रै	
३	राङभाङ रहस्मय गुफा	राङ्भाङ	३	दृश्य अवलोकन	चाडपर्बमा मात्रै	
४	राङभाङ कोट मन्दिर	राङ्भाङ	३	दृश्य अवलोकन	चाडपर्बमा मात्रै	
५	सिउँडी गुफा	सिउडी	३	दृश्य अवलोकन	चाडपर्बमा मात्रै	
६	धोवादी कालिका मन्दिर	राङभाङ	३	दृश्य अवलोकन	चाडपर्बमा मात्रै	
७	घण्टलेख पर्यटकीय स्थल	चिरडाँडा	४	दृश्य अवलोकन	चाडपर्बमा मात्रै	
८	कलचरल म्युजियम	पाखेडाँडा	४	दृश्य अवलोकन		
९	नागडाँडा	नागस्थान	५	दृश्य अवलोकन	चाडपर्बमा मात्रै	
१०	गजेपोखरी	नागस्थान	५	दृश्य अवलोकन	चाडपर्बमा मात्रै	
११	दह पोखरी	दहपोखरी	५	दृश्य अवलोकन	चाडपर्बमा मात्रै	
१२	दह पोखरी	दहखोला	५	दृश्य अवलोकन	चाडपर्बमा मात्रै	
१३	चमेरे गुफा	तारेपहरा	५	दृश्य अवलोकन	चाडपर्बमा मात्रै	
१४	वतासेश्वोर महादेव गुफा	गागडाँडा	५	दृश्य अवलोकन	चाडपर्बमा मात्रै	
१५	मनकामना मन्दिर	गहते	७	दृश्य अवलोकन	चाडपर्बमा मात्रै	

क्र स.	पर्यटकीय तथा धार्मिक स्थलको नाम	टोलको नाम	वडा नं	स्थलको महत्व	दैनिक औसतमा आउने पर्यटकहरुको संख्या	कैफियत
१६	रानीकोट डाँडा	गहुँडाँडा	७	दृश्य अवलोकन	चाडपर्वमा मात्रै	
१७	दक्षिणकालि मन्दिर	गहुँडाँडा	७	दृश्य अवलोकन	चाडपर्वमा मात्रै	
१८	मिनाहम गुफा	ढुढूङ्गा	८	दृश्य अवलोकन	चाडपर्वमा मात्रै	
१९	पानधारा	ललाङ	८	दृश्य अवलोकन	चाडपर्वमा मात्रै	
२०	भासी पोखरी	गौरीस्वारा	८	दृश्य अवलोकन	चाडपर्वमा मात्रै	
	धार्मिक स्थलहरु					
१	विरुवा बालादेवी	विरुवा	१	धार्मिक	चाडपर्वमा मात्रै	
२	विरुवा शिव मन्दिर	विरुवा	१	धार्मिक	चाडपर्वमा मात्रै	
३	बहाचौर शिव मन्दिर	बडाचौर	१	धार्मिक	चाडपर्वमा मात्रै	
४	बर्दा खडडाँडा	किचानास खडडाँडा	१	धार्मिक	चाडपर्वमा मात्रै	
५	बौद्ध सदन गुम्बा	गावडाँडा	२	धार्मिक	चाडपर्वमा मात्रै	
६	इन्द्रदेवी मन्दिर	सिरिनडाँडा	२	धार्मिक	चाडपर्वमा मात्रै	
७	शिव मन्दिर	बेसारडाँडा	२	धार्मिक	चाडपर्वमा मात्रै	
८	शिवशंकर मन्दिर	सिउँडी	३	धार्मिक	चाडपर्वमा मात्रै	
९	बराह मन्दिर	राङभाङ	३	धार्मिक	चाडपर्वमा मात्रै	
१०	चण्डी भुयर	धोवादी	३	धार्मिक	चाडपर्वमा मात्रै	
११	गणेश मन्दिर	खाली	३	धार्मिक	चाडपर्वमा मात्रै	
१२	रामचण्डी मन्दिर	राङभाङ	३	धार्मिक	चाडपर्वमा मात्रै	
१३	कालिका भैरव	खाङराङ	३	धार्मिक	चाडपर्वमा मात्रै	
१४	राम्चेढुंगा शिव मन्दिर	राम्चे	४	धार्मिक	चाडपर्वमा मात्रै	

क्र स.	पर्यटकीय तथा धार्मिक स्थलको नाम	टोलको नाम	वडा नं	स्थलको महत्व	दैनिक औसतमा आउने पर्यटकहरुको संख्या	कैफियत
१५	रानाथर शिव मन्दिर	रानाथार	४	धार्मिक	चाडपर्बमा मात्रै	
१६	भोर्ले शिव मन्दिर	भोर्ले	४	धार्मिक	चाडपर्बमा मात्रै	
१७	थानगहिरा मन्दिर	थानगहिरा	४	धार्मिक	चाडपर्बमा मात्रै	
१८	सानावाङ शिव मन्दिर	सानावाङ	४	धार्मिक	चाडपर्बमा मात्रै	
१९	शिव मन्दिर	घोप्टे	४	धार्मिक	चाडपर्बमा मात्रै	
२०	चण्डीथान मन्दिर	घोप्टे	४	धार्मिक	चाडपर्बमा मात्रै	
२१	जानकी देवी मन्दिर	घोप्टे	४	धार्मिक	चाडपर्बमा मात्रै	
२२	अम्बिका देवी मन्दिर	घोप्टे	४	धार्मिक	चाडपर्बमा मात्रै	
२३	सरस्वति मन्दिर	घोप्टे	४	धार्मिक	चाडपर्बमा मात्रै	
२४	जुकेपानी बराहदेवी	खुदी	४	धार्मिक	चाडपर्बमा मात्रै	
२५	दुइघरे कान्छी बाराही	खुदी	४	धार्मिक	चाडपर्बमा मात्रै	
२६	सरस्वती मन्दिर	खुदी	४	धार्मिक	चाडपर्बमा मात्रै	
२७	बाराही मन्दिर	सुरुङ्गी थर	४	धार्मिक	चाडपर्बमा मात्रै	
२८	मनकामना मन्दिर	बाँहु	४	धार्मिक	चाडपर्बमा मात्रै	
२९	मनकामना मन्दिर	कोखे	४	धार्मिक	चाडपर्बमा मात्रै	
३०	देवी थान मन्दिर	बाँहु	४	धार्मिक	चाडपर्बमा मात्रै	
३१	दहपोखरी शिव मन्दिर	दहपोखरी	५	धार्मिक	चाडपर्बमा मात्रै	

क्र स.	पर्यटकीय तथा धार्मिक स्थलको नाम	टोलको नाम	वडा नं	स्थलको महत्व	दैनिक औसतमा आउने पर्यटकहरुको संख्या	कैफियत
३२	तारेपहेरा शिवपार्वती	ढापस्वारा	५	धार्मिक	चाडपर्वमा मात्रै	
३३	सामडाँडा शिव मन्दिर	१ नं टोल	५	धार्मिक	चाडपर्वमा मात्रै	
३४	नागस्थान शिव मन्दिर	नागस्थान	५	धार्मिक	चाडपर्वमा मात्रै	
३५	दम्सीदी शिव मन्दिर	१ नं टोल	५	धार्मिक	चाडपर्वमा मात्रै	
३६	नगडाँडा मन्दिर	नागस्थान	५	धार्मिक	चाडपर्वमा मात्रै	
३७	देविस्थान मन्दिर	देविस्थान	५	धार्मिक	चाडपर्वमा मात्रै	
३८	चेप्टेखोला शिव मन्दिर					
३९	कालिछाँया शिव पार्वती मन्दिर	गैरी	६	धार्मिक	चाडपर्वमा मात्रै	
४०	काँडे शिव मन्दिर	काँडे	६	धार्मिक	चाडपर्वमा मात्रै	
४१	चाक्से शिव मन्दिर	चाक्से	६	धार्मिक	चाडपर्वमा मात्रै	
४२	चिन्नेवास शिव मन्दिर	चिन्नेवास	६	धार्मिक	चाडपर्वमा मात्रै	
४३	लेवा शिव मन्दिर	लेवा	६	धार्मिक	चाडपर्वमा मात्रै	
४४	रम्भादेवी कोट मन्दिर	छत्रेआप	६	धार्मिक	चाडपर्वमा मात्रै	
४५	दुर्गा मन्दिर	विर्मा	६	धार्मिक	चाडपर्वमा मात्रै	
४६	राम्चे शिवालय	राम्चे	६	धार्मिक	चाडपर्वमा मात्रै	
४७	सिद्धाथान मन्दिर	कुमेरढुंगा	७	धार्मिक	चाडपर्वमा मात्रै	

क्र स.	पर्यटकीय तथा धार्मिक स्थलको नाम	टोलको नाम	वडा नं	स्थलको महत्व	दैनिक औसतमा आउने पर्यटकहरुको संख्या	कैफियत
४८	कन्ठु मण्डली थान मन्दिर	बलेउ	७	धार्मिक	चाडपर्वमा मात्रै	
४९	नहुँथान मन्दिर	माथिल्लो बलेउ	७	धार्मिक	चाडपर्वमा मात्रै	
५०	बाजे सिखी थान	सपऊँदे	७	धार्मिक	चाडपर्वमा मात्रै	
५१	मनकामना मन्दिर	गहते	७	धार्मिक	चाडपर्वमा मात्रै	
५२	बाजे सिखी देवता मन्दिर	मेथाभुरुङ	८	धार्मिक	चाडपर्वमा मात्रै	
५३	बज्यै सिखी देवता मन्दिर	मेथाभुरुङ	८	धार्मिक	चाडपर्वमा मात्रै	

स्रोत :विरुवा गाउँपालिका वस्तुगत विवरण-२०७५

३.३.२ संस्कृति

धार्मिक सहिष्णुता भनेको आध्यात्मिक मामिलामा अन्य व्यक्तिहरूको फरक दृष्टिकोणको स्वीकृति र विभिन्न धार्मिक विचार राख्ने मानिसहरूप्रति निष्पक्षता हो।यहाँ विभिन्न धर्मका मानिसहरु एउटै ठाउँमा मेलमिलाप र सम्मानका साथ बस्ने चलन छ।विभिन्न किसिमका साँस्कृतिक अभ्यासहरू कुनै पनि अशान्ति, भ्रम र द्वन्द्वबाट मुक्त भइरहेका छन्।यस गाउँपालिकामा बाहुन, क्षेत्री, गुरुङ, मगर, दलित, मुस्लिम लगायतका विभिन्न जातजातिहरुको बसोबास रहेको छ।मानिसहरू आफ्नो अद्वितीय सामाजिक-सांस्कृतिक पहिचानको लागि प्रसिद्ध छन्।

दशैं, तिहार, मकर संक्रान्ति, श्रावण संक्रान्ति जस्ता हिन्दू धर्मका सबै चाडपर्वहरू बीचको बुझाइ र गुरुङको लोसार मुस्लिमहरूको इद, रोजा र रमजानलाई खुसीसाथ जीवन बिताउन बनाइन्छ।यसका साथै मेला बजारका स्थानीय धार्मिक मेलाहरूमा कृष्णजन्मा अष्टमी, दुर्गा पूजा र शिवरात्रि जस्ता महत्वपूर्ण सांस्कृतिक पर्वहरु छन कतिपय चाडपर्वहरू रमाइलोका लागि मात्र मनाईने गर्दछन्।

३.३.३ पर्यटन

पर्यटन गाउँपालिकामा अर्को एक आर्थिक गतिविधि हो । यसमा परिवार र साथीभाइ सँग समय बिताउने, पढ्ने र सहभागी हुने वा दृश्य हेर्ने पर्यटन उद्योगको प्रमुख हिस्सा बनेको छ।अन्य गतिविधिको

तुलनामा बढी आम्दानी गर्ने उद्योगमा पर्यटन गतिविधिलाई समावेश गर्दछ । यसले स्थानीय समुदायका लागि रोजगारी र जीविकोपार्जनका विकल्पहरू प्रदान गर्दछ। यसको जैविक-भौतिक विशेषताहरू, ऐतिहासिक र सांस्कृतिक सम्पदा र स्थानीय समुदायहरूको सामाजिक संस्कृतिले पर्यटन उद्योगलाई प्रवर्द्धन गर्न सम्भावित स्रोतहरू प्रदान गर्दछ। सामान्यतया मोटरहरूद्वारा यात्राको पहुँच बढ्दै जाँदा जिल्ला बाहिरका प्रमुख सहरी क्षेत्रहरूबाट बढ्दो दूरीसँगै यात्राको समय घट्दै गएको छ ।

कालीगण्डकी नदीको किनारमा रहेको सातहुन चण्डी, मनकामना, विरुवा दरबार, आलमदेवी, गहराउकालिका, नुवाकोट दरबार, च्याङछ्याङ्दी, रिडी रुरुक्षेत्र लगायत आसपासका नगरपालिका र गाउँपालिकामा यस गाउँपालिकाका केही ऐतिहासिक रोचक स्थानहरू छन् । छ्याङ्छ्याङ्दी (छाया-क्षेत्र) लाई भगवान शिवले बोकेर लैजाँदा मृत सतीदेवीको अन्तिम अंग खसेको स्थानका रूपमा स्कन्द पुराणको अंश मानिने स्वस्थानी व्रत-कथामा उल्लेख छ । एउटा प्रचलित लोककथा अनुसार आन्धीखोला रामायणका श्रवणकुमारको आँसुबाट उत्पत्ति भएको मानिन्छ । स्याङ्जाको सबैभन्दा ठूलो उपत्यका रामकोश हो ।

तर, सडक, होटल र साँस्कृतिक सम्पदाको जीर्णोद्धारमा लगानीका लागि केही नीति चाहिन्छ। यसबाहेक, सांस्कृतिक र मनोरञ्जन स्रोतहरूको मूल्यको बारेमा धेरै सचेतना पैदा गर्न आवश्यक छ । ट्रेकिङ टुरिजम, रिसोर्ट टुरिजम, साँस्कृतिक पर्यटन र तीर्थयात्रा पर्यटनका लागि नीतिगत दृष्टिकोण अपनाएको छ । यस क्षेत्रमा पर्यटन विकासको पहलका सन्दर्भमा, स्थान विशिष्ट पर्यटन गतिविधिहरूको लागि कुनै नीतिगत दृष्टिकोण छैन ।

परिच्छेद ४: कार्यविधि

४.१ सन्दर्भ सामाग्रीको अध्ययन

प्रतिवेदनको रूपमा रहेको प्राथमिक र माध्यमिक साहित्यहरू जस्तै विरुवा गाउँपालिकाको प्रोफाइल, स्याङ्जा जिल्लाको प्रोफाइल, केन्द्रिय तथ्यांक विभागद्वारा प्रकाशित डाटा र विरुवा गाउँपालिकाबाट प्राप्त भएको भू- उपयोग नक्साको संकलन र समीक्षा गरी यो प्रतिवेदन तयार गरिएको छ । त्यस्तै भू-उपयोग सम्बन्धी ऐन, नियमहरु आदि सम्बन्धित प्रकाशित र अप्रकाशित प्रतिवेदनहरुको संकलन गरि समीक्षा गरियो ।

४.२ प्रारम्भिक कार्यशाला

यस विरुवा गाउँपालिकाको भू-उपयोग योजना २०८० बनाउने क्रममा परामर्शदाताद्वारा १ दिने प्रारम्भिक कार्यशाला आयोजना गरिएको थियो । यस प्रारम्भिक कार्यशालामा परामर्शदाताद्वारा भू-उपयोग ऐनको दफा १८ बमोजिमको भू-उपयोग परिषद र भू-उपयोग ऐनको दफा २० बमोजिमको भू-उपयोग कार्यान्वयन समिति गठन गर्न सहजीकरण गरिएको थियो । यस कार्यक्रममा भू-उपयोग योजनाको आवश्यकता, उद्देश्यहरु र महत्वको बारेमा छलफल गरिएको थियो । साथै यसै कार्यक्रममा यस विरुवा गाउँपालिकाको भू-उपयोग मापदण्ड २०८० तयार गरि भू-उपयोग परिषदबाट स्वीकृत गरिएको थियो ।

४.३ वडागत कार्यशाला तथा तथ्यांक संकलन

प्रारम्भिक कार्यशाला पछि परामर्शदाताले प्रत्येक वडामा वडागत कार्यशालाको आयोजना गरीएको थियो । साथै यस कार्यक्रम पछि प्रत्येक वडामा सडक पूर्वाधार तथा अन्य क्षेत्रहरुको जी.पि.एस. को प्रयोग गरि तथ्याँक संकलन गरिएको थियो ।

४.४ संकलित तथ्याँकको विश्लेषण तथा भू-उपयोग वर्गीकरण

यस प्रतिवेदनमा सन्दर्भ सामाग्रीहरुको अध्ययन, स्थलगत अध्ययन, सार्वजनिक सुनुवाई, विभिन्न सरोकारवालाहरुका रायसुझाव तथा सिफारिशबाट संकलन गरिएका विभिन्न सूचना तथा तथ्याँकहरुको विश्लेषण गरि प्रस्तुत गरीएको छ । यसरी संकलन गरिएको तथ्याँकहरुको विश्लेषण विभिन्न उपकरणहरू जस्तै गुगल, आर्क. जी. आई. एस., क्यू. जी. एस., एक्सेल र एम. एस. वर्डमा विश्लेषण गरी प्रस्तुत गरिएको छ । यस प्रतिवेदनमा संकलित सबै तथ्याँकहरु आर्क. जी. आई. एस. मा डिजीटाईज गरी

मापदण्ड र भू-उपयोग परिषदबाट प्राप्त भएको रायसुझाव भू-उपयोग तयार गरि त्यसलाई नापी विभागद्वारा तयार पारिएको भू-उपयोग स्थानीय आवश्यकताको आधारमा नक्सा अध्यावधिक गरि प्रस्तुत गरिएको छ ।

४.५ प्रतिवेदनको अन्तिम प्रस्तुति

यसरी तयार पारिएको यो प्रतिवेदन यस विरुवा गाउँपालिकाको अन्तिम प्रस्तुतीकरण गरी थप रायसुझाव प्राप्त गर्नलाई तयार पारिएको हो ।

परिच्छेद ५ : अद्यावधिक पश्चात भू-उपयोग क्षेत्र वर्गीकरण

भू-उपयोग नियमावली, २०७९ को नियम ५ बमोजिम यस विरुवा गाउँपालिकाको भू-उपयोग क्षेत्र वर्गीकरण गर्दा देहायका कुरालाई विचार गरी वर्गीकरण गरिएको छ ।

क) स्थानीय आवश्यकता

ख) नियम ४ बमोजिम प्राप्त भू-उपयोग क्षेत्र नक्सा

ग) भू-उपयोग क्षेत्र वर्गीकरणका आधार, मापदण्ड र क्षेत्रफल

यस भू-उपयोग क्षेत्र वर्गीकरण गर्ने आधार, मापदण्ड तथा भू-उपयोग क्षेत्रको न्यूनतम क्षेत्रफल अनुसूची १ मा उल्लेख गरिएको छ । माथि उल्लेख भए बमोजिमको मापदण्डका आधारमा विरुवा गाउँपालिकाको भू-उपयोग क्षेत्र नक्सा अद्यावधिक गरिएको छ । अद्यावधिक भू-उपयोग क्षेत्र नक्सालाई अनुसूची २ मा प्रस्तुत गरिएको छ । साथै भू-उपयोग क्षेत्रले ओगटेको क्षेत्रफल निम्नअनुसार रहेको छ ।

तालिका ५.१ : भू-उपयोग क्षेत्र वर्गीकरण पछिको क्षेत्रफल

कृषि क्षेत्र	३१.२३	३२.६१
आवासीय क्षेत्र	२५.२६	२६.३७
व्यावसायिक क्षेत्र	०.६१	०.६४
वन क्षेत्र	३१.९९	३३.३९
नदी, खोला, ताल, सिमसार क्षेत्र	१.०८	१.१३
औधोगिक क्षेत्र	०.००००५	०.
सार्वजनिक उपयोगको क्षेत्र	३.२५	३.३९
संस्कृतिक तथा पुरातात्विक महत्वको क्षेत्र	०.०३	०.०४
अन्य क्षेत्र	२.३३	२.४३
	९५.७९	१००.००

तालिका ५.२ : भू-उपयोग क्षेत्र वर्गीकरण पश्चात भू-उपयोग क्षेत्रको वडागत विवरण

वडा नं.	भू-उपयोग क्षेत्र									जम्मा क्षेत्र (वर्ग कि.मी.)
	कृषि क्षेत्र	आवासीय क्षेत्र	व्यावसायिक क्षेत्र	वन क्षेत्र	नदी, खोला, ताल, सिमसार क्षेत्र	सार्वजनिक उपयोगको क्षेत्र	संस्कृतिक तथा पुरातात्विक महत्वको क्षेत्र	औधोगिक क्षेत्र	अन्य क्षेत्र	
१	१.४९	२.१०	०.०५	१.८५	०.११	०.३०	०.००	०.००	०.००	५.९१
२	३.४६	२.५८	०.०६	४.९३	०.१०	०.३५	०.००	०.००	०.००	११.५०
३	१.९२	१.७३	०.०९	१.५७	०.०७	०.१५	०.००	०.००	०.००	५.५२
४	६.०२	४.२२	०.१०	४.४९	०.१४	०.५१	०.००	०.००	०.००	१५.४९
५	३.०७	३.४०	०.०८	२.९२	०.०६	०.३७	०.००	०.००	०.९६	१०.८७
६	९.१२	३.८७	०.०८	९.५५	०.३५	०.५९	०.००	०.००	०.१३	२३.६९
७	२.५३	२.६६	०.०३	२.५७	०.०८	०.३२	०.०२	०.००	१.२३	९.४४
८	३.६२	४.७०	०.११	४.११	०.१६	०.६५	०.०१	०.००	०.०१	१३.३८
क्षेत्रफल (हे.)	३१.२४	२५.२७	०.६१	३१.९९	१.०८	३.२५	०.०३	०.००	२.३३	९५.८०

परिच्छेद ६ : निष्कर्ष

विरुवा गाउँपालिकामा वन क्षेत्र उल्लेख्य मात्रामा रहेको छ। गाउँपालिकाको कृषि भूमि मुख्यतया अनाज, नगदे बाली उत्पादन र कृषि वनको लागि उपयुक्त छ । सहरीकरण बढ्नेछ र तसर्थ कृषि भूमिको अंश विस्तारै आवासीय, औद्योगिक र व्यवसायिक प्रयोगमा हुन सक्छ । पालिकामा औद्योगिक र व्यापारिक गतिविधिहरू कम मात्रामा रहेका छन् ।

अनुसूचीहरु

अनुसूची : १

(विरुवा गाउँपालिकाको भू-उपयोग मापदण्ड, २०८०)

विरुवा गाउँपालिका

गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय

विरुवा, स्याङ्जा

गण्डकी प्रदेश, नेपाल

विरुवा गाउँपालिकाको भू-उपयोग मापदण्ड

२०८०

स्वीकृत मितिः २०८०।०२।०५

विरुवा गाउँपालिका

गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय

विरुवा, स्याङ्जा

गण्डकी प्रदेश, नेपाल

भू-उपयोग मापदण्ड २०८०-विरुवा गाउँपालिका

प्रस्तावना : भूमिबाट महत्तम लाभ लिन भूमिलाई विभिन्न क्षेत्रमा वर्गीकरण गरी प्रयोगमा ल्याउन र गाउँपालिकाको दिगो विकासका लागि एकिकृत स्थानीय भू-उपयोग योजना सञ्चालन गर्ने अवधारणाको विकास गर्नको निम्ति मिति २०८०।०५।०५ गतेको बैठकबाट यो मापदण्ड पारित गरी लागू गरिएको छ।

१. संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ :

(क) यस मापदण्डको नाम **"विरुवा गाउँपालिकाको भू-उपयोग मापदण्ड-२०८०"** रहेको छ।

(ख) यो मापदण्ड राजपत्रमा प्रकाशित भएपश्चात प्रारम्भ हुनेछ।

२. परिभाषा : विषय वा प्रसङ्गले अर्को अर्थ नलागेमा यस मापदण्डमा,

(क) "गाउँपालिका" भन्नाले विरुवा गाउँपालिका सम्झनुपर्छ।

(ख) "मापदण्ड" भन्नाले विरुवा गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय, विरुवा गाउँपालिकाबाट स्वीकृत मापदण्डलाई जनाउने छ।

(ग) "प्लटिङ्" भन्नाले जग्गालाई आवासीय, व्यापारिक वा अन्य निर्माण कार्यमा प्रयोग ल्याउने प्रक्रिया र त्यससँग सम्बन्धित सबै कार्यलाई जनाउने छ।

(घ) "जग्गा" भन्नाले घर, बाग-बगैचा, रुख, कारखाना, ताल, पोखरी इत्यादी भएको समेत सबै किसिमको जमिनलाई सम्झनुपर्छ।

(ङ) "जग्गावाला" भन्नाले प्रचलित कानून बमोजिम जग्गामा जग्गाधनी हक हुने व्यक्ति तथा निकायलाई सम्झनुपर्छ।

(च) "कार्यपालिका" भन्नाले गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय, विरुवा गाउँपालिका सम्झनु पर्छ।

(छ) "सदस्य" भन्नाले गाउँ कार्यपालिकाको सदस्यलाई सम्झनुपर्छ।

(ज) "अनुगमन समिति" भन्नाले यसै मापदण्ड अनुसार गठन गरिएको अनुगमन समितिलाई जनाउनेछ।

(झ) "विषयगत शाखा" भन्नाले यस मापदण्डअनुसार तोकिएको विषयगत शाखालाई जनाउनेछ।

(ञ) "संयोजक" भन्नाले यस मापदण्ड बमोजिम गठित समितिको संयोजक सम्झनुपर्छ।

(ट) "कित्ताकाट" भन्नाले जग्गा बिक्री प्रयोजनको लागि मालपोत कार्यालयबाट अधिकारक रुपमा दिईएको कागजातलाई सम्झनु पर्छ।

(ठ) "सिफारिस" भन्नाले गाउँपालिकाबाट पर्चलित कानुनको अधिनमा रही लिखित रुपमा दिईएको जग्गा विकास र कित्ताबाट सम्बन्धित कागजात सम्झनुपर्छ।

(ड) "जग्गा विकास" भन्नाले साविकको जग्गाको स्वरूप परिवर्तन गरी आवासीय, व्यापारिक वा अन्य निर्माण कार्यमा प्रयोगमा ल्याउने प्रक्रियालाई सम्झनुपर्छ।

(ढ) "खेतीयोग्य जग्गा" फिल्डबुकमा कृषि क्षेत्रको किसिम कायम भएका कित्ता जग्गाहरु वा फिल्डबुकमा अब्बल, दोयम, सिम, चहार भनी परिभाषित गरिएता पनि विरुवा गाउँपालिकाले जग्गाको मौजुदा अवस्था र निर्धारित अन्य मापदण्डको आधारमा खेतीयोग्य जग्गाभनी निर्धारण गरेको कित्ता जग्गाहरुलाई सम्झनुपर्छ।

(ण) "जग्गा उपयोगिता विश्लेषण प्राविधिक समिति" भन्नाले गाउँपालिकाद्वारा गठित जग्गा उपयोगिता विश्लेषण प्राविधिक समितिलाई सम्झनुपर्नेछ।

३. भू-उपयोग मापदण्ड निर्धारणका आधारहरु

(क) विद्यमान भू-उपयोगको अवस्था,

(ख) नापी विभागले पठाएको भू-उपयोग क्षेत्र वर्गीकरणको तथ्याङ्क

(ग) सडक, बाटोको पहुँच र सो को वर्गीकरण,

(घ) कृषि उत्पादन र उद्पदकत्वको अवस्था,

(ङ) वातावरण तथा बिपद् संवेदनशीलता,

(च) भू-उपयोग ऐन २०७६,

(छ) भू-उपयोग नियमावली २०७९,

(ज) सामाजिक तथा आर्थिक पूर्वाधारको वितरण,

(झ) सहरी बिकास योजना/आयोजना,

(ञ) Google Satellite Images,

(ट) GIS Analysis

(ठ) वडाबाट आएको राय सुझाव,

(ड) विभिन्न क्षेत्रका विज्ञहरु र सर्वदलीय, सर्वपक्षिय भेलाबाट प्राप्त राय सुझाव।

४. भू-उपयोग क्षेत्र वर्गीकरण सम्बन्धि मापदण्डहरु तथा आधारहरु

१. हालको उपयोगमा रहेको जग्गालाई यस मापदण्ड उल्लेख भएकोमा भन्दा बाहेक नापी विभागबाट हस्तान्तरण भएको वर्गीकृत भू-उपयोग क्षेत्र वमोजिम नै वर्गीकरण गर्ने।

२. जोखिम लगायत अन्य सम्वेदनशिल क्षेत्रको जग्गालाई नापी विभागबाट हस्तान्तरण भएको वर्गीकृत भू-उपयोग क्षेत्र वमोजिम नै वर्गीकरण गर्ने।

३. साविक बमोजिमका सरकारी, सार्वजनिक तथा सामुदायिक प्रयोजनका लागि प्रयोग हुने जग्गा, खुल्ला क्षेत्र, पार्कहरु समेत (सेवा प्रदान गर्ने सरकारी कार्यालय बाहेक) लाई सार्वजनिक क्षेत्रमा बर्गिकरण गर्ने र सो को समुचित संरक्षणको नीति लिने।

४. यस अघि नापी विभागबाट आवासीय, व्यबसायिक र औद्योगिक क्षेत्रमा बिभाजन भएको जग्गालाई सोहि वर्गीकरण गर्ने, तर गाउँपालिकाको आवश्यकता र उपयुक्तता देखिएमा क्षेत्र परिवर्तन गर्न सक्ने।

५. हाल उपयोगमा रहेको नदिनाला, ताल, तलैया, पोखरी लगायतका पानीजन्य उपयोगमा रहेको क्षेत्रलाई नदि, खोला, तथा सिमसार क्षेत्रमा वर्गीकरण गर्ने।

६. हाल उपयोगमा रहेका मठ मन्दिर, गुम्बा लगायत धार्मिक क्षेत्रले चर्चेको जग्गा, परापूर्वकालमा देखिएका ऐतिहासिक धरोहर, सांस्कृतिक तथा पुरातात्विक महत्वका क्षेत्रहरुलाई सांस्कृतिक तथा पुरातात्विक क्षेत्रमा वर्गीकरण गर्ने।

७. हाल कायम सवै किसिमका बनपैदावार क्षेत्र (निजि जग्गामा भएको बाहेक)लाई बन वर्गीकरण गर्ने।

८. स्थानीय तहबाट स्विकृती प्राप्त गरी खानी तथा खनिज जन्य पदार्थहरु जस्तै ढुङ्गा, गिट्टी, वालुवा उत्खनन् गर्ने क्षेत्रलाई खानी तथा खनिज क्षेत्रमा वर्गीकरण गर्ने।

९. गाउँ क्षेत्रमा नेपाल सरकार, उद्योग मन्त्रालयबाट स्वीकृत औद्योगिक ग्राम सञ्चालन सम्बन्धि कार्यविधि २०७५ बमोजिम कम्तिमा एक वटा औद्योगिक ग्राम क्षेत्र निर्धारण गरी औद्योगिक क्षेत्रमा वर्गीकरण गर्ने।

१०. हाल चलन चल्तीमा उपयोग भईरहेको पसल, बैंक तथा वित्तीय संस्था, होटेल, रेष्टुरां, हाटबजार लाग्ने स्थल, चमेनागृह खाजा र फास्टफुड घर, व्यावसायिक प्रयोजनका लागि उपयोग गर्ने स्टोरेज क्षेत्र, सेवा प्रदान गर्ने सरकारी कार्यालय र सोले चर्चेका खाली जग्गा, निजी क्षेत्रबाट संचालित अस्पताल, विद्यालय, क्याम्पस, नर्सिङहोम, पोलिक्लिनिक, रेडियो तथा टेलिभिजन बोर्डका स्टिङ्ग संस्था, ईन्टरनेट सेवा प्रदायक संस्था लगायतलाई व्यवसायिक क्षेत्रमा वर्गीकरण गर्ने।

११. सरकारी कार्यालय रहेको स्थान र सम्भावित बजार क्षेत्रमा मुख्य चोकबाट १०० मिटरको परिधीसम्म सडकसंग जोडिएका कित्ताको क्षेत्रलाई व्यवसायिक क्षेत्रमा विभाजन गर्ने र सोको लम्बवत (Perpendicular) १०० मिटरको क्षेत्रलाई आवासिय क्षेत्रमा वर्गीकरण गर्ने।

मुख्य चोक	कैफियत
विरुवा बजार चोक, जनजागृती आ.वी. चोक, च्याङ्नास चोक, बाहाचौर चोक , मिर्य खोला झोलुंगे पुल मालमुल चोक, ललाङ पानधारा चोक, ज्यामिरे कुना चोक, रमाइलो चोक, कार्की डाँडा बनौली चोक, सानो मोचाबारी खल्लु बोटे चोक, भयरथान चोक	वडा नं. १

अर्चले वडा कार्यालाय भवन चोक, झागडी चोक, गाबु डाँडा चोक, गीखा तुल्सीचौर चोक, अर्चले आर्केकोट चोक, मोचाबारी गोब्रेखोला चोक, केराबारी आर्केकोट विरुवा चोक, बेसार डाँडा चोक, श्रीडाँडा चोक	वडा नं. २
धोबादी भन्ज्याङ चोक, खाली चोक, जोगीचौर चोक, लाकुरी चोक, भांगचौर गैरा चोक, खुम्पा चोक, पुला मिठार चोक, चण्डीथान चोक, डालिंग चोक, ढाड चोक, पोखरी डाँडा चोक, ओडार चोक, अर्चाङबास डाँडा चोक, ओली डाँडा चोक, छाप गैरी चोक,	वडा नं. ३
आम्बोट चोक, बाहुँ चोक, भोर्ले चोक, दासा चोक, देउराली चोक, हाँदीखोला चोक, जफदी चोक, जलजले चोक, खत्री गाउँ चोक, मड्किना चोक, मड्किना भन्ज्याङ चोक, मुखिया टोल चोक, पिपल डाँडा चोक, पाट्ने चोक, रानाथर चोक, रिट्ठाबोट चोक, सराङ्से चोक	वडा नं. ४
वडा कार्यालय चोक, दह सिम्ले चोक, दह चोक, मिलन चोक, साम डांडा चोक, दमसीदी चोक, तारेपहरा चेप्टे चोक, डांडाघर चोक, पुष्पगाउँ चोक, गोपाले चोक, बेसी चोक, तल्लो सिखर सिङ चोक, तल्लो चेप्टे चोक	वडा नं.५
भुवान चोक, गैरी चोक, टार चोक, चिन्नेवास चोक, राम्किथुम्की चोक, लाटापिपल चोक, धरादी चोक, आमडाँडा चोक, लेवा चोक, बलेउ चोक, कुवादी चोक, मिलन चोक, विर्मा चोक, आम्ले चोक, बौरा चोक, भालु थुम्का चोक, डल्ले चौतारी चोक, देउराली चोक, खानीगाउँ चोक, कोइराला चोक, लामाचौर चोक, लामाखेत चोक, सल्यान चोक, स्यांग्दी चोक, थुम्का चोक	वडा नं.६
कुसुम भन्ज्याङ चोक, सपाउँदे चोक, गमडाँडा चोक, जीवन ज्योति मा.बि चोक, सुरुंग चोक, तल्लो वलेउ , गोफदी चोक, गहते मनकामना चोक, न्युडाँडा चोक, धानपाखा चोक	वडा नं.७
ललांग चोक, तर्ले भन्ज्याङ चोक, दोबाटे चोक, मोचावारी चोक, सिमल डाँडा चोक, पोखरी डाँडा चोक, पेलका चोक, गैरी स्वारा माल डाँडा चोक, भासे पोखरी चोक, तल्लो गैरी धारा चोक,	वडा नं.८

मुख्य सडक

राङखोला विरुवा सडक वयरघारी मालमुल विरुवा सडक विरुवा किचनास सडक विरुवा मनकामना सडक	वडा नं.१

विरुवा चिन्नेबास	
राङखोला धोवादी अर्चले विरुवा आर्केकोट सडक	वडा नं.२
धोवादी खाली खाङराङ सडक धोवादी सिद्ध थान सडक राङभाङ कोट घर सडक खाली सिउँदी ढार्दा सडक	वडा नं.३
भन्ज्याङ बाहु विरुवा सडक पाट्ने ऐसेलुस्वारा जफती हरिनास विरुवा सडक खुदी घोप्टे विरुवा मोटर बाटो भएरथान सेला सालडाँडा सडक	वडा नं.४
रहखोला मिलनचोक बगरिबोट सडक ज्याग्दी करिडोर सडक विरुवा सिखर सिंङ वडा कार्यालय सडक वडा कार्यालय मुलाबारी बेसी सडक तल्लो सिखर सिंङ मिलन चोक सडक	वडा नं.५
ज्याग्दी करिडोर सडक भुवान चिन्नेवास राम्कीथुम्की सडक लाटापिपल थरांगी आमडाँडा लेवा सडक बलेउ राम्कीथुम्की सडक भुवान काढे सडक चिन्नेबास क्वादी सडक लामखेत भुवान सडक सल्यानी विर्मा मान्के सडक	वडा नं.६
वालिङ रात्ने कुसुम भंज्याग सडक कुसुम भन्ज्याङ गाम डाँडा लामडाँडा सडक वलेउ सुरुंग सडक बलेउ तल्लो बलेउ चिन्नेवास सडक गोफादी स्यालडाँडा विरुवा ग्रास सडक मनकामना मन्दिर सडक	वडा नं.७
विरुवा ललाङ तर्ले कुसुम भन्ज्याङ बसेनी त्रियासी सडक खण्ड बेलघारी रत्ने त्रियासि सडक तर्ले ओक्ते पानफ लामाखेत सिमलगैरा रिंगरोड घोरेडाँडा मियाल डाँडा दुवारे डाँडा देउराली सडक	वडा नं.८

१२.हाल उपयोगमा रहेको आवासिय क्षेत्रको १०० मिटर परिधिमा रही तपसिल अनुसारका क्षेत्रलाई आवासिय क्षेत्रमा वर्गीकरण गर्ने:

(क) मुख्य लोकमार्ग, सहायक लोकमार्ग, जिल्ला सडक, र सहरी सडक (कृषि सडक बाहेक) लगायतको सडकको अधिकार क्षेत्रबाट १०० मिटरको दुरीमा रहेको दाँयाबाँयाको जग्गा ।

(ख) ६ मिटर भन्दा बढी र १० मिटर सम्मको चौडाई भएका सडकको किनारा देखि ९० मिटरको दुरीमा रहेको दाँयाबाँयाको जग्गा ।

(ग) ६ मिटरभन्दा कम चौडाई भएका सडकको किनारा देखि ८० मिटरको दुरीमा रहेको दाँयाबाँयाको जग्गा ।

(घ) हाल आवासिय प्रयोगमा रहेको घरजग्गा ।

१३. कुनै कित्ता दुई वा दुई भन्दा बढी क्षेत्रमा परेको खण्डमा अधिकतम क्षेत्र जुन क्षेत्रमा परेको छ सोही क्षेत्रमा रहने गरी वर्गीकरण गर्ने ।

१४. यस गाउँपालिका क्षेत्रको जग्गा कित्ताकाट गर्दा भू-उपयोग नियमावली २०७९ को दफा १२ मा उल्लेख भए बमोजिम कृषिको लागि न्युनतम १००० (एक हजार) वर्ग मिटर र आवासको रुपमा न्युनतम १३० वर्ग मिटर नघट्ने गरी कित्ताकाट गर्न सकिने छ र घडेरीको हकमा कम्तिमा ४ मिटर चौडाई बाटो कायम हुने गरी लगतकट्टा गर्नुपर्ने छ र घर निर्माण गर्दा सडकको क्षेत्रअधिकार अनुसार निम्न बमोजिमको सेडब्याक जग्गा छाड्नु पर्ने छ ।

क्षेत्रअधिकार (मि. कम्तिमा)	सेडब्याक (मि.)
१५	६
१०	२
६	१.५
४	१.५

चन्द्रकान्त भण्डारी
प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत

अनुसूची : २ (भू-उपयोग नक्सा)

अध्यावधिक भू-उपयोग क्षेत्र नक्सा

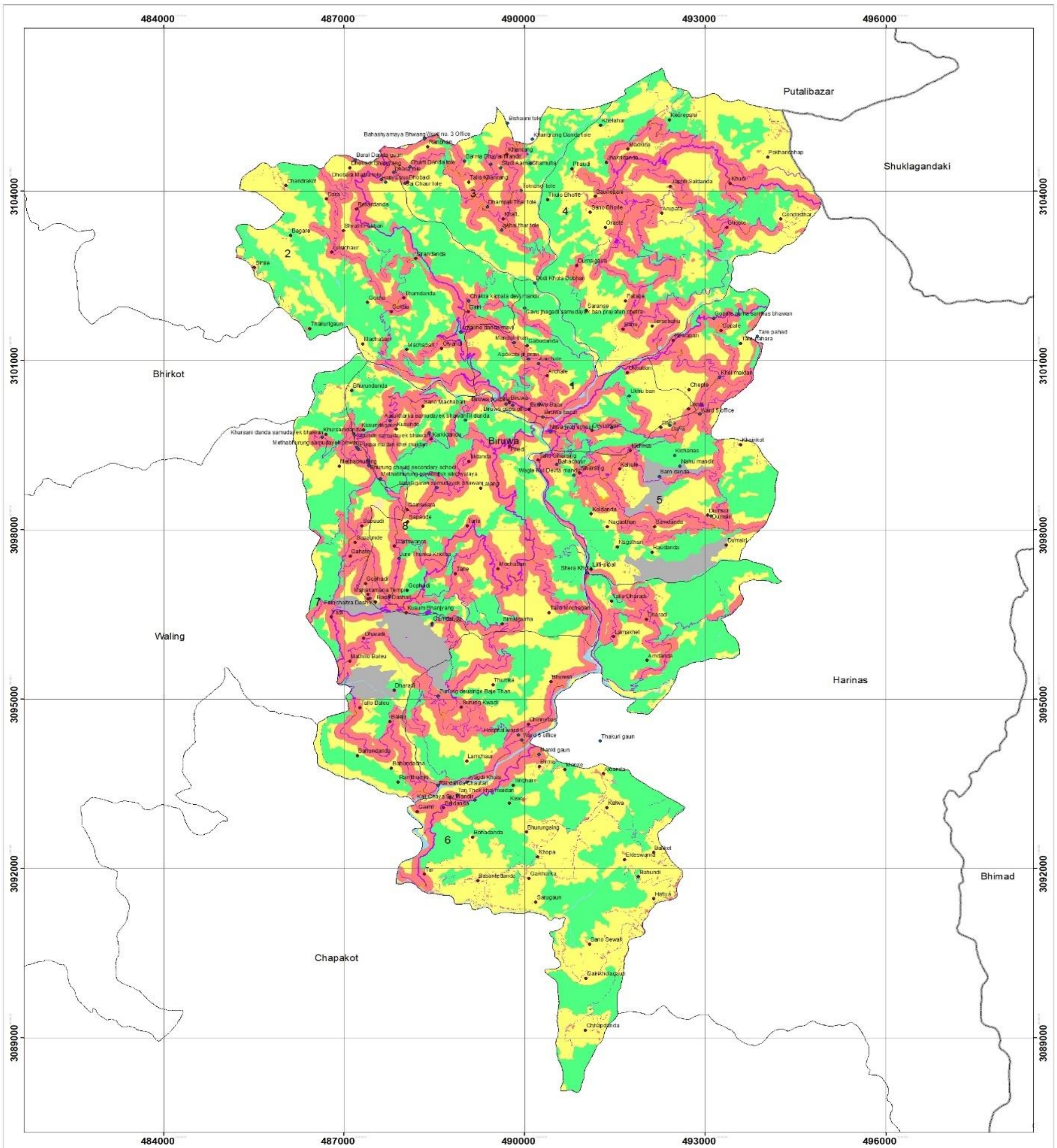

विरुवा गाउँपालिका
गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय
विरुवा, स्याङ्जा

Coordinate System: Nepal Nagarkot TM 84
Projection: Transverse Mercator
Datum: Nepal Nagarkot
False Easting: 500,000.0000
False Northing: 0.0000
Central Meridian: 84.0000
Scale Factor: 0.9999
Latitude Of Origin: 0.0000
Units: Meter

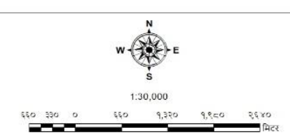

संकेत

भू-उपयोग क्षेत्र

- कृषि क्षेत्र
- आवासीय क्षेत्र
- साँस्कृतिक तथा पुरातात्विक महत्वको क्षेत्र
- व्यावसायिक क्षेत्र
- औद्योगिक क्षेत्र
- वन क्षेत्र
- नदी, खोला, ताल, सिमसार क्षेत्र
- सार्वजनिक उपयोगको क्षेत्र
- अन्य क्षेत्र

सिमाना

- अन्तराष्ट्रिय सिमा
- जिल्ला सिमाना
- गा.पा/न.पा
- वडा सिमाना
- वस्ती क्षेत्र

चित्र : अद्यावधिक गरिए पछिको भू-उपयोग क्षेत्र नक्सा

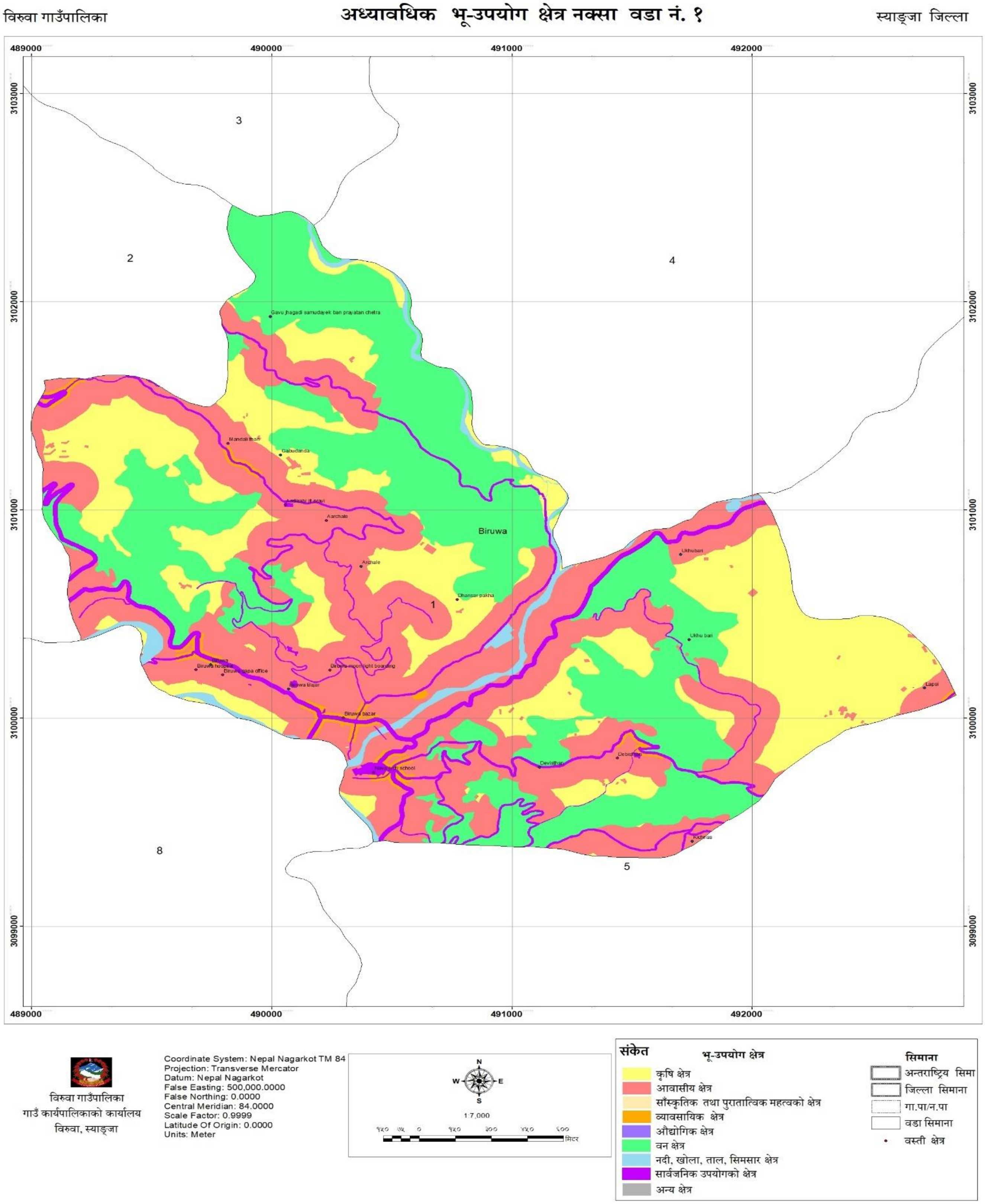

चित्र : अद्यावधिक भू-उपयोग क्षेत्र वर्गीकरण नक्सा वडा १

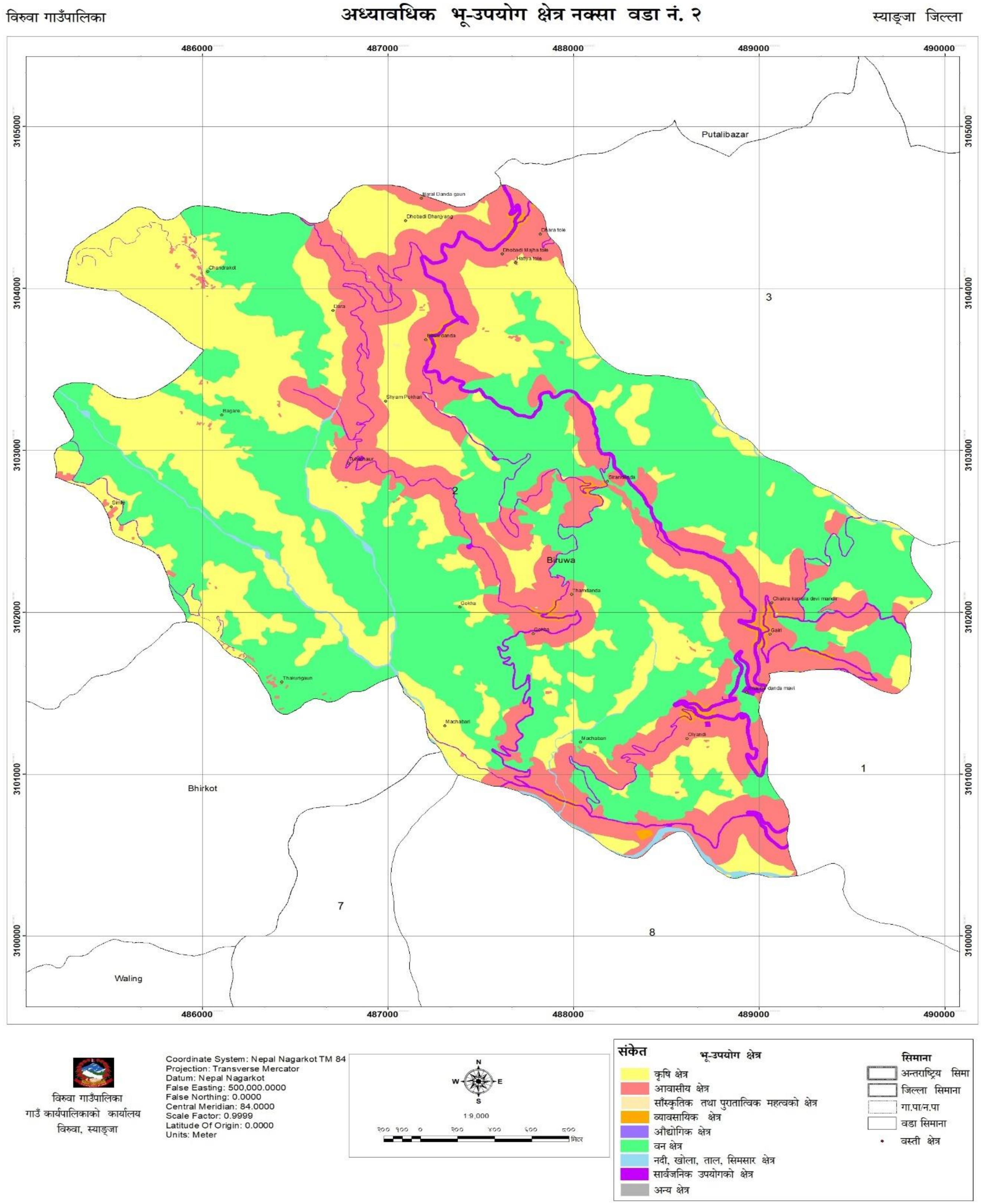

चित्र : अद्यावधिक भू-उपयोग क्षेत्र वर्गीकरण नक्सा वडा २

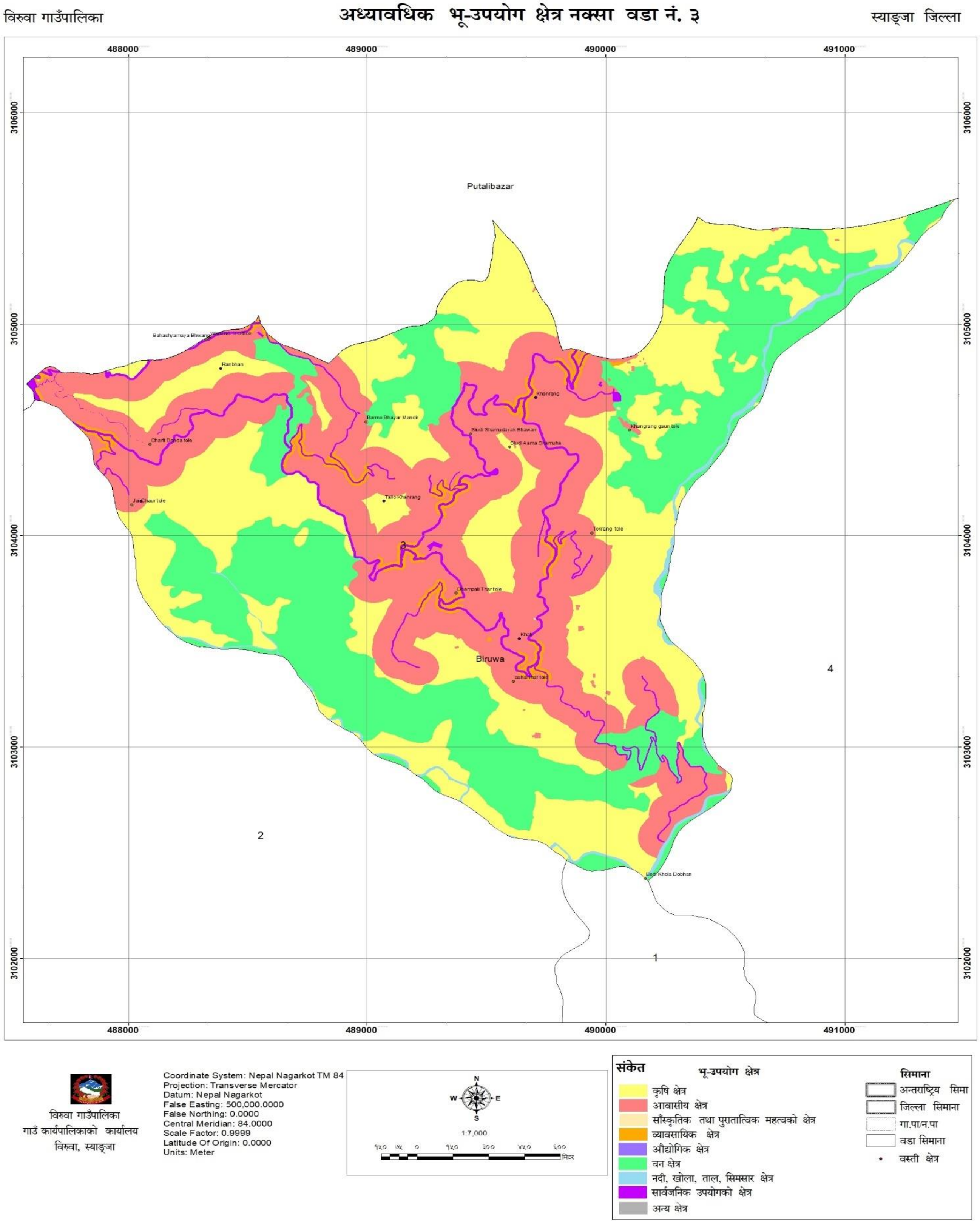

चित्र : अद्यावधिक भू-उपयोग क्षेत्र वर्गीकरण नक्सा वडा ३

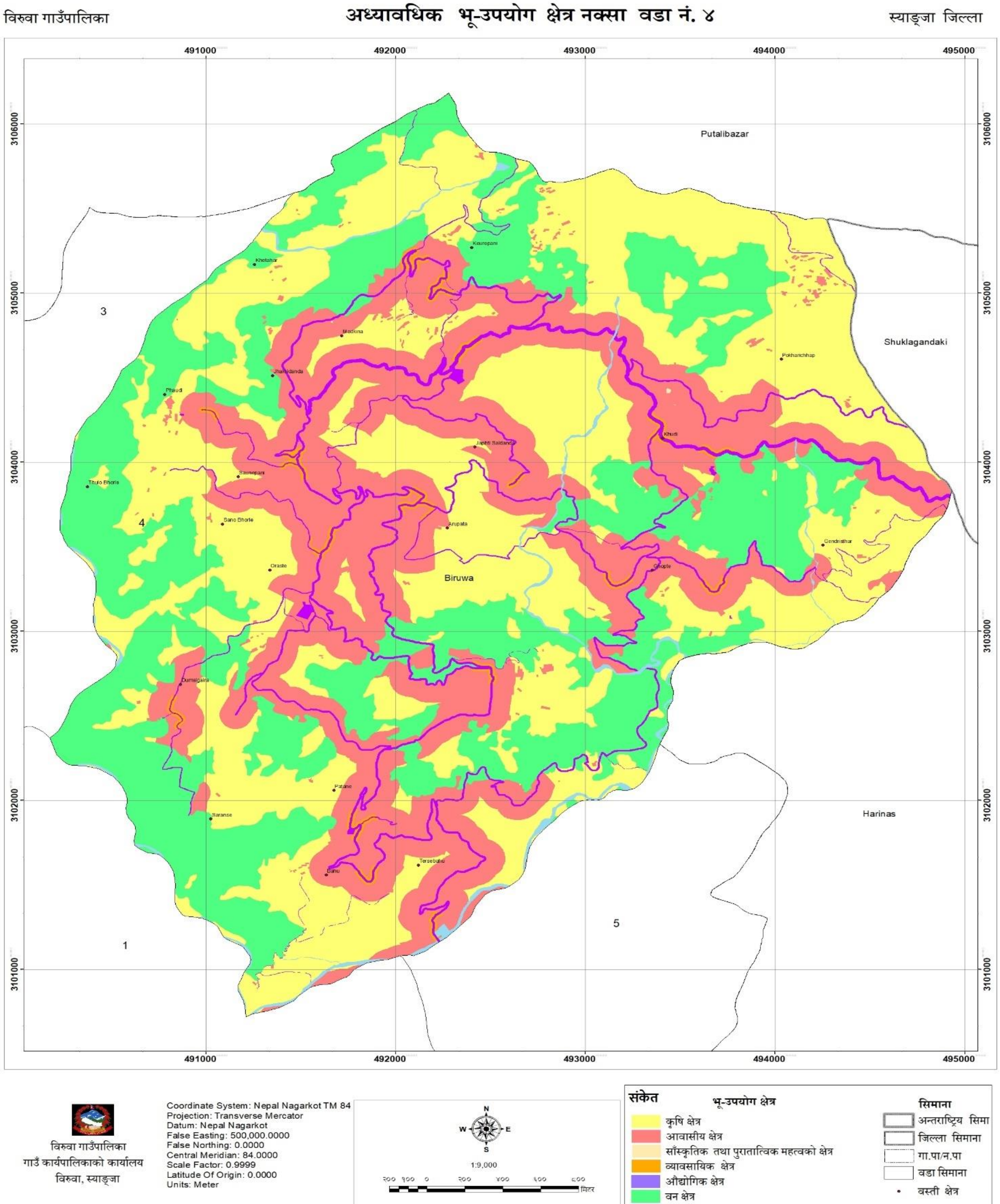

चित्र : अद्यावधिक भू-उपयोग क्षेत्र वर्गीकरण नक्सा वडा ४

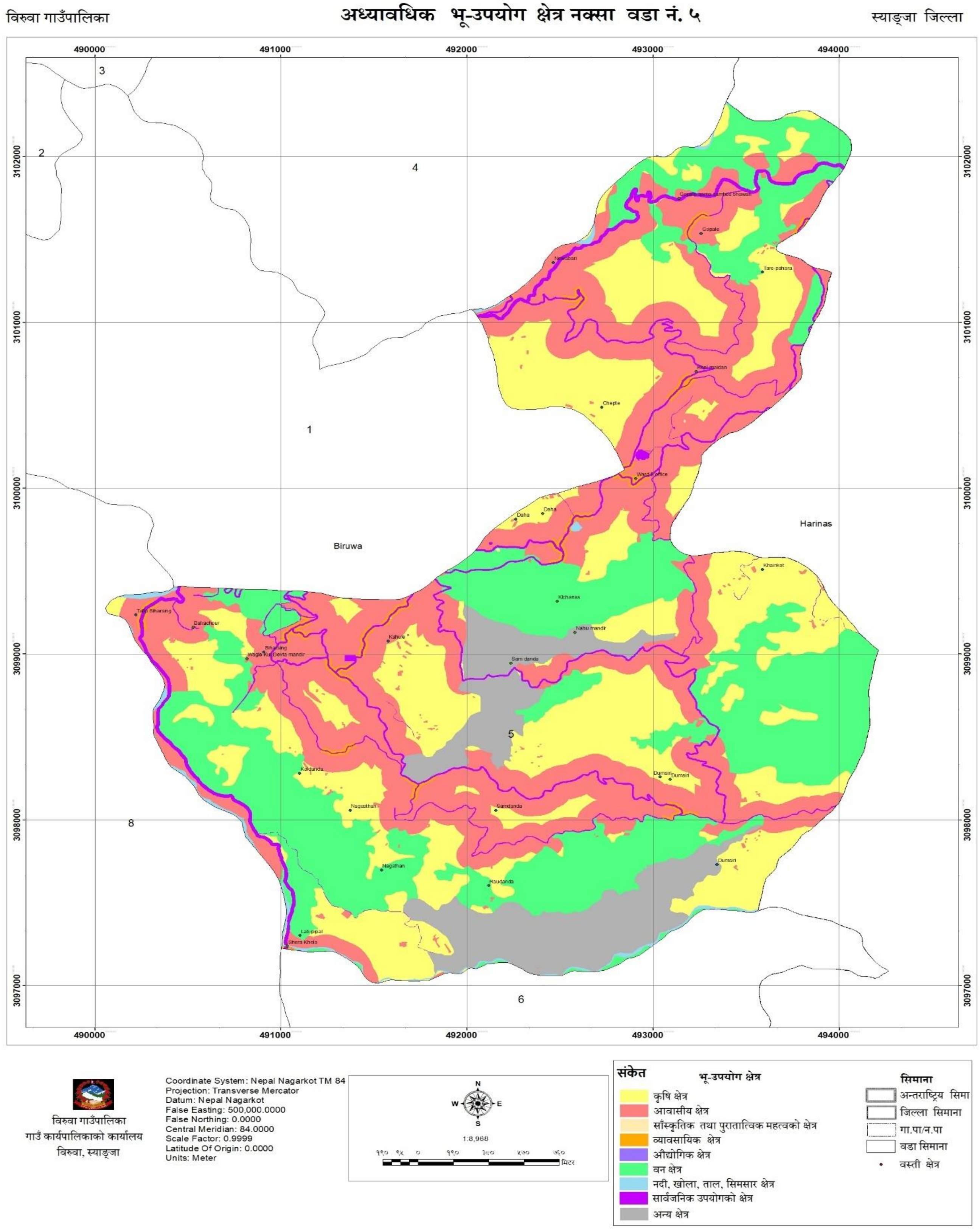

चित्र : अद्यावधिक भू-उपयोग क्षेत्र वर्गीकरण नक्सा वडा ५

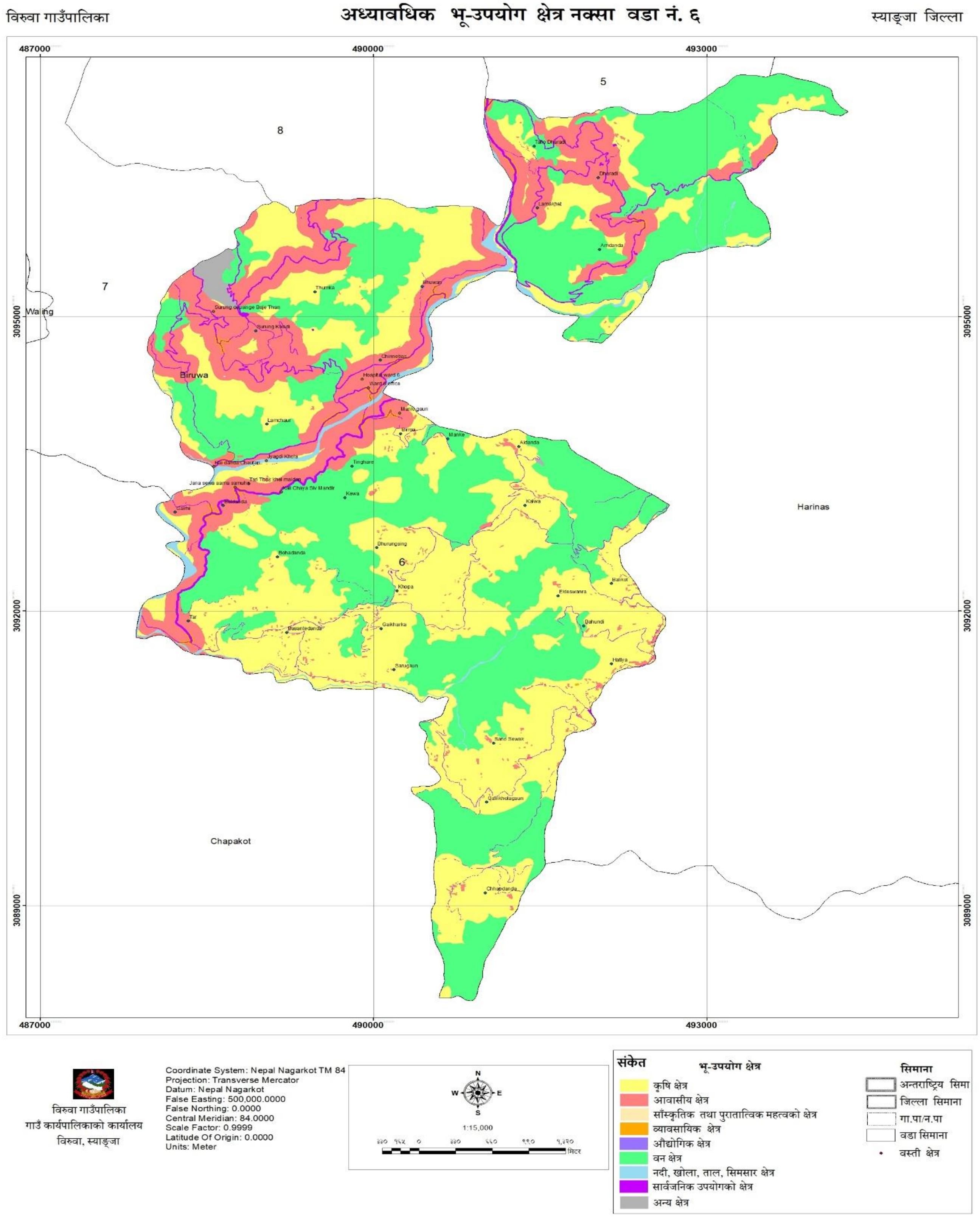

चित्र : अद्यावधिक भू-उपयोग क्षेत्र वर्गीकरण नक्सा वडा ६

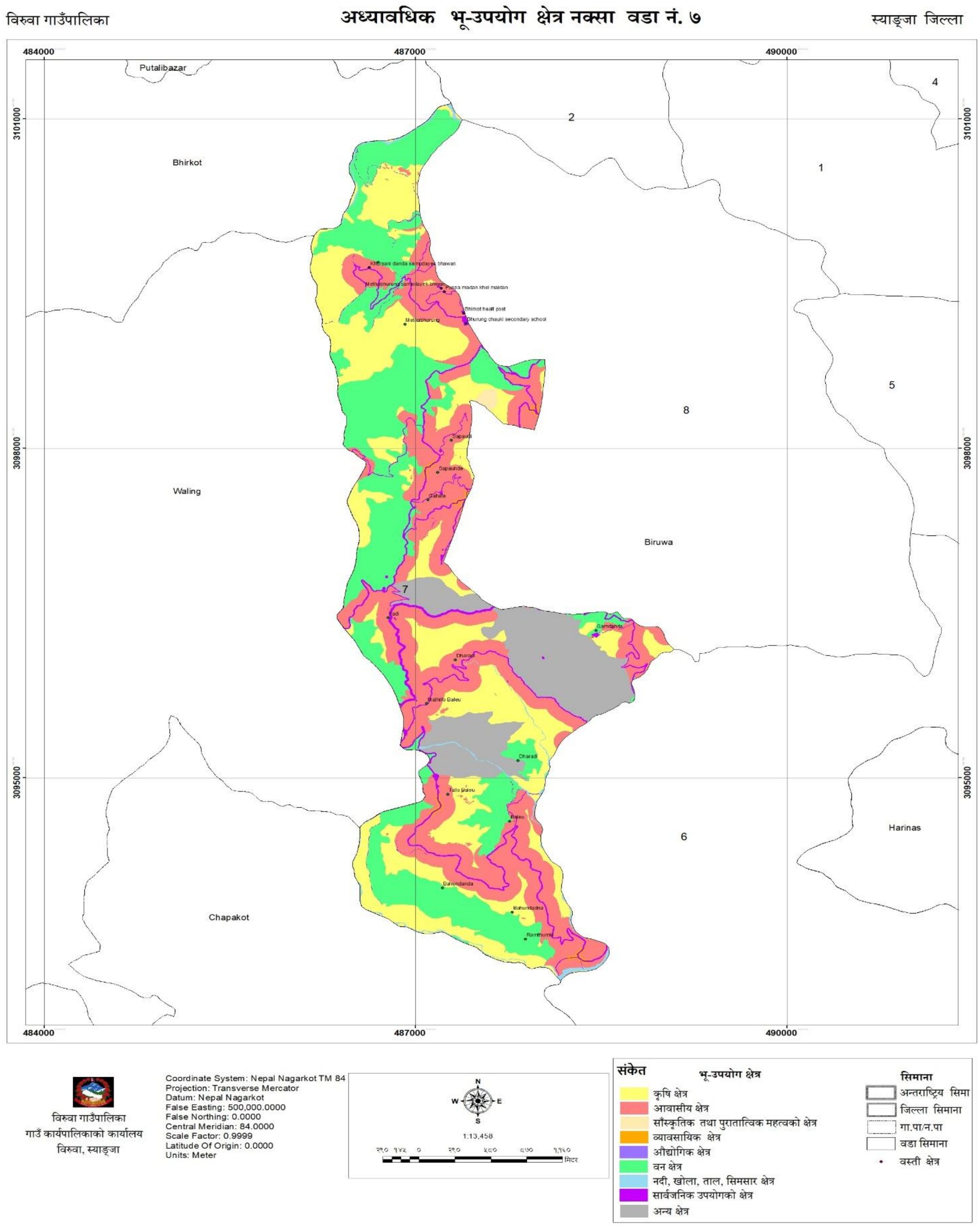

चित्र : अद्यावधिक भू-उपयोग क्षेत्र वर्गीकरण नक्सा वडा ७

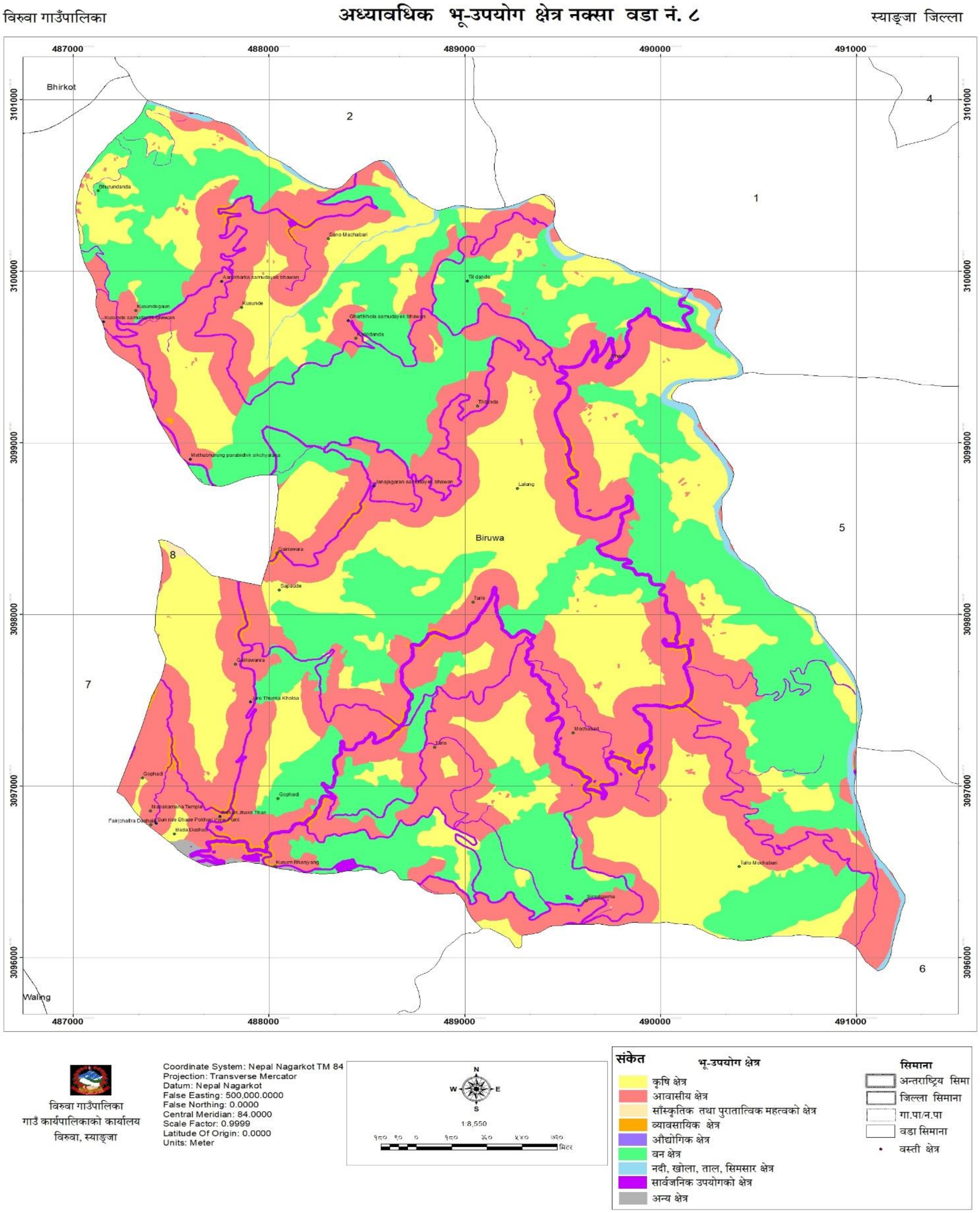

चित्र : अद्यावधिक भू-उपयोग क्षेत्र वर्गीकरण नक्सा वडा ८

अनुसूची : ३ (माईन्युट्स)

वडा नं. १

आज मिति २०८०/०२/१३ गतेका दिन यस बिरुवा गा.पा वडा नं. १ को कार्यालयमा बैठक बसी वडा का वडा अध्यक्ष श्री राजेन्द्र के.सी ज्यूको अध्यक्षतामा बसी तपशिल बमोजिमका उपस्थिति मा भू-आयोग ऐन-२०७६, भू-आयोग नियमावली २०७९ को प्रावधान अनुसार वडा स्तरीय भू-उपयोग वर्गीकरण सम्बन्धी निम्न उपस्थिति निम्न अनुसार निर्णय गरीयो।

उपस्थिति

१) वडा अध्यक्ष श्री राजेन्द्र के.सी
२) वडा सदस्य श्री कुसुम देवी शर्मा रेग्मी
३) " " श्री पूर्ण बहादुर अधिकारी
४) " " " दिपेन्द्र कार्की
५) " " " पार्वती वि.क
६) वडा सचिव नविन मल्ल
७) टोल संयोजक छविलाल कोइराला
८) समाज सेवि प्रेम बहादुर रेग्मी
९) भू-उपयोग प्रतिनिधि प्रकाश गौतम

निर्णयहरु

निर्णय नं. १ मा निम्न अनुसार चोकहरु निर्धारण गरीयो।

१) बिरुवा बजार चोक
२) जन जागिर्ती ओ.वि चोक
३) च्याङनास चोक
४) बाहाचौर चोक
५) मिर्य ~~चोक~~ खोला प्रोनुंगे पुल मालुङ्गा
६) ललाङ पानधारा चोक
७) ज्यामिरे कुना चोक
८) रसाईलो चोक
९) कार्की डाँडा कलोनी चोक
१०) मानो मोचावारी रवन्तु मोटे चोक
११) भयर धान चोक.

निर्णय नं. २ मा निम्न अनुसार मुख्य सडक निर्धारण गरीयो।

१) राङखोला बिरुवा चिनेवास सडक
२) बयरधारी बिरुवा सडक
३) बिरुवा किचनास सडक
४) रौंगाखोला बिरुवा मनकामना सडक

वडा नं. २

मिति २०८०।२।१४

आज मिति २०८०/२/१४ गतेका दिन यस पिउठा गा.पा. वडा नं. २ को कार्यालयमा बैठक बसी वडा अ. वा. अध्यक्ष श्री गौरव बहादुर राना ज्यूको अध्यक्षतामा तपसिल बमोजिमका उपस्थितिमा धु. उद्योग ऐन-२०६६ धु- उद्योग नियमावली २०६९ को प्रावधान अनुसार वडा स्तरिय धु उद्योग वर्गिकरण सम्बन्धी निम्न उपस्थितिमा तपसिल बमोजिम निर्णय गरियो -।

उपस्थितिहरु

१. वा.वा. अध्यक्ष श्री गौरव बहादुर राना
२. कार्यपालिका सदस्य श्री ? माया गुरुङ
३. वडा सदस्य श्री सावित्री नेपाली
४. टोल संयोजक "२ श्री पदम बहादुर राना
५. कार्यपालिका सदस्य श्री पहल सिं के.सी.
६. टोल संयोजक "१ श्री देउ बहादुर गुरुङ
७. टोल संयोजक "६ श्री मित्र बहादुर थापा
८. टोल संयोजक "४ श्री पूर्ण बहादुर गुरुङ
श्री खड्क बहादुर गुरुङ
९. समाज सेवी सहभागी निगाहरु श्री प्रकाश गौतम

निर्णय १. १ मा निम्न अनुसार चोकहरु निर्धारण गरियो
१. अर्घाखाँची वडा कार्यालय- भवन चोक, आगडी चोक, गाउँ डाँडा चोक, खोरिया कुलनी चौर चोक, अर्घाखाँ आर्केकोट चोक, पोचावडी गोवृखोला चोक, केराबाडी आर्केकोट विद्यालय चोक, बेशाद डाँडा चोक श्री डाँडा चोक, थौवाडी भञ्ज्याङ चोक खाली चोक, गार्के डाडा चोक आर्केकोट मध्य आमा समूह चोक, बंशोव धनरघारका चोक अर्घाखाँ घाटी चोक
श्रीकोट चोक

वडा नं. ३

आज मिति २०८०।०२।१३ गतेका दिन बिजुवा गा.पा. वडा नं. ३ का वडा अध्यक्ष श्री मनु कुमारी राना ज्युको अध्यक्षतामा भू. आयोग ऐन २०७९ र नियमावली २०७९ को प्रावधान अनुसार भु आयोगमा पठाउने भनी वडा स्तरिय भेला बसी सर्वसम्मत रुपमा निर्णय गरियो।

उपस्थिति

1. मनु कुमारी राना वडा नं ३ अध्यक्ष
2. ओम बहादुर आले टोल संयोजक अध्यक्ष
3. मित्र बहादुर थापा उपाध्यक्ष
4. ताम बहादुर थापा शिक्षक
5. दुर्गा देवि थापा वडा सदस्य
6. कुन्ती नेपाली " "
7. राम कला थापा आमा समुह
8. रेशम कुमारी थापा आमा समुह अध्यक्ष
9. पुष्प कुमार चौधरी सहजकर्ता
10. टंक कुमारी थापा "

वडा नं. ४

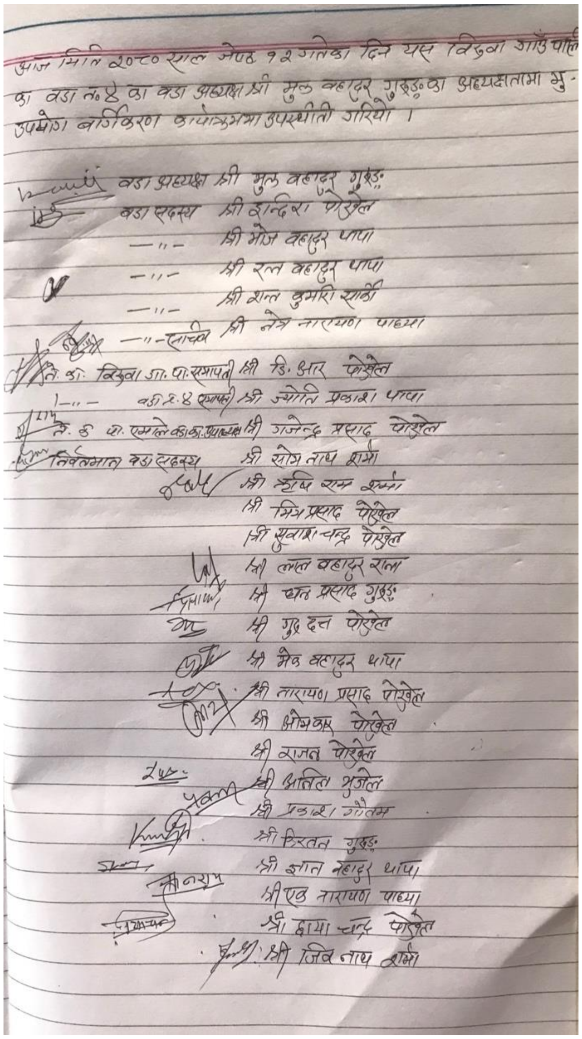

आज मिति २०८० साल जेष्ठ १२ गतेका दिन यस विदुवा गाउँपालिका वडा नं. ४ का वडा अध्यक्ष श्री मुल बहादुर गुरुङ्को अध्यक्षतामा मु- उपयोग वर्गिकरण कार्यक्रममा उपस्थीती गरियो ।

वडा अध्यक्ष श्री मुल बहादुर गुरुङ
वडा सदस्य श्री इन्दिरा पोखेल
—"— श्री भोज बहादुर थापा
—"— श्री रत्न बहादुर थापा
—"— श्री शान्त कुमारी सार्की
—"— सचिव श्री नेत्र नारायण पाध्या
नि. का. विदुवा गा. पा. सभापति श्री डि. आर पोखेल
—"— वडा नं. ४ सभापति श्री ज्योति प्रकाश थापा
ने. क. पा. एमाले वडा का. उपाध्यक्ष श्री गजेन्द्र प्रसाद पोखेल
निवर्तमान वडा सदस्य श्री सोम नाथ शर्मा
श्री ऋषि राम शर्मा
श्री मित्र प्रसाद पोखेल
श्री सुवास चन्द्र पोखेल
श्री लाल बहादुर राना
श्री घन प्रसाद गुरुङ
श्री गुरु दत्त पोखेल
श्री भेक बहादुर थापा
श्री नारायण प्रसाद पोखेल
श्री ओमकार पोखेल
श्री राजन पोखेल
श्री अतित भुजेल
श्री प्रकाश गौतम
श्री रितन गुरुङ
श्री ज्ञान बहादुर थापा
श्री एक नारायण पाध्या
श्री छाया चन्द्र पोखेल
श्री जिव नाथ शर्मा

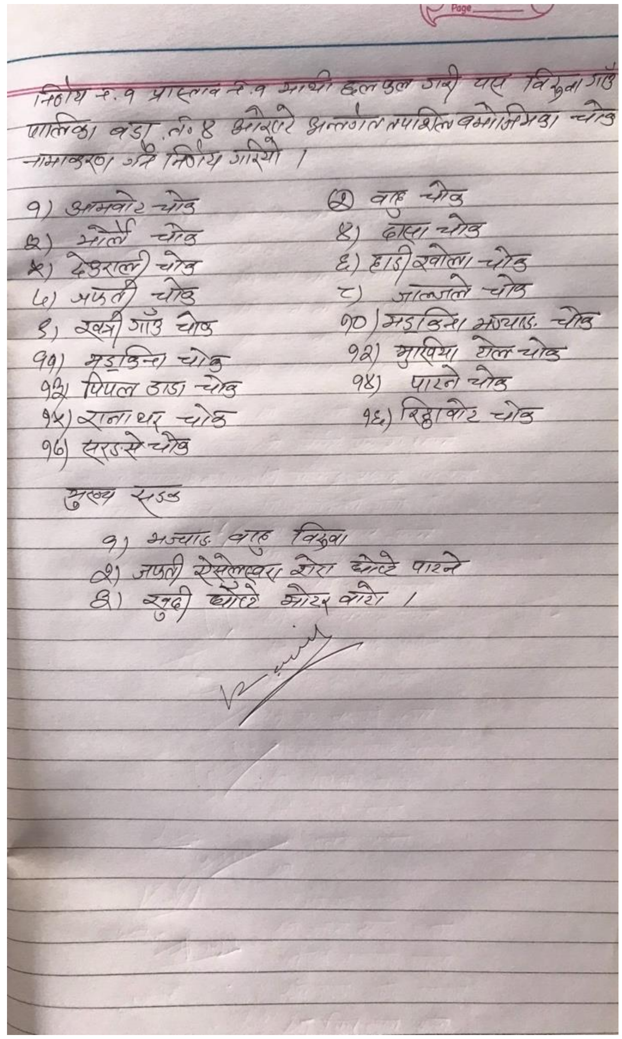

Page

निर्णय नं. १ प्रस्ताव नं. १ माथी छलफल गरी यस विदुवा गाउँपालिका वडा नं. ४ भित्रका अन्तर्गत तपशिल बमोजिमका चोक नामाकरण गर्ने निर्णय गरियो ।

१) आमबोट चोक
२) वाह चोक
३) मोर्ले चोक
४) दाखा चोक
५) देउराली चोक
६) हाडीखोला चोक
७) जफती चोक
८) जाल्जाले चोक
९) खत्री गाउँ चोक
१०) मडकिना भन्याङ चोक
११) मडकिना चोक
१२) मुखिया थल चोक
१३) पिपल डाडा चोक
१४) पारने चोक
१५) रानाथर चोक
१६) रिठ्ठाबोट चोक
१७) सरङसे चोक

मुख्य सडक

१) भन्याङ वाह विदुवा
२) जफती रेसेलखर शेरा छोप्टे पारने
३) रुद्री छोप्टे मोरङ बोटे ।

वडा नं. ५

आज मिति २०८० साल २ महिना १२ गतेका दिन यस बिकवा गाउँ पालिका वडा नं. ५ का वडा अध्यक्ष श्री इन बहादुर थापाज्यू को अध्यक्षतामा भू-उपयोग वर्गीकरण सम्बन्धमा बैठक बसी निम्न उपस्थिति निम्न अनुसारको निर्णय गरियो,

उपस्थिति

१, ५ नं. वडाका अध्यक्ष श्री इन बहादुर थापा।
२, " सदस्य श्री खगनाथ शर्मा।
३, " " श्री बालकृष्ण वाग्ले।
४, " " श्री मथुरा उपाध्याय पौडेल।
५, " " श्री एक सुनार।
६, अन्य उपस्थिति श्री पूर्णचन्द्र पौडेल।
७, " " श्री राधिका कोइराला।
८, " " श्री प्रेम बहादुर वि.क.
९, " " श्री दल बहादुर थापा।
१०, " " श्री हिमलाल नेपाली
११, " " श्री शिव नेपाली
१२, पूर्व वडा अध्यक्ष श्री इन्द्रप्रसाद पौडेल।
१३, बुद्धिजीवी श्री बालकृष्ण मिश्र।
१३, " श्री सिता शर्मा।
१४, भू उपयोग प्रशिक्षित समिति सी श्री प्रकाश गौतम।
१५, वडा सचिव श्री राजुकुमार श्रेष्ठ।
२०, का-स. श्री जमुना वाग्ले।

आजका निर्णयहरु.

निर्णय नं. १ अनुसार यस बिकवा गाउँपालिका वडा नं. ५ मा मिति २०८०।०२।१२ गतेका दिन बसेको बैठकबाट निम्न अनुसारका चोकहरुको नामकरण गरियो।

तपसिल

१, वडा कार्यालय चोक,
२, दह सिम्ले चोक,
३, दह चोक,
४, मिलन चोक,
५, लामडांडा चोक,
६, दमिछिदो चोक,
७, तारेपहरा चौतारे चोक,
८, डाडाघर चोक,
९, पुल्पागाउँ चोक
१०, बैंशी चोक
११, तल्लो सिरवारिडिङ चोक
१२, तल्लो चौतारे चोक,

निर्णय नं. २ यस बिकवा गाउँपालिका वडा नं. ५ को मिति २०८०।०२।१२ गते मा बसेको बैठकबाट निम्न मुताबिक मुख्य मुख्य सडकहरु नामकरण गरियो।

१, दहखोला मिलन चोक कालीभोट सडक।
२, ज्याग्दी करिडोर सडक।
३, बिकवा सिरवारिडिङ वडा कार्यालय सडक।
४, वडा कार्यालय मुलबारी बेंसी सडक।
५, तल्लो सिरवारिडिङ मिलन चोक सडक।

वडा नं. ६

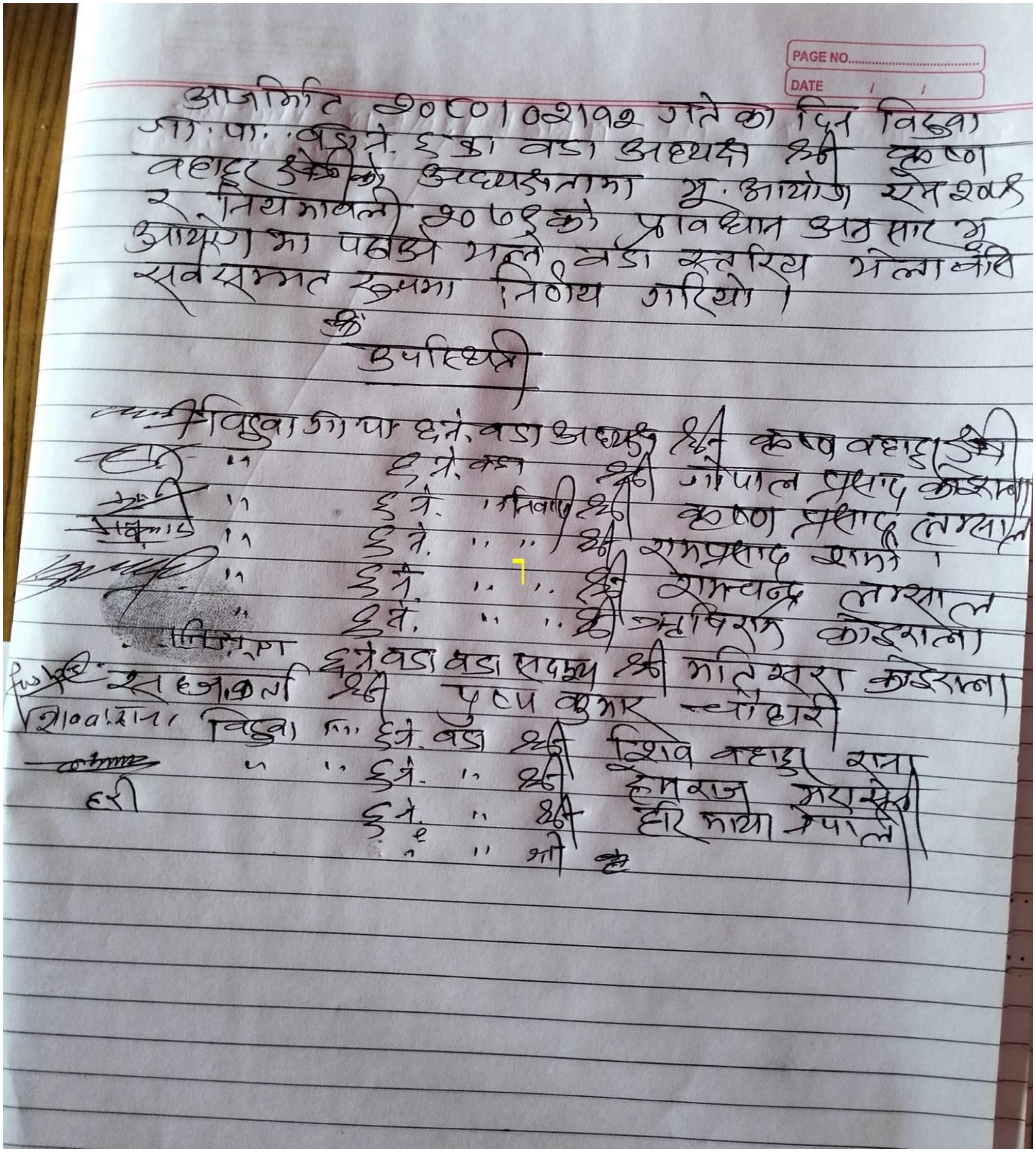

PAGE NO.
DATE / /

आज मिति २०८०।०२।१२ गते का दिन विदुर न.पा. वडा नं. ६ का वडा अध्यक्ष श्री कृष्ण बहादुर श्रेष्ठको अध्यक्षतामा मु. आयोग ऐन २०८४ र नियमावली २०७६ को प्रावधान अनुसार मु. आयोगमा पठाउने भनी वडा स्तरिय मेलाबाट सर्वसम्मत रूपमा निर्णय गरियो।

उपस्थिति

१. विदुर न.पा. ६ नं. वडा अध्यक्ष श्री कृष्ण बहादुर श्रेष्ठ
" ६ नं. वडा श्री गोपाल प्रसाद कोइराला
" ६ नं. " सचिव श्री कृष्ण प्रसाद लम्साल
" ६ नं. " " श्री रामप्रसाद शर्मा
" ६ नं. " " श्री रामचन्द्र लम्साल
" ६ नं. " " श्री ऋषिराम कोइराला
६ नं. वडा वडा सदस्य श्री मति श्वरा कोइराला
स्थानकर्ता श्री पुष्प कुमार चौधरी
विदुर न.पा. ६ नं. वडा श्री शिव बहादुर राना
" " ६ नं. " श्री हेमराज मरासेनी
६ नं. " श्री हरि माया नेपाली
" " श्री

वडा नं. ७

आज मिति २०८० साल जेठ १०गतेका दिन यस विजुवा गा.पा. ८ नं वडा अन्तर्गत विजुवा गा.पा. ८नं वडा अध्यक्ष भैरवराज गुरुङको अध्यक्षतामा बैठक बसी निम्न उपस्थितीमा निम्न अनुसार निर्णयहरु गरियो ।

उपस्थिती :

वडा अध्यक्ष : भैरवराज गुरुङ
वडा सदस्य : वेद कुमार गुरुङ
" " : लिल कुमारी गुरुङ
" " : कमला नेपाली
" " : गिर बहादुर थापा
वडा सचिव : रन बहादुर गुरुङ
टोल सुधार स.स. : कृष्ण बहादुर गुरुङ
" " " " कुमार गुरुङ
समाजसेवी " केशर बहादुर गुरुङ
पूर्व वडा अध्यक्ष : स्वरुप बहादुर गुरुङ
पूर्व वडा सदस्य : धन बहादुर थापा
सहजकर्ता : पुष्प कुमार चौधरी

प्रस्ताव नं १ भू-उपयोग तथा वर्गीकरण संकलन ।

निर्णय नं १ प्रस्ताव नं १ बमोजिम छलफल गर्दा ~~यस~~ विजुवा गा.पा. ८नं वडा अन्तर्गतका विभिन्न क्षेत्रहरुको जग्गाको भू-उपयोग तथा वर्गीकरण संकलन छलफल भयो ।

वडा नं.८

मिति: २०८०।०२।१०

आज मिति २०८०।०२।१० गतेका दिन यस बिरुवा गा.पा. वडा नं. ०८ को वडा कार्यालयमा बसेको वडा कार्यसमिति, टोल विकास संस्थाका अध्यक्षहरु, र राजनैतिक दलका प्रतिनिधि र भु उपयोगी परियोजनाका प्रतिनिधी सहितको संयुक्त बैठक यसै वडाका वडा अध्यक्ष श्री नविन कुमार आले ज्युको अध्यक्षतामा बसी तपशिलका प्रस्ताव माथि छलफल गरि निम्नानुसारको निर्णय गरियो।

उपस्थिति — हस्ताक्षर

१. वडा अध्यक्ष श्री नविन कुमार आले
२. वडा सदस्य श्री दान ब. राना
३. वडा सदस्य श्री सल्मा मिया
४. वडा सदस्य श्री चिनुमाया सार्की
५. वडा सचिव श्री मनोज पोखेल
६. अ.सब.इ. श्री वामन गाहा
७. पशु प्राविधिक श्री राजेन्द्र धामी
८. का.स. श्री बोलु माया थापा

विशेष उपस्थिति

१. ने.का. बिरुवा-०८ का सभापति श्री तिल ब. राना
२. ने.क.पा बिरुवा-०८ का अध्यक्ष श्री गणेश ब. राना
३. भु उपयोगी परियोजना प्रतिनिधी श्री प्रकाश गौतम

अन्य उपस्थिति

टोल विकास संस्थाका प्रतिनिधीहरु

१. पेल्का पोखरीडाँडा अध्यक्ष श्री रविन्द्र बहादुर राना
२. मैघाभरुङ, अध्यक्ष श्री ढाल बहादुर कुँवर
३. कुनुङ खुसानीडाडा अध्यक्ष श्री लिल बहादुर के.सी.
४. तल्लो कोपा अध्यक्ष श्री धम कुमारी राना
५. तल्लो बादुन गाउँ अध्यक्ष श्री दुर्गा राज पौडेल
६. गौरीस्वाँरा टोडको मुल्बारी स्यालडाडा अध्यक्ष श्री डोलेन्द्र स्वाँर
७. लभाङ अध्यक्ष श्री प्रेम बहादुर राना
८. आरुखर्क अध्यक्ष श्री श्याम ब. गुरुङ
९. दर्तिखोला अध्यक्ष श्री एक ब. गुरुङ
१०. मोचाबारी सदस्य श्री राजु नेपाली

आजको प्रस्ताव:-

१. भु-उपयोग क्षेत्र वर्गिकरण गर्ने सम्बन्धमा

आजको निर्णय:-

१. निर्णय नं. १:-

प्रस्ताव नं. १ माथि छलफल गर्दा आज मिति २०८०।०२।१० गतेका दिन यस बिरुवा गा.पा. वडा नं. ०८ को वडा कार्यालयमा बसेको बैठकले लभाङ चोक, तल्लो भन्ज्याङ चोक, दोबाटे चोक, मोचाबारी चोक, सिमलडाँडा चोक, पोखरी डाँडा चोक, पेल्का चोक, माथि पोखरी चोक, गौरीस्वाँरा माल्डाङ चोक, तल्लो गौरीस्वाँरा पोखरी भनी नामाकरण गरेर उक्त क्षेत्र/चोकलाई व्यवसायिक क्षेत्र बनाउने भनी निर्णय गरियो। साथै तपशिलका सडकहरु को तपशिल बमोजिमको दुरीमा आवासीय क्षेत्र निर्धारण गर्ने निर्णय गरियो।

१. बिरुवा लभाङ तल्लो कुसुम भन्ज्याङ घसेनी त्रियासी सडक – १० मि. दायाँबायाँ आवासीय क्षेत्र
२. बेलाघारी रत्ने त्रियासी – १० मि. दायाँबायाँ आवासीय क्षेत्र
३. तल्लो ओलेपानी नामारखेत सिमल गैरा रिङ रोड – १० मि.
४. धोरेडाँडा मियाल डाँडा ढुरे डाँडा देउराली सडक – १० मि.

अनुसूची : ४ (फोटोहरु)